

Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
Rusiya Federasiyasının mədəniyyət nazirliyi
Dövlət Şərq muzeyi
Azərbaycanın rəssamlar ittifaqı

Министерство культуры и туризма Азербайджана
Министерство культуры Российской Федерации
Государственный музей Востока
Союз художников Азербайджана

**ŞƏRQ PAUTAHTI. EDO DÖVRÜNDƏ YAPONIYANIN HƏYATI
(1603-1868)**

**ВОСТОЧНАЯ СТОЛИЦА. ЖИЗНЬ ЯПОНИИ ПЕРИОДА ЭДО
(1603-1868)**

Dövlət Şərq muzeyinin redaksiya-nəşriyyat şurasının qərarı əsasında çap olunur

Sərginin kuratoru və kataloqun tərtibatçısı: Anna Puşakova
Dizayn və səhifələnmə: Timur Amirxanov
Fotoqraf: Olqa Volkova
Redaktor Valentina Druz

**Şərq paytaxtı. Edo dövründə Yaponiyanın həyatı (1603-1868).
Sərginin kataloqu. - B.: ARİ, 2014**

Kataloqa Yaponiyanın XVIII əsrin sonu XIX əsrin ortalarında Yaponiyanın gündəlik həyatını əks etdirən Dövlət Şərq muzeyin külliyyatında olan yaponiyalı rəssamların rəngli ksiloqrafiyaları daxil edilib. Nəşr Azərbaycanın Vəciə Səmədova ad. Sərgi salonunda 2014-cü ildə keçirilən sərgiyə aid edilib və geniş oxucu kütlə üçün nəzərdə tutulub.

© Dövlət Şərq muzeyi
© Дизайн. Azerbaijanin rəssamlar ittifaqı

Печатается по решению редакционно-издательского совета Государственного музея Востока

Куратор выставки и составитель каталога: Анна Пушакова
Дизайн и верстка: Тимур Амирханов
Фотограф: Ольга Волкова
Редактор Валентина Друзь

**Восточная столица. Жизнь Японии периода Эдо (1603-1868).
Каталог выставки. - Б.: СХА, 2014**

В каталог включены цветные ксилографии японских художников из собрания Государственного музея Востока, отражающие повседневную жизнь Японии конца XVIII - середины XIX века. Издание приурочено к выставке, состоявшейся в 2014 г. в Выставочном салоне Союза художников Азербайджана им. Ваджии Самедовой и предназначено для широкого круга читателей.

© Государственный музей Востока
© Дизайн. Союз художников Азербайджана

Mündəricat

Edo dövründə yapon oymaçılıq (qrvyura) sənətində
Yaponiyanın həyatı (1603–1868-cı illər) **s. 4**

Kataloq

Yollar və səyahətlər **s. 12**
Edo-nun görüntüləri **s. 30**
Əsgər və qəhrəmanlar **s. 82**
Sumo güləşçiləri **s. 90**
Kabuki teatrı **s. 96**
Şəhər folkloru **s. 122**
Yapon oymaçılıq sənətində qadınlar **s. 128**
Kataloqda təqdim olunmuş yapon oymaçılıq sənətinin əsas sənətkarları **s. 178**
Tövsiyə olunan ədəbiyyat **s. 182**

Содержание

Жизнь Японии периода Эдо в японской гравюре (1603–1868) **с. 8**

Каталог

Дороги и странствия **с. 12**
Виды Эдо **с. 30**
Воины и герои **с. 82**
Борцы сумо **с. 90**
Театр Кабуки **с. 96**
Городской фольклор **с. 122**
Женщины в японской гравюре **с. 128**
Основные мастера японской гравюры, представленные в каталоге **с. 180**
Рекомендуемая литература **с. 184**

EDO DÖVRÜNDƏ YAPON OYMAÇILIQ (QRUVYURA) SƏNƏTİNDƏ YAPONIYANIN HƏYATI (1603–1868-CI İLLƏR)

XVII–XIX əsrlərdə Yaponiyada geniş yayılan ağac üstündə qruvyura haqqına Edo (indiki Tokio) şəhərinin ensiklopediyası sayıla bilər. Monoxrom, əl ilə çəkilmiş rəngli oymalar ilə kitabları, elmi əsərləri, jurnal, əyləncəli ədəbiyyatı, səyahət üçün maraqlı bələdçi kitabçaların bəzəyirdilər; ksiloqrafik təsvirlərlə isə reklam rolun daşıyan interyerdə çıxış edirdilər, kurtizanka və aktyorlar, şəhər lovğaları, sumo güləşçilərinin çoxsaylı şəkillər müasir poçt kartları və plakatlar timsalı kimi hesab edilə bilərdilər. Oymaların kütləvi istehsalı və təkrarlanması qiymətinə görə əlverişli idi.

Həmin oymalar Yapon şəhərlərinin sürətli inkişafı, şəhər mədəniyyəti və o, cümlədən ölkənin əcnəbilər ilə əlaqələrin məhdud olması¹, özünü təcrid siyasətinin davam etdirdiyi bir dövr (XVII əsrin sonu–XIX əsr) şəhər əhlinin maraqlarını və üstünlüklərini əks etdirirdilər.

Yapon qruvyurası və Edo şəhəri biri birilə bilavasitə bağlıdırlar. Məhz, elə XVIII əsrin ortalarında Edo şəhəri parlaq, rəngli ksiloqrafik indi dünyada ukiyo-e kimi tanınan polixrom qruvyurasının mənbəsi hesab edilir. Şəhərin ziyarəti zaman oymalar elə tez-tez suvenir kimi alınır ki, hətta bir müddət onlara edo-e adlandırılırdılar «Edo təsvirləri» və yaxud adzuma-nisikie «şərq zərxara şəkilləri» (analogiya üzrə «Şərq Paytaxtı»² - şəhərin alternativ adına əsasən).

1603-cü ildə Edo şəhəri şoqun³ Tokugava İeyasunun mirasına keçdiyi zaman o, buranı yeni hərbi hökumətin qərargahı kimi seçdi - bakufu. İeyasunun siyasi iradəsi və iqtisadi siyasəti sayəsində, Edo bir neçə onillik ərzində ölkənin ən iri şəhərlərinə çevrildi. Yaponiyayı iki yüz vilayətə bölərək, hər vilayətə hökmdar - daimyö (tam mənası “böyük ad”) təyin edərək şoqun, mütəmadi baş verən daxili qarşıdurmalara və müharibələrə son qoymuş oldu. Yapon tarixinin bu dövrü 1603-cü ildən 1868-ci ilədək davam etdi və Edo dövrü (yaxud Tokugava dövrü) adlandırıldı.

İmperator qədim iqamətgahında yaşamağı davam edir, lakin onda ölkə üzərində hakimiyyət hüququ qalmamışdır. Hər daimyöyə xırda pay torpaq verildiyi üçün onların da hakimiyyət hüququ, şoquna qarşı tam miqyaslı hərbi əməliyyatlar apara bilmirdilər. Əlbəttə, onlar hər zaman birləşə bilərdilər, lakin bunun üçün hər dəfə Edoya gedib gəlmək böyük xərc tələb edirdi. Hər daimyö mütəmadi olaraq Edoya gəlib və dəqiq təyin edilmiş müddət orada yaşamağı idi. Geri qayıdarkən onun ailəsi şəhərdə qalmalı idi. Faktiki olaraq onlar şoqunun girovları olurdular. Daimyölərin arvadları isə həyatlarının çox hissəsinin Edoda keçirirdilər.

Bu sistem öz işini gördü: İki yüz əlli il ərzində ölkədə hərbi münaqişə baş vermədi. Bundan başqa

¹ Uzun müddət Yaponiyada xariciləri ancaq hollandiyalılar təmsil edirdilər, lakin onlara yalnız Naqasakinin yanında torpaqdan tökülmüş adada məskunlaşmağa icazə verilmişdir. İzolyasiya 1853-cü ilə dək davam edirdi, o vaxta kimi ki, gəmi eskadrasının komandanı Metyu Perri Tokiyo körfəzində enərək yapon hökumətini ABŞ-la ticarət üçün limanların açılışına nail olmuşdur.

² Yaponiyanın rəsmi paytaxtı Kioto hesab edilirdi – imperiya paytaxtı. Edo hökumətin qərargahı – Şərq paytaxtı, yəni Kiotodan şərqdə yerləşdiyi üçün.

³ Yaponiyanın hərbi-feodal hökmdarı, ölkədə faktiki hakimiyyət sahibi

belə idarəçilik üsulu ölkədə şəhərlər arası nəqliyyat əlaqələrinin təşkilində köməklik edirdi. Çoxsaylı quru və su yolları Yaponiyanın üç iri şəhərini – Edo, Kioto və Osakanı biri birilə bağladı.

Ən əsas nəqliyyat arteriyası Tokaydo idi (dəqiq: “Şərq dəniz yolu”).

Bu yol Sakit okeanın sahilləri boyunca uzanaraq, 15 vilayəti və iki şəhəri – Kioto və Edonu – imperiya və şoqun, hökumət paytaxtların birləşdirirdi. Tokaydonun uzunluğu 500 km. idi, piyada səyyahlar 53 stansiyanı⁴ on-on beş günə dəf edə bilirdilər. Çaparlar bu yolu daha tez, 6 günə dəf edirdilər. Hökumətin atlı çaparları isə bu işə 50-60 saat sərf edirdilər. Tokaydo stansiyaların təsvirləri yapon qruvyurasının ən əsas mövzusu oldu: təkcə Utaqava Xirosiqe Tokaydonun 800 təsvirindən ibarət 30-a kimi seriya yaratmışdı. (səh. 14-26,33) . Xirosiqe Edo şəhərinə də maraq göstərirdi: o, Şərq paytaxtına bir neçə seriya həsr etmişdir. Onlardan ən məşhuru “Edonun yüz məşhur təsvirləri” seriyasıdır. (səh.39, 42, 58, 61, 69, 72, 75,76,78)⁵.

Edoya gəlmək vaxtı bütün daymələrin arasında bölünmüşdür və bu təntənəli mənzərə adi bir hala çevirilmişdir: ən balaca uşaqlar da bilirdilər ki, bu mərasim zamanı diz çökərək yerə kimi əyilmək lazım idi (daymələrin təntənəli mərasimi – səh. 14, mərasimə parodiya – səh. 125). Əgər kimsə bu qaydanı pozarsa, samuraylar onu səbəbini izah etmədən öldürə bilərdilər.

Daimyölər Tokaydo da çoxsaylı qulluqçu və samurayların⁶ müşayiəti ilə səyahət edirdilər. Onların sayı vilayətin illik gəlirinə görə qanunlaşdırılmışdır və XVII–XVIII əsrlərdə 50-dən 3500⁷ adam təşkil edirdi.

Edoya gələn qulluqçular və samuraylar, daimyödan fərqli olaraq ailəsiz gəldikləri üçün onlar çox zaman əyləncə axtarışında idilər, axı onların qadınları Şərq Paytaxtından uzaqda idilər. Müasir tədqiqatçıların hesablamalarına görə şoquna Edoda 500000 samuray qulluq edirdi, əksər samurayların isə öz qulluqçuları var idi. Buna görə də Edonun yaxınlığında “Şən məhəllələrin” çiçəklənməsi təəccüblü deyildi.

Dayməni müşayiət edən qulluqçu və samuraylardan başqa şəhərə daimi səyahətçi və zəvvarlar gəlirdilər. (səh. 42, 58, 61). Şoqun hökumətinin siyasəti nəticəsində Yaponiyada uzunmüddətli sülhün bərqərar olması ölkə daxili səyahətin artmasına təkan vermişdir. Səyyah və zəvvarlar şəhərin əsas

⁴ Tokaydoda cəmi 53 stansiya mövcud idi, mənşə və təyinat məntəqələri saya daxil deyildilər. 53 rəqəmin buddizmin övliyası olan hind gənc oğlan - Sudxana ilə əlaqələndirirdilər. Rəvayətə görə o, rəhbər axtarışında 53 yeri ziyarət etmişdir.

⁵ Bu seriyadan olan vərəqlərin atribusiyası zamanı M.V.Uspenskinin «Edonun yüz görünüşü» işi istifadə olunub. Parkstoun nəşriyyatı, 1997-ci il

⁶ Döyüşçü, zadəganlar nümayəndələri

⁷ Vapolis C. Tour of Duty: Samurai, Military Service in Edo, and the Culture of Early Modern Japan. University of Hawaii Press, 2008. P. 75.

dəyişən heyətin təşkil edirdilər. Buna baxmayaraq Edonun əsas şəhər əhlini yerli insanlar – edokko təşkil edirdi. İlk növbədə bu tacir və sənətkarlar idi. Onların siyasətdə böyük əhəmiyyəti olmasa da, məhz onların fəaliyyət sahəsində şəhər mədəniyyəti yaranaraq klassik yapon oyma – ukiyo-e tematikasının formalaşmasına təsir göstərmişdir.

Ukiyo-e – incəsənət çapının əsas bədii növüdür. Yapon qravvyurasının Edo dövründə (1603-1868) parlaq nümunəsidir. Ukiyo sözü buddist terminologiyasından götürülmüşdür, illüziya, kədər, bir dəre fani, dəyişkən dünya deməkdir⁸. Lakin, zaman keçdikcə mənə dəyişmişdir, və şəhər mədəniyyətində ukiyo sözü zövq və əyləncə təsəvvürü verirdi. İlk dəfə bu təsnifatı 1661-ci ildə yazıçı Asai Röi vermişdir: «Bir anla yaşamaq: ay və qara, albalı ağacının çiçəkləməsi və xəzəna baxıb zövq almaq, mahnı ifa edərək şərab içmək, əylənərək suyun üzərində qalmaq, öz biçarəliyinə fikir verməmək, ümidləri itirməyərək su balqabağı kimi axınlı getmək – bax buna biz, - üzən dünya (ukiyo) deyirik”⁹.

Ukiyo oymaları şəhər əhlinin həyat tərzini əks etdirirdi, onlar isə zövq aldıkları hər bir şeyi qiymətləndirirdi – festival və bayramları (səh. 62, 65, 66, 68), teatr tamaşaları (kat. 96-121), gözəl qadınları (kat. 128-177) və ləziz yeməkləri (kat. 70, 72). Hətta əyləncəyə pulu az olan insanlar hər zaman qravvyura almağa imkanı var idi, çünki onların qiyməti ucuz, təxminən indiki zamanında qəzet və jurnalların dəyərində idi. Oymaların ucuz dəyəri kütləvi çap texnologiyasının təkmilləşdirilməsi nəticəsində mümkün olmuşdur.

Oymaların taxta üzərində çap üsulu Yaponiyada b.e VIII əsrindən məşhurdur, lakin ksiloqrafiya istehsalının əsl çiçəklənmə dövrü 1700-cü ildən 1930-cu illərə təsadüf edir. Bu müddət ərzində təxminən 450 milyon oyma çapı yaradılıb (oymalarla birlikdə). Ən məşhur seriyaların tirajı 20000-25000 nüsxəyə çata bilirdi. Bir halda ki, bir taxtadan 200 basma hazırlanması mümkün olduğu təqdirdə, böyük seriyalı istehsal üçün çox vaxt bir neçə nəşriyyat birləşirdi.

Yapon qravvyurası kollektiv əməyin nəticəsidir və bu prosesdə bir neçə tərəf – rəssam, oyucu və çapçı iştirak edirdi. Bundan başqa qravvyura hazırlanan zaman alıcıların zövqləri və bədii üstünlükləri nəzərə alınır, bu da istər-istəməz süjetlərin seçilməsinə təsir göstərirdi. Mövzuların seçilməsində əsas rol naşirin idi, çünki uğura ya da uğursuzluğa görə maliyyə məsuliyyəti onun boynunda idi.

XVIII-ci əsrdə istehsalı öyrənilmiş rəngli oymanın hazırlanması bir neçə mərhələdə aparılırdı. Yapon oymasının çap prosesi Utamaronun işində göstərilib (kat. 67). Hər şey hazırlıq işindən qakodan başlayırdı. Eskizin əsasında rəssam yaxud peşəkar surət çıxardan səliqəli sonuncu rəsmi – xancita-e ni hazırlayır və onun yekun ölçüləri gələcək qravvyuranın ölçülərinə uyğun idi. Belə rəsm adətən çox nazik kağızda tuşla hazırlanırdı. Hazır rəsm üz tərəfi ilə hazır taxtanın üzərinə qoyulurdu. Hərdən onun yağlayırdılar ki, xətlər yaxşı görünsün. Həmin xətlər üzrə əsas bloku kəsirdilər və bu zaman kağızdakı rəsm məhv edilirdi.

Rəsmdə istifadə olunmuş rənglərin sayına uyğun uzunlamasına taxtadan kəsilmiş çap lövhəcikləri hazırlanırdı. Oyucunun ustalığı bu işdə çox vacib idi, çünki hərdən xətlərin qalınlığı 1 mm-dən az olurdu (misal: qadın saçları). Lövhəciklərin hazırlanması üçün çox vaxt albalı ağacından istifadə

⁸ V.A.Druz. Yapon incəsənəti. Səh.130

⁹ Sitat: Tokuqava dövründə Yaponiya bir sivilizasiya kimi. (Bunmey tosite-no Tokuqava Nixon //文明としての徳川日本), 1993. Səh.429.

olunurdu. Bu ağac möhkəm, suyu yaxşı saxlayır, deməli zaman getdikcə taxtanın qalınlığı cüzi şəkildə dəyişir. Lakin albalı ağacın istifadəsi öz təshihin edirdi: çap üçün istifadə edilən hər lövhənin eni ağacın gövdə eni ilə məhdudlanırdı, bu məhdudluğu isə aradan qaldırmaq mümkün deyildi. Nəticədə yapon oyma sənətində diptix və triptixlərin geniş yayılması səbəb oldu.

XIX-cu əsrin ikinci yarısında yapon qravvyuralar Qərbə kütləvi şəkildə daxil olmağa başladı.

Xokusay və Xirosiqe kimi rəssamların əsərləri avropalılara böyük təəssürat bağışladı və Yaponiya incəsənətinə misilsiz maraq oyatdı. Mone, Tuluz-Lotrek və Van Qoq kimi rəssamlar oyma kolleksiyaçıları hesab edilirdilər. Təxmini hesablamalara görə, dünya doqquz milyona yaxın yapon oyması mövcuddur, onların üçdə biri dünyanın muzey kolleksiyalarında saxlanılır¹⁰. Rusiya Federasiyası Şərq Sənəti Dövlət Muzeyinin kolleksiyasında 2000-dən artıq, klassik yapon oyma ukiyo-e vərəqələri qorunub saxlanılır.

Sərgidə Utamaro, Syaraku, Xokusay, Xirosiqe və digər yapon rəssamların çox 80-dən çox əsərləri nümayiş olunur. Bu əsərlər yapon oymaçılıq sənətinin müxtəlif janrları təmsil edir: Burada məşhur yerləri göstərən meysö-e, mənzərələr fukeyqa, gözəllərin portretləri bidzinqa, teatr tamaşalarından səhnələr və aktyorların şəkilləri yakusya-e, şöhrətli döyüşçülər musya-e, həyat tərzin əks etdirən fudzokuqa oymalar və başqaları vardır. Sərgi sizlərə səyahətçilərin Edoya hansı yollarla gəlməsi və “Şərq paytaxtında” nələr gördükləri haqqında məlumat verəcəkdir.

Müəllif bu əsərin hazırlanmasında əhəmiyyətli yardım və dəstək təqdim edən Şərq Sənəti Dövlət Muzeyinin heyətinə dərin minnətdarlığını bildirir, xüsusilə kataloqun redaktoru V.A. Druz-ya.

¹⁰ Uhlenbeck C., Collecting Ukiyo-e Prints: Issues of Quality, Condition and Rarity. The Hotei Encyclopedia of Japanese Woodblock Prints. Hotei Publishing, 2005. P. 370.

ЖИЗНЬ ЯПОНИИ ПЕРИОДА ЭДО (1603–1868) В ЯПОНСКОЙ ГРАВЮРЕ «УКИЁ-Э»

Гравюра на дереве, получившая широкое распространение в Японии в конце XVII–XIX вв., может по праву считаться энциклопедией жизни города Эдо (ныне Токио). Монохромными, раскрашенными от руки и цветными гравюрами иллюстрировали книги, ученые трактаты, журналы, популярную литературу для занимательного чтения, путеводители по наиболее интересным маршрутам путешествий; ксилографическими картинками украшали интерьеры, они выступали в роли рекламы, а многочисленные изображения куртизанок, актеров, городских щеголей, борцов сумо в определенной степени можно считать прообразом современных открыток и постеров. Гравюры были доступны по цене благодаря возможности тиражирования и массового производства.

Большинство из них отражают круг интересов и предпочтений горожан в определенный исторический период (конец XVII–XIX вв.), когда в Японии происходило стремительное развитие городов и становление городской культуры и когда страна проводила политику самоизоляции, а контакты с иностранцами были ограничены¹.

Японская гравюра и город Эдо связаны самым непосредственным образом. Именно там в середине XVIII в. появились яркие цветные ксилографические картинки, с которых начинается расцвет той полихромной гравюры укиё-э, которая сейчас известна во всем мире. Их так часто покупали в качестве сувениров при посещении этого города, что какое-то время они даже назывались эдо-э – «картины (из) Эдо» или адзума-нисикиэ – «восточные парчовые картины» (по аналогии с альтернативным названием города – «Восточная столица»²).

Когда сёгун³ Токугава Иэясу в 1603 г. получил во владение Эдо, он выбрал это место для ставки своего нового военного правительства – бакуфу. Благодаря политической воле и экономической политике Иэясу, Эдо за несколько десятилетий стал крупнейшим городом страны. Сёгун положил конец постоянным междоусобным распрям, разделив Японию на двести областей, каждая из которых имела своего правителя – даймё (букв. «большое имя»). Эта эпоха японской истории продолжалась с 1603 по 1868 и получила название – период Эдо (или период Токугава, по фамилии правящей династии).

Император продолжал жить в старинной резиденции в Киото, хотя реальной власти над страной он уже не имел. Не имели этой власти и даймё: ведь каждому из них достались очень

---

¹ долгое время единственными иностранцами в Японии были голландцы, но даже им было разрешено селиться лишь на одном острове, насыпанном специально для них в окрестностях Нагасаки. Изоляция продолжалась до 1853 г., когда американец Мэтью Перри, командующий эскадрой кораблей, высадился в Токийской бухте и вынудил японское правительство открыть порты для торговли с США.

² официальной столицей Японии оставался Киото – императорская столица. Эдо являлся правительственной ставкой – Восточной столицей, т.е. находящейся к востоку от Киото.

³ военно-феодальный правитель Японии, которому принадлежала реальная власть в стране

небольшие надель, не позволявшие вести полномасштабные военные действия против сёгуна. Конечно, они всегда могли объединиться, однако этому мешала необходимость тратить огромные суммы на переезды в Эдо и обратно. Каждый даймё был обязан регулярно приезжать в Эдо и строго определенное время жить в городе. И когда он отправлялся в обратный путь, то оставлял в городе всю свою семью. Фактически они становились заложниками сёгуна, а жены даймё большую часть своей жизни проводили в Эдо.

Эта система сработала: в течение двухсот пятидесяти лет в стране действительно не происходило военных действий. Кроме того, такой способ организации управления страной послужил налаживанию транспортного сообщения между японскими провинциями. Многочисленные дороги и водные пути связали между собой три крупнейших города: Эдо, Киото и Осаку.

Главной транспортной артерией был Токайдо (досл. «Восточный морской путь»). Эта дорога тянулась вдоль побережья Тихого океана и, проходя через пятнадцать провинций, связывала две столицы – Киото и Эдо – императорскую и сёгунскую, правительственную. Протяженность Токайдо составляла порядка 500 км. По пути от Эдо до Киото путнику предстояло пройти 53 станции⁴: пешие путешественники могли преодолеть их за десять-пятнадцать дней. Бегуны справлялись с этой задачей быстрее: за шесть дней. У правительственного курьера на лошади на дорогу уходило 50–60 часов. Изображение станций Токайдо стало одной из наиболее популярных тем японской гравюры: один только Утагава Хиросигэ создал порядка тридцати серий, включавших более 800 различных изображений Токайдо (стр. 14–26, 33). Не меньший интерес проявлял Хиросигэ к самому городу Эдо: изображению знаменитых видов Восточной столицы он посвятил несколько серий, самой известной из которых является серия «Сто знаменитых видов Эдо» (стр. 39, 42, 58, 61, 69, 72, 75, 76, 78)⁵.

Время посещения Эдо было распределено между всеми даймё, поэтому зрелище торжественных процессий было обычным явлением в городе: даже самые маленькие дети знали, что при виде процессии необходимо встать на колени и склониться до самой земли (торжественная процессия даймё – стр. 14, пародия на процессию – стр. 125). Если человек не проявлял должного почтения, самураи имели право убить его без объяснения причин.

Даймё путешествовали по Токайдо в сопровождении многочисленных слуг и самураев⁶. Их количество было регламентировано в зависимости от годового дохода провинции и в XVII–XVIII вв. составляло от 50 до 3500 человек⁷. Приезжая в Эдо без своих семей, слуги и самураи зачастую искали развлечений, ведь их женщины (в отличие от жён даймё) оставались далеко

---

⁴ всего на Токайдо 53 станции, пункты отправки и назначения не считаются. Число 53 символически связывали с 53 местами, которые в поисках наставников посетил буддийский святой Судхана – индийский юноша, жаждущий просветления.

⁵ при атрибуции листов из этой серии использовалась работа М.В. Успенского «Сто видов Эдо», изд-во Паркстоун, 1997 г.

⁶ воины, представители служилого дворянства

от Восточной столицы. По подсчетам современных исследователей, на службе сёгуна в Эдо состояло около пятисот тысяч самураев, у большинства из них были свои слуги. С учетом этого, не удивителен расцвет «весёлых кварталов» в непосредственной близости от города Эдо.

Помимо сопровождающих каждого даймё слуг и самураев, в город постоянно приезжали путешественники и паломники (стр. 42, 58, 61). Увеличение числа путешествий внутри страны стало следствием политики сёгуната, установившего длительный мир на территории всей Японии. Путешественники и паломники составляли большую долю постоянно меняющегося городского населения. Тем не менее главными представителями Эдо были его собственные коренные жители – эдоки, в первую очередь, торговцы и ремесленники. Они не играли особенной роли в политике, однако именно в их среде зародилась городская культура, оказавшая наибольшее влияние на формирование тематики японской классической гравюры укиё-э.

Укиё-э – художественное направление в изобразительном искусстве, получившее развитие в период Эдо (1603–1868) и наиболее ярко проявившееся в японской гравюре. Слово укиё было заимствовано из буддийской терминологии, где обозначало бренный, изменчивый иллюзорный мир, юдоль скорби⁸. Однако значение, которое вкладывалось в это понятие, с течением времени претерпело изменения, и в городской культуре под словом укиё стал пониматься мир удовольствий и развлечений. Первым это сформулировал писатель Асаи Рёи в 1661 г.:

«Жить одним мгновением: любоваться луной и снегом, цветением вишен и осенними листьями, петь песни, пить вино, развлекаться, пытаюсь удержаться на плаву, не обращать внимания на собственную бедность, не впадать в уныние, уподобиться тыкке-горлянке, которая плывет по течению – вот что мы называем плывущим миром (укиё)⁹» .

Гравюры укиё-э стали отражением жизни городского сословия, а горожане ценили все, что доставляло им удовольствие – фестивали и праздники (стр. 62, 65, 66, 68), театральные представления (стр. 96-121), прекрасных женщин (стр. 128-177) и вкусную еду (стр. 70, 72). Но даже тем, у кого было не очень много денег на развлечения, всегда была доступна покупка гравюр, поскольку стоили они очень недорого – примерно как газеты и журналы в наши дни. Невысокая стоимость гравюры стала возможной благодаря совершенствованию техники массовой печати.

Техника гравюры на дереве была известна в Японии еще в VIII в. н.э., однако подлинным расцветом ксилографического производства стал период с 1700 по 1930 годы. За это время было создано порядка 450 миллионов отпечатков гравюр укиё-э (включая перегравировки). Тираж наиболее популярных серий мог достигать 20000–25000 экземпляров. Поскольку с одной доски можно было изготовить только 200 оттисков, для выпуска больших серий зачастую объединялось несколько издателей.

---

⁷ Vaporis C. *Tour of Duty: Samurai, Military Service in Edo, and the Culture of Early Modern Japan*. University of Hawaii Press, 2008. P. 75.

⁸ В.А. Друзь. *Искусство Японии*. С. 130.

⁹ цит.по: Япония периода Токугава как цивилизация (Бунмэй тоситэ-но Токугава Нихон // 文明としての徳川日本), 1993. С. 429.

В процессе создания японской гравюры участвовали сразу несколько сторон: художник, резчик и печатник. Кроме того, учитывались вкусы покупателей и их художественные предпочтения. Не меньшую роль в выборе тематики играли издатели – ведь именно они брали на себя основную финансовую ответственность за удачу или провал серии.

Производство цветной гравюры, освоенное в середине XVIII в., осуществлялось в несколько этапов. Процесс печати японской гравюры показан в работе Утамаро (стр. 159). Все начиналось с подготовительного рисунка гако. На основе этого наброска сам художник или профессиональный копиист подготавливали аккуратный итоговый рисунок – хансита-э, размеры которого соответствовали размеру будущей гравюры. Такой рисунок обычно создавался тушью на листе очень тонкой бумаги. Этот лист накладывали на специально подготовленную доску лицевой стороной вниз. Иногда его смачивали маслом для того, чтобы линии были хорошо видны через прозрачную бумагу. По этим линиям и резали ключевой блок, в процессе создания которого рисунок уничтожался.

Печатных досок продольного распила изготавливалось ровно столько, сколько цветов использовалось для печати конкретной гравюры. Мастерство резчика было важнейшим фактором для создания гравюры, ведь линии порой достигали лишь одного миллиметра в толщину (например, при изображении женских причесок). Для создания досок чаще всего использовали вишню. Её древесина твердая, она хорошо удерживает влагу, а значит, толщина доски со временем меняется совсем незначительно. Использование вишни вносило свои коррективы: ширина каждой доски для печати была ограничена в первую очередь шириной ствола дерева, увеличить которую не представлялось возможным. Это повлекло за собой широкое распространение диптихов и триптихов в японской гравюре.

Листы японской гравюры начали массово поступать на Запад во второй половине XIX века. Работы таких художников как Хокусай и Хиросигэ произвели огромное впечатление на европейцев и стимулировали небывалый интерес к искусству Японии. Собираателями гравюры являлись такие художники как Моне, Тулуз-Лотрек и Ван Гог. По самым приблизительным оценкам в мире сохранилось без малого девять миллионов японских гравюр, треть из них находится в музейных коллекциях разных стран⁹. Собрание японской классической гравюры укиё-э Государственного музея Востока насчитывает свыше 2000 листов.

На выставке демонстрируются более восьмидесяти работ таких японских художников, как Утамаро, Сяраку, Хокусай, Хиросигэ и др., чье творчество представляет различные жанры японской гравюры: это изображения знаменитых мест мэйсё-э, пейзажи фукэйга, портреты красавиц бидзинга, сцены из театральных постановок и портреты актёров якуся-э, прославленные воины муся-э, гравюры бытового жанра фудзокуга и многое, многое другое. Выставка рассказывает о том, какими путями жители других городов попадали в Эдо и что они могли увидеть, посетив «Восточную столицу».

Автор выражает большую признательность сотрудникам Государственного музея Востока, оказавшим значительную помощь и поддержку при подготовке данной работы, и в особенности редактору каталога В.А. Друзь.

---

⁷ Uhlenbeck C., *Collecting Ukiyo-e Prints: Issues of Quality, Condition and Rarity*. The Hotei Encyclopedia of Japanese Woodblock Prints. Hotei Publishing, 2005. P. 370.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858-cu illər.
Fudzikava. Poçt stansiyasının sərhədində səhnə
 (Fudzikava. Boxana-no dzu 「藤川 棒鼻ノ圖」)
 Seriya: **Tokaydonun əlli üç stansiyası** (Tokaydo
 godzyusan tsuqi-no uti 「東海道五拾三次之内」)
 Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1833-1834-cü illər
 23,5 x 33,8 sm, inv. № 986 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858
Фудзикава. Сцена на границе почтовой станции
 (Фудзикава. Бохана-но дзу 「藤川 棒鼻ノ圖」)
 Серия: **Пятьдесят три станции Токайдо** (Токайдо
 годзюсан цуги-но ути 「東海道五拾三次之内」)
 Дата выхода оригинального листа: 1833-1834
 23,5 x 33,8 см, инв. № 986 I.

Tokaydonun 38-ci stansiyası təsvir olunub. Bir qrup sadə insan (solda) adlı-sanlı daymönun nümayişin qarşısında ehtiramla baş əyib, təkçə qayğısız heyvanlar öz oyunlarını davam edir.

Daymönun dəstəsində 3500 adam ola bilərdi. Səyahət zamanı daymō və şoqun hökumət nümayəndələri xüsusu mehmanxana – xondzinlərdə qalırdılar.

Fudzikava stansiyasında yerləşən mehmanxana əzəli şəkildə saxlanılaraq (küçə işıqlanması daxil olmaqla) Fudzikavanın Arxiv muzeyi kompleksinə daxil edilmişdir.

Изображена 38-я станция Токайдо. Группа простых людей (слева) почтительно склонилась перед процессией знатного даймё, и только беззаботные животные продолжают свою весёлую игру.

Свиты даймё могли включать до 3500 человек. Во время своего путешествия даймё и представители сёгуна останавливались в особых гостиницах – хондзин. Гостиница, расположенная на станции Фудзикава, была сохранена в первоизданном виде (включая уличное освещение) и вошла в состав музейного комплекса Архивный музей Фудзикава.

Tokaydonun 17-ci stansiyası təsvir olunub. İki sumo güləşçisi – biri at belində, digəri təxti-rəvanda Okitsu çayı keçirlər. Çayı keçməyə onlara yük daşıyanlar kömək edir. Arxa planda dəniz görünür, sahil boyu 7 kilometr məsafəsində Mixo-no matsubara şam ağacları bitir. Hazırda həmin ərazi Fudzi dağının bir hissəsi kimi YUNESKO-nun ümumdünya irsinin siyahısına salınıb.

Изображена 17-я станция Токайдо. Два сумоиста – один верхом на лошади, второй в паланкине каго – пересекают реку Окицу. Перейти реку вброд им помогают носильщики. На заднем плане виднеется море, вдоль берега на протяжении семи километров растут знаменитые сосны Михо-но мацубара. В настоящее время это место включено в список Всемирного наследия ЮНЕСКО как часть комплекса горы Фудзи.

Utaqava Xirosiqe「歌川広重」, 1797-1858-ci illər.
Okitsu stansiyası (Okitsuqava) (Okitsu Okitsuqava
「興津興津川」)

Seriya: **Tokaydonun əlli üç stansiyası** (Tokaydo
godzyusan tsuqi-no uti「東海道五十三次之内」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1833-1834-cü illər.
22,9x35,2 sm, inv. № 1128 I

Утагава Хиросигэ「歌川広重」, 1797-1858
Станция Окицу (Окицугава) (Окицу Окицугава
「興津興津川」)

Серия: **Пятьдесят три станции Токайдо** (Токайдо
годзюсан цуги-но ути「東海道五十三次之内」)
Дата выхода оригинального листа: 1833-1834
22,9x35,2 см, инв. № 1128 I.

Utaqava Xirosiqe 「丸子名物茶店」, 1797-1858-ci illər.

Mariko. Məşhur çayxana (Mariko meybutsu tәмise
「鞠子名物茶屋」)

Seriya: **Tokaydonun əlli üç stansiyası** (Tokaydo
godzyusan tsuqi-no uti 「東海道五十三次之内」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1833-1834-cü illər.

22,9x35,2 sm, inv. № 16967 I

Утагава Хиросигэ 「丸子名物茶店」, 1797-1858

Марико. Знаменитая чайная (Марико мэйбуцу
тямисэ 「鞠子名物茶屋」)

Seriya: **Пятьдесят три станции Токайдо** (Токайдо
godzyusan цуги-но ути 「東海道五拾三次之内」)

Дата выхода оригинального листа: 1833-1834

25x38,2 см, 16967 I.

Mariko – Tokaydonun 12-ci stansiyasıdır. Balaca qəlyanaltıda səhər tezdən yemək yeyən iki səyyah təsvir olunub, eyni zamanda ume gavalı ağacın çiçəklənməsindən həzz alırlar (Mariko stansiyası gavalı ağacları ilə məşhur idi). Müştərilərə uşaqı belinə bağlamış qadın xidmət edir. Bi nəfər səyyah (solda) Tokaydoya piyada yolu davam edir. Navadan asılı olaraq Tokaydı üzrə səyahət on gündən on altı günə kimi davam edirdi. Bu oymanın ilk nəşrində Mariko stansiysinin alternativ yazımı təsvir edilir - 丸子. Sonrakı nəşrlərdə, digər ieroqliflər dəsti istifadə olunmuşdur - 鞠子.

Марико – 12-я станция Токайдо. Изображена небольшая закусовая, в которой на рассвете завтракают двое путешественников, одновременно наслаждаясь цветением сливы умэ, которыми славилась станция Марико. Посетитель обслуживает женщина с ребенком, привязанным за её спиной. Еще один путник (слева) продолжает свой пеший путь по Токайдо. В зависимости от погоды путешествие по Токайдо занимало от десяти до шестнадцати дней.

В первом издании этой гравюры приводится альтернативное написание названия станции Марико – 丸子. В

последующих изданиях использовался другой набор иероглифов – 鞠子.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」,
1797-1858-ci illər.
Mariko stansiyasının məşhur məhsulu olan tororo şorbasının satışı (*Mariko ekityu meybutsu torosiru-o xisaku*
「鞠子 駅中名物とろろ汁をひさぐ」)
Seriya: **Əlli üç stansiyasının məşhur yerlərin təsvirləri (Tokaydo)** (*Годзюсан цуги мэйсё дзуэ* 「五十三次名所圖會」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1855-ci il.
35,2x23,5 sm, 923 l.

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」,
1797-1858
Продажа супа тороро, знаменитого продукта станции Марико (*Марико экитю мэйбуцу торосиру-о хисаку*
「鞠子 駅中名物とろろ汁をひさぐ」)
Серия: **Изображения знаменитых мест пятидесяти трёх станций (Токайдо)** (*Годзюсан цуги мэйсё дзуэ*
「五十三次名所圖會」)
Дата выхода оригинального листа: 1855 г.
35,2x23,5 см, 923 л.

Mariko stansiyasının təsviri. Tororodan – üyüdülmüş dağ dioskoreyadan hazırlanmış şordanı satan çoxlu dükanlar. Stansiyada onların sayı 15-ə yaxındır. Dükənlərin birində səyyay nahar edir, müəssisənin divarları qıvıyularla bəzədilib. Bu yapon qıvıyuranın məişətdə istifadəsini görmək müasir tamaşaçı üçün unikal fürsətdir.

Tororo şorbası Tokaydo staniyaların ən balacası Marikonun xüsusi yeməyi idi. Dükənlərdəki lövhələr tororo şorbasını reklam edir.

Еще один вид на станцию Марико. Изображены многочисленные лавки, торгующие супом из тороро – молотого горного ямса. Всего на станции их насчитывалось около пятнадцати. В одной из лавок (слева) обедает путешественник, стены заведения украшены гравюрами. Это уникальная для современного зрителя возможность увидеть применение японской гравюры в быту.

Суп из тороро являлся особым блюдом, которым славилась Марико, одна из самых маленьких станций Токайдо. Вывески на лавках рекламируют суп из тороро.

Tokaydonun 11-ci stansiyası Misima təsvir olunub. Sintonist ibadətgahların burada olması Misimanı ibadət üçün ən məşhur yerlərə çevirmişdir. Vərəqin sol hissəsində toriya qapıları – Yaponiyada ən tanınan simvollarından biri təsvir olunub.

Sintoizm – təbii hadisələrin ilahiləşdirməsilə bağlı Yaponiyanın ənənəvi dinidir. Yaponlar təbii obyektlərdə, hadisələrdə və müqəddəs yerlərdə təcəssüm edə biləcək xüsusi mahiyyətə – kamiyə inanırdılar.

Hərəkəti gücə davam etmək ancaq şoqunun çaparlarına icazə verilirdi. Buna görə adi səyyahlar gecələməyə məcbur idilər. Bunun üçün hər stansiyada çoxlu mehmanxana var idi. Misima stansiyasında onların sayı təxminən yetmişə yaxın idi, sağda çoxlu çayxana və onların müştəriləri görünür.

Изображена Мисима, 11-я станция Токайдо. Станция Мисима благодаря расположенным в округе синтоистским святилищам была одним из наиболее популярных мест для совершения паломничества. Слева на листе изображены ворота тории – один из наиболее узнаваемых символов Японии.

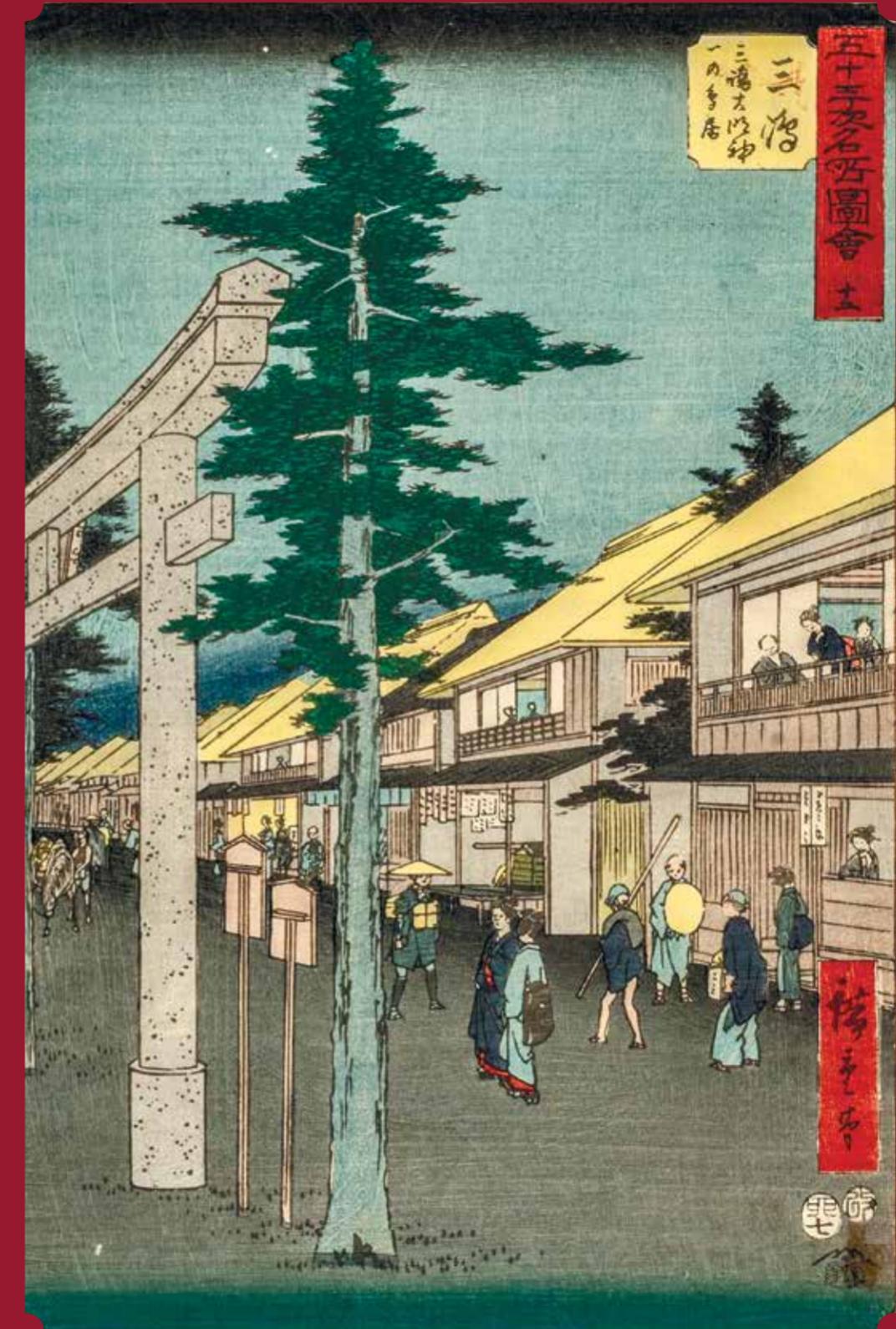
Синтоизм – традиционная религия Японии, связанная с обожествлением природных явлений. Японцы верили в особую духовную сущность – kami, которая может найти воплощение в природных объектах, явлениях и священных местах.

Продолжать движение по ночам было позволено только гонцам сёгуна, поэтому простые путники были вынуждены останавливаться на ночлег. Для этого на каждой станции были расположены многочисленные го-

стиницы. На станции Мисима их насчитывалось порядка семидесяти, справа виднеются многочисленные чайные дома и их посетители.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858-cu i illər.
Misimadakı Daymөdzin məbədin ilk giriş qapısı (Misima Daymөdzin xitotsu-no torii 「三嶋大明神一の鳥居」)
Seriya: **Əlli üç stansiyasının məşhur yerlərin təsvirləri (Tokaydo)** (Годзюсан цуги мэйсё дзуэ 「五十三次名所圖會」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1855-ci il.
37,5x25,5 sm, 674 l.

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858
Первые входные ворота храма Даймөдзин в Мисима (Misima Daymөdzin хитоцу-но тории 「三嶋大明神一の鳥居」)
Серия: **Изображения знаменитых мест пятидесяти трёх станций (Токайдо)** (Годзюсан цуги мэйсё дзуэ 「五十三次名所圖會」)
Дата выхода оригинального листа: 1855 г.
37,5x25,5 см, 674 л.

Misima stansiyasının daha bir görünüşü. Bu Qərbdə Xirosiqenin ən çox tanınmış işlərinin sonrakı nəşridir (qravuranın ölçüləri əsas təsvirin yarısını təşkil edir).

İki yolçu – kaço biri təxti-rəvanda, digəri at belində qulluqçuların müşayiətilə Tokaydo ilə hərəkət edirlər. Bir az uzaqda, dumanda digər səhhalar görünür. Sağdan, zəif dumandan sintoist məbədin toriya qarıları görünür, lakin qabağdan iki daş fənər var. Belə bi ehtimal var ki, at belindəki qadındır, çünki belə şəkilli kimononu həm kişilər, həm də qadınlar istifadə edə bilərdi.

Misima stansiyası qızgınlıqla məşhur idi, səhərv tezdən bura izdihamlı idi. Hazırda bu yerdə Sinkansena stansiyası yerləşir (Yaponiyanın sürətli dəmir yolu şəbəkəsi).

Еще один вид на станцию Мисима. Это позднее переиздание одной из наиболее известных на Западе работ Хиросигэ (размер гравюры составляет половину исходного изображения).

Двое путников – один человек в паланкине каго, второй на лошади – движутся по Токайдо в сопровождении слуг. Поодаль в тумане виднеются фигуры других путешественников. Справа из дымки проступают ворота-тории синтоистского храма, которые предваряют два больших каменных фонаря. Существует предположение, что на лошади передвигается женщина, поскольку рисунок кимоно с таким узором мог использоваться как мужчинами, так и женщинами.

Станция Мисима славилась своей оживленностью, с

самого раннего утра здесь было многолюдно. Сейчас на этом месте находится станция Синкансэна (высокоскоростная сеть железных дорог Японии).

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858-cu i illər.

Misima. Səhər dumanı

(Misima Asaqiri 「三島朝霧」)

Seriya: **Tokaydonun əlli üç stansiyası** (Tokaydo godzyusan tsuqi-no uti 「東海道五十三次之内」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1833-1834 illər.

18 x 24 sm, 4875 l

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858

Misima. Utrənniy tuman

(Misima Asaqiri 「三島朝霧」)

Seriya: **Pятьдесят три станции Токайдо** (Токайдо годзюсан цуги-но ути 「東海道五十三次之内」)

Дата выхода оригинального листа: 1833-1834

18 x 24 см, 4875 l

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858-cu i illər.

Kanbara. Geçədə qar (*Kanbara yöru ёруно уки*
「蒲原 夜之雪」)

Seriya: **Tokaydonun əlli üç stansiyası** (*Tokaydo*
godzyusan tsuqi-no uti 「東海道五十三次之内」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1833-1834 illər.

25x28,5 sm, 13467 l.

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858

Канбара. Ночной снег (*Камбара ёру но юки*
「蒲原 夜之雪」)

Seriya: **Пятьдесят три станции Токайдо** (*Токайдо*
godzyusan tsuqi-no uti 「東海道五拾三次之内」)

Дата выхода оригинального листа: 1833-1834

25x28,5 см, 13467 l.

Kanbara Tokaydonun 15-ci stansiyasıdır. İki yolçu tələsmədən qarlı yolla kənd evlərinin yanından ötür, biri də (soldan) yarı açılmış çətirin altında qardan gizlənir. Bu qrayura tədqiqatçılarda çoxlu suallar doğurur. Kanbara stansiyası Fudzi dağın cənubunda, nisbətən isti yerdə yerləşir və bu qədər qarın olması o yerlərə xarakterik deyil. Ola bilsin qar Xirisiqenin yaşadığı dövrdə yağıb, lakin sənədlər bunu təsdiq etmir.

Канбара – 15-я станция Токайдо. Двое путников неторопливо бредут по снегу вдоль ряда деревенских домов, еще один человек (слева) прячется от снега под полураскрытым зонтом. Эта гравюра вызывает у исследователей множество вопросов. Станция Канбара находится к югу от горы Фудзи, на относительно теплом участке побережья, и для неё не характерно такое большое количество снега. Возможно, снегопад случился при жизни Хиросигэ, однако документальных свидетельств этому нет.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858-cu i illər.

Koidzumidə gecə yağışı

(Koidzumi ya 「小泉夜雨」)

Seriya: **Kanadzavadan səkkiz görünüş** (Kanadzava hakkey 「金沢八景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1835-1839 illər.

22,3x34,5 sm, 3787 l.

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858

Ночной дождь в Коидзуми

(Коидзуми яу 「小泉夜雨」)

Серия: Восемь видов Канадзава (Канадзава хаккэй 「金沢八景」)

Дата выхода оригинального листа: 1835-1839

22,3x34,5 см, 3787 l.

Yağış və dumanı təsvir edən zaman oyucu və çarçılar çətinlik çəkirdilər. Yumşaq rəng keçidləri və yağışın nazik xəttlərinin yaratmaq üçün xüsusi bacarıq lazım idi.

Stansiyalardan başqa yapon rəssamları digər yollar da cəlb edirdi. Utaqava Xirosiqe çoxlu yol marşrutları təsvir etməklə məşhurlaşmışdı. Kanadzava-Xakkey (Kanadzavanın səkkiz görünüşü) – səkkiz vərəqdən ibarət kiçik seriyadır. 1930-cu ildən bu yerdə Kanadzava-Xakkey adlı iri stansiya yerləşir, Stansiyanın adı seriyanın adından götürülüb.

Резчики и печатники сталкивались с большими трудностями, когда нужно было изобразить такое погодное явление, как туман или дождь. Для создания мягких цветовых переходов и тонких полос дождя требовалось особое умение.

Не только изображения станций Токайдо, но и другие дороги привлекали внимание японских художников. Многочисленными изображениями знаменитых дорожных маршрутов прославился Утагава Хиросигэ. Канадзава-Хаккэй (букв. «Восемь видов Канадзава») – небольшая серия, состоящая из восьми

листов. С 1930 г. в этом месте (преф. Канагава) расположена крупная железнодорожная станция Канадзава-Хаккэй, которая получила название в честь заглавия этой серии.

Edoya gələn səyyah üçün Nixondasi körpüsü şəhərin əsil simvolu idi. Burada Yaponiyanın bütün məsafələri ölçən "sıfırlı kilometr" yerləşirdi və məhz buradan Tokaydonun əvvəli başlayırdı. Bundan başqa Nixondasi Edonun iqtisadi mərkəzi idi. Burada ən iri Uogasi adlı balıq bazarə yerləşirdi (Balıq sahili).

Balıqla dolu qayıqlar ağ divarlı binalara - topdan satış tacirlərin anbarlarına yan alırdılar. Səhər tezdən gecə tutulmuş balıqla yüklənərək tacirlər Nixonbasi ilə şəhərin müxtəlif yerlərinə səpələnirdilər.

Bir qədər uzaqda (sağda) şoqunun sarayı görünür. Vərəqin mərkəzində Fudzi dağı ucalır. Şəhərdən Fudzi dağı göründüyü üçün, sakinlər bununla fəxrələnirdi. Lakin hazırda Tokiodan onu ildə bir neçə dəfə görmək olur.

Для путешественника, прибывающего в Эдо, Нихонбаси был настоящим символом города. Здесь располагался «нулевой километр», от которого отсчитывались все расстояния в Японии, и именно отсюда брал начало Токайдо. К тому же Нихонбаси был экономическим центром Эдо. Здесь располагался крупнейший рыбный рынок Уогаси (досл. «Рыбный берег»).

Груженные рыбой лодки причаливают к зданиям с белыми стенами – складам оптовиков. С раннего утра торговцы, нагруженные выловленной ночью рыбой, отправляются по Нихонбаси в разные концы города. Поодаль (справа) виднеется замок сёгуна. В центре листа возвышается гора Фудзи.

Жители Эдо гордились, что из их города можно увидеть гору Фудзи. Однако

в настоящее время из Токио ее можно наблюдать лишь несколько дней в году.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858-cu i illər.
Nixonbasi körpüsü (Nixonbasi 「日本はし」)
Seriya: **Şərq paytaxtın məşhur yerləri**
(Koto Meysö 「江都名所」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1839-1842 illər.
24,8 x 36,8 sm, 560 l.

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858
Мост Нихонбаси (Нихомбаси 「日本はし」)
Серия: **Знаменитые места Восточной столицы**
(Кото Мэйсё 「江都名所」)
Дата выхода оригинального листа: 1839-1842
24,8 x 36,8 см, 560 л.

Katusika Hokusay 「葛飾 北斎», 1760-1849 illər.
Fukaqavada Mannenbasi körpüsünün altında
(*Fukaqava Mannenbasi suma* 「深川万年橋下」)
Seriya: **Fudzi dağının otuz altı görüntüsü** (*Fuqaku sandzyu rokkey* 「富嶽三十六景」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1830-1833 illər.
25,7 x 38,8 sm, 14895 I

Кацусика Хокусай 「葛飾 北斎», 1760-1849
Под мостом Маннэнбаси в Фукагава (*Фукагава Маннэнбаси сита* 「深川万年橋下」)
Сериya: **Тридцать шесть видов горы Фудзи Фугаку сандзю роккэй** 「富嶽三十六景」
Дата выхода оригинального листа: 1830-1833
25,7 x 38,8 см, 14895 I

Fudzi dağına
Mannebasi (hərfiyyən:
On min illik körpu)
körpüsündən
tamaşa etmək olar.
Həmin körpü kiçik
kanalla Sumidaqava
çayının qovşağında,
Edonun kənarında
salınmışdır. Bu ərazi
balıqçılar arasında
məşhur idi, çoxlu
sayda restoranlarla
fərqlənirdi.

Любоваться горой
Фудзи можно было и
с моста Маннэнбаси
(досл. “Мост десяти
тысяч лет”), кото-
рый был перекинут
в месте слияния
небольшого канала
с рекой Сумидагава
на самой окраине
Эдо. Этот район был
популярным местом
рыбной ловли и сла-
вился своими ресто-
ранами.

Katsusika Hokusai 「葛飾 北斎」, 1760-1849 illər.
Tokaydoda Sinaqava çayının yanında Gotenyama dağından Fudzinin görünüşü (*TokaydoSinaqava Gotenyama-noFudzi* 「東海道品川御殿山ノ不二」)
 Seriya: **Fudzi dağının otuz altı görüntüsü** (*Fuqaku sandzyu rokkey* 「富嶽三十六景」)
 Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1830-1833 illər.
 25,3 x 38 sm, 4863 l

Кацусика Хокусай 「葛飾 北斎」, 1760-1849
Вид на Фудзи с горы Готэнъяма у реки Синагава на Токайдо (*Токайдо Синагава Готэнъяма-но Фудзи* 「東海道品川御殿山ノ不二」)
 Серия: **Тридцать шесть видов горы Фудзи** (*Фуугаку сандзю роккэй* 「富嶽三十六景」)
 Дата выхода оригинального листа: 1830-1833
 25,3 x 38 см, 4863 l

Sinaqava çayının yaxınlığındakı Gotenyama (hərfiyyən: Saray dağı) dağından Fudzini seyr etmək üçün məşhur yer. Nə zamansa bu dağ sevgün Yösimunenin şəxsi mülkü idi (burada sevgünların ov təsərrüfat yerləri idi). Lakin XVIII əsrin ortalarında qərar qəbul olundu ki, bu ərazi azad daxil olmaq üçün açılsın və orada albalı və ağcaqayın ağacları əkilmişdir.

Hokusayın qravyyurunda sakuranın (xanami) çiçəklənməsi zamanı insanların ona baxıb həzz almasının müxtəlif görünüşləri təsvir olunub.

Solda iki kişi şer yazır. Sağda bir qrup insanlar coşqun sənlik edirlər: yeyir, içir və yelpiklərlə rəqs edirlər. Gotenyama xanami üçün məşhur yerlərdən biri idi.

Еще одно популярное место любования горой Фудзи – гора Готэнъяма (досл. «Дворцовая гора»), расположенная неподалёку от реки Синагава. Эта гора когда-то была личной собственностью сёгуна Ёсимунэ (здесь располагалась охотничья резиденция сёгунов), однако в середине XVIII века он принял решение открыть этот район для свободного посещения и засадил его кленами и вишнёвыми деревьями.

На этой гравюре Хокусая представлены различные виды досуга, которым люди предавались во время любования цветением сакуры (ханами). Слева двое мужчин слагают стихи. Справа группа людей предаются

безудержному веселью: они пьют, едят и исполняют танцы с веерами. Готэнъяма была одним из наиболее популярных мест для ханами.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」,
1797-1858 illər.

Sinaqavada Gotenyama dağı

(*Sinaqava Gotenyama*

「品川 御殿やま」)

Seriya: **Ədonun yüz məşhur
görüntüləri** (*Meysel Edo xəkkəy*
「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1856 il.
35,7 x 24 sm, 12204 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」,
1797-1858

Гора Готэньяма в Синагава (*Синагава Готэньяма*

「品川 御殿やま」)

Серия: **Сто знаменитых видов
Эдо** (*Мэйсё Эдо хяккэй*
「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального листа: 1856 г.

35,7 x 24 см, 12204 I

Gotenyama dağının daha bi görüntüsünü Xirosiqe təklif edir. Hokusayadan fərqli o başqa rakurs seçir – çox hündürdən üfüqdə çoxlu çiçəklənən ağaclar görünür, onlara tərəf insan axını gedir.

Bu qravvura Yaponiyaya kommodor Perrinin (ABŞ) səfərindən üç il sonra yaradılıb. Həmin hadisə xarici ölkələr üçün ticarət tərəfdən Yaponiyanın “kəşf edilməsinə” gətirib çıxarmış və ölkənin yeniləşdirilməsinə səbəb olmuşdur. Xirosiqenin qravvurasında tikinti işləri əks olunub – sahili qorumaq üçün torpağı Gotenyama dağından götürüdülər. Qravvura yaradılan zaman Yaponiyanın hansı yolu seçəcəyi bəlli deyildi. Bakufu hakimiyyəti var gücüylə ölkəni özünütəcrid şəkildə saxlamağa çalışırdı.

Еще один вид на гору Готэньяма предлагает Хиросигэ. В отличие от Хокусая, он выбирает иной ракурс для изображения горы – с высоты птичьего полета. На горизонте виднеется множество цветущих деревьев, к которым движутся потоки людей.

Эта гравюра была создана через три года после знаменитого посещения Японии коммодором Перри (США) – события, которое привело к «открытию» Японии для торговли с зарубежными странами и повлекло за собой модернизацию страны. На гравюре Хиросигэ видны следы строительных работ – именно с горы Готэньяма брали землю для создания линии береговой защиты. На момент печати этой гравюры еще не

было очевидно, по какому пути пойдет Япония. Правительство бакуфу всеми силами старалось продлить самоизоляцию страны.

Gotenyama ilə yanaşı dağında sakuranın çiçəklənməsini seyr etmək yeri həm də Asukayama dağı idi.

Məhz burada 1737-ci ildə şoqun Yesimune tərəfindən Yaponiyada ilk ictimai park yaradılmışdır. Yesimune bu ərazini yerli məbədə vermiş və bu hadisənin şərəfinə burada 1270 albalı, 100 ağcaqayın və 100 şam ağacı əkməyə əmr etdi. Vaxmayaraq ki Asukayama Edonun mərkəzindən 5 kilometr uzaqda idi, bu ərazi qısa müddətdə sakinlərin sevimli yerinə çevirildi.

Наряду с Готэньяма популярным местом для любования сакурой была гора Асукаяма.

Именно здесь в 1737 году сёгуном Ёсимунэ был основан первый в Японии общественный парк. Ёсимунэ передал эту территорию местному храму и в честь этого события приказал высадить здесь 1270 вишен, 100 клёнов и 100 сосен. Несмотря на то, что Асукаяма была отдалена от центра Эдо на пять километров, это место быстро стало самым любимым у горожан.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858 illər.

Vərəqin adı: **Asukayama dağında sakuranın çiçəklənməsini seyr etmək** (Asikayama xanami 「飛鳥山花見」)

Seriya: **Şərq paytaxtının məşhur yerləri** (Koto Meysö 「江都名所」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1832-1834

24,4x37,3 sm, 13469 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858

Название листа: **Любование цветением сакуры на горе Асукаяма** (Асукаяма ханами 「飛鳥山花見」)

Серия: **Знаменитые места Восточной столицы** (Кото Мэйсё 「江都名所」)

Дата выхода оригинального листа: 1832-1834

24,4x37,3 см, 13469 I

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」,
1797-1858 illər.

Çiçəkənmiş sakura Tamaqava torpaq bəndində (*Tamaqava tsudzumi-no xana* 「玉川堤の花」)

Seriya: **Ədonun yüz məşhur görüntüləri** (*Meyses Edo xəkkey* 「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1856
37 x 25 sm, 4856 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」,
1797-1858

Сакура в цвету на дамбе Тамагава (*Тамагава цудзуми-но хана* 「玉川堤の花」)

Серия: **Сто знаменитых видов Эдо** (*Мэйсё Эдо хяккэй* 「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального листа: 1856 г.

37 x 25 см, 4856 I

Qravyurada Tamaqava kanalının sahili təsvir olunub, və ora ilə eyni çətirləri altında bir qrup qadın hərəkət edir. Əks tərəfdə əyləncə yerləri görünür və orada qızlar müştəriləri qəbul edərək əyləndirir.

Otuz kilometrə yaxın uzunluğu olan Tamaqava kanalı, Edonu içməli su ilə təmin edirdi. Şəhərdə yeraltı su təchizatı sistemi mövcud idi və orada yerə bastırılmış oyuq bambuk gövdələri istifadə olunurdu. Edo tikilən zaman su təchizatına böyük fikir verildi: ərazi genişləndikcə çoxlu kanallar yaradılmış və onlar nəinki şəhəri su ilə təmin tdir, hətta onlardan hərəkət etmək üçün istifadə olunurdu.

Tamaqava kanalın ətrafı əyləncə müəssisələrlə məşhur idi. 1718-ci ildə burada qalmaqal baş verdi. Rəiyyət-mühafizəçi sadə qulluqçuya görə məşhur samurayı əzişdirib. Samurayın böyük qardaşı onu özünə sui-qəsd etməyə məcbur etdi, əyləncələr məhəlləsi isə 50 il müddətinə bağlanmış və fəaliyyətini 1772-ci ildə bərpa edib.

На гравюре изображен берег канала Тамагава, по которому движется группа женщин под одинаковыми зонтиками. На противоположной стороне изображены увеселительные заведения, в которых девушки принимают и развлекают гостей.

Канал Тамагава, длина которого составляла порядка тридцати километров, снабжал Эдо питьевой водой. В городе существовала система подземного водоснабжения, в которой широко использовались полые стволы бамбука, зарытые под землей. При строительстве Эдо правительство уделило большое внимание водоснабжению: наряду с расширением территории было создано множество каналов, которые не только обеспечивали город водой, но и предоставляли возможность использовать их в качестве дополнительных путей передвижения.

Местность близ канала Тамагава была знаменита своими увеселительными заведениями. В 1718 г. в этом месте случился скандал. Знатный самурай был избит простолюдином-вышибалой из-за простой служанки. Старший брат вынудил самурая покончить с собой, квартал развлечений был закрыт на пятьдесят лет и возобновил свою работу только в 1772 г.

Edoda çox yerlər albalı ağacları ilə məşhur idi və Sinobadzu-no gölcüyü (hərfiyyən: “Hövsələsiz gölçük”) istisna deyildi. Gölçüyün sahillərini və çiçəklənən ağacları görmək üçün bir neçə qrup yerləşir, üç qadın çətirlərin altında tələsmədən sahilə gəzişir. Uzaqda uşaq doğulmasının və xoşbəxt yaşayışın havadarı olan Benten məbəəd tərəfə aparan qalaq görünür.

Множество мест в Эдо славились своими вишнёвыми деревьями, и пруд Синобадзу-но икэ (досл. «Нетерпеливый пруд») не исключение. На склонах с видом на пруд и цветущие деревья расположилось несколько небольших групп, три женщины не спеша прогуливаются вдоль берега под зонтиками. Вдалеке виднеется насыпь, ведущая к храму Бэнтэн, покровительницы деторождения и счастливой жизни.

Utaqava Xirosiqe II Siqenobu
「歌川広重 2代目重宣」, 1826-1869 illər.

Sinobadzuda Benten (Məbəd)
(Sinobadzu Benten 「不忍 弁天」)

Seriya: **Edonun məşhur görüntüləri** (Edo meyse dzuye 「江戸名勝圖會」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1861-1864 illər.

36,8 x 25,5 sm, 14392 I

Утагава Хиросигэ II Сигэнобу 「歌川広重 2代目重宣」, 1826-1869

(Храм) Бэнтэн в Синобадзу (Синобадзу Бэнтэн 「不忍 弁天」)

Seriya: **Знаменитые виды Эдо** (Эдо мэйсё дзуэ 「江戸名勝圖會」)

Дата выхода оригинального листа: 1861-1864

36,8 x 25,5 см, 14392 I

Tsukidzi 1658-ci ildə yaradılmış ərazidir. Burada çoxlu samuray sarayları və monastırlar yerləşirdi.

Gomonseki - xüsusi statuslu bir monastır: onun keşişi yalnız rahiblik üzvlüyün qəbul etmiş imperiya ailə üzvü ola bilərdi.

Qravyurada təsvir edilmiş Tsukidzi monastırın baş salonu 1854-cü ildə tufan zamanı dağılmış və altı ildən sonra bərpa olunmuşdur. 1870-ci illərdə burada ilk avropalılar yerləşməyə başladı.

Цукидзи – территория, созданная в 1658 г. Здесь располагались многочисленные особняки самураев и монастыри. Гомонсэки – монастырь с особым статусом: его настоятелем мог быть только принявший монашество член императорской семьи.

Главный зал монастыря в Цукидзи, изображенный на данной гравюре, был разрушен бурей в 1854 г. и восстановлен спустя шесть лет. В 1870-е в этом районе стали селиться первые европейцы.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858 illər.
Tsukidzi monastırı (Tsukidzi-*qo monseki*
「築地御門跡」)

Seriya: **Edonun məşhur görüntüləri**
(Edo meyse dzuye 「江戸名勝圖會」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bilinmir
25,5 x 36 sm, 933 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858
Монастырь Цукидзи (Цукидзи-*го монсэки*
「築地御門跡」)

Seriya: **Знаменитые виды Эдо**
(Эдо мэйсё 「江戸名所」)

Дата выхода оригинального листа: не известна
25,5 x 36 см, 933 I

Utaqava Xirosiqe II Siqenobu
「歌川広重 2代目重宣」,
1826-1869 illər.

Soto-sakurada (*Soto-sakurada*
「外さくら田」)

Seriya: **Şərq paytaxtının 36**
görüntüsü (*Tomo sandzürokkey*
「東都三十六景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1862-ci il.

35,5x24,2 sm, 741 l

Утагава Хиросигэ II Сигэнобу
「歌川広重 2代目重宣」, 1826-
1869

Сото-сакурада (*Сото-сакурада*
「外さくら田」)

Серия: **36 видов восточной**
столицы (*Тото сандзюроккэй*
「東都三十六景」)

Дата выхода оригинального
листа: 1862 г.

35,5x24,2 см, 741 l

Qravyurada Edonun mərkəzində yerləşən şoqunun sarayın əhatə edən xəndək və onun ətrafında gəzişən insanlar təsvir olunub.

Soto-Sakurada (hərfiyən: zahiri albalı çöllüyü) bir neçə min çiçəklənə albalı ağaclarla şoqun Tokuqava İyeyasuya yaxşı təsir bağışladı. Tezliklə bu rayon Edonun ən nüfuzlu yeri oldu. Burada daymolar ev tikir, həm də şoqunun sarayı burada idi. Maraqlısı odur ki, bura Edonun qədim vilayətlərindən biridir və burada 1877-ci ildə ən qədim yapon doqu keramikası tapılmışdır.

На гравюре изображен ров, окружающий замок сёгуна в центре Эдо. Вдоль берега рва прогуливаются люди.

Местность Сото-сакурада, изображенная на данной гравюре, впечатлила сёгуна, Токугава Иэясу видом нескольких тысяч цветущих вишневых деревьев. Довольно скоро этот район стал одним из наиболее престижных в Эдо. Здесь строили свои особняки даймё, здесь же располагался замок сёгуна, а 1877 г. в этой местности была найдена древняя японская керамика догу.

Asuka-dera kimi tanınan Kinryudzan (hərfiyən: qızıl əjdahanın dağı) görünüşü təsvir olunub. Kinryudzan məbədi iki pərqodadan (beş və üçyaruslu), əsas salondan (xondo), altı pilləkənli məbəddən (Rokkaludo) və İldırım qapılarından (Kaminari-no mon) ibarət idi.

Həmin qıvayurada ayaqüstə duran Külək və İldırım allahların heykəlləri yaxşı görünür (qapılar üç dəfə yanıb, lakin heykəlləri hər dəfə qorumaq olurdu). Bu məbədlə bağlı iki qardaşın tarixçəsi var: onlar Sumidaqava çayının ağağı axarında balıq tuturlarmış, lakin onların toruna Buddanın qızıl suya salınmış heykəli düşüb. Onlar heykəli yerli hakimə vermiş, o isə ayrıca məbəd tikdi.

Toyoхаронun işləri Avropanın perspektivanın istifadəsinin bariz nümunəsidir. Belə qıvayurların reyda olunması Yaponiyada mənzərə qıvayurlarının yayılmasına təkan vermişdir.

Изображен вид на Кинрюдзан (досл. “Гора золотого дракона”), известный также как Асука-дэра. Храм Кинрюдзан состоял из двух пагод (пяти- и трехъярусной), главного зала (хондо), шестиступенчатого храма (Роккакудо) и знаменитых Врат Грома (Каминари-но мон). Ворота со стоящими в них статуями богов Ветра и Грома хорошо видны на данной гравюре (сами ворота трижды горели, однако, к счастью, статуи каждый раз удавалось спасти).

С этим храмом связана история о двух братьях, которые ловили рыбу в нижнем течении реки Сумидагава, но поймали в сети позолоченную статую Будды. Они передали скульптуру местному правителю, который выстроил для нее отдельный храм.

Работа Тоёхару представляет яркий пример использования европейской

перспективы уки-э. Появление этого типа гравюр предшествовало широкому распространению пейзажной гравюры в Японии.

Utaqava Toyoxaru 「歌川豊春」, 1735–1814 illər.
Kinryudzan məbədinə Buddanın qiymətli heykəlinə perspektiv görünüşü (*Uki-e Kiryuzdan kayte no dzu* 「浮絵金龍山開帳之図」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bilinmir
25,2 x 38,5 sm,
6689 I

Утагава Тоёхару 「歌川豊春」, 1735–1814
Перспективный вид на выставку драгоценной статуи Будды в храме Кинрюдзан (*Уки-э Кинрюдзан кайтё но дзу* 「浮絵金龍山開帳之図」)
Дата выхода оригинального листа: не известна
25,2 x 38,5 см,
6689 I

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858 illər.
Asakusada Kinryudzan məbədi (Asakusa Kinryudzan
「金龍山」)
Seriya: **Edonun məşhur görüntüləri** (Edo meyse
dzuye 「江戸名勝圖會」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bilinmir
25,5x37,5 sm,
13288 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858
Храм Кинрюдзан в Асакуса (Асакуса Кинрюдзан
「金龍山」)
Серия: **Знаменитые виды Эдо** (Эдо Мэйсё
「江戸名所」)
Дата выхода оригинального листа: не известна
25,5x37,5 см,
13288 I

Yapon rəssamları Kinryudzanı ayrı-ayrı nöqteyi nəzərdən təsvir etməyi xoşlayırdılar. Qabaqkı qravvyurada olduğu kimi burada müxtəlif çeşidli mallarla alver edən Nakamise - Orta (Daxili) dükanlar görünür.

Японские художники любили изображать Кинрюдзан с различных точек зрения. Как и на предыдущей гравюре, здесь хорошо видны Накамисэ - Средние (Внутренние) лавки, торговавшие различной продукцией.

Kinryudzana görünüş
daha bir yerdən,
Matsutiyama Söten
məbədidən açılır.
Məbəd kurtizankalar
yaşadığı Yösivara
məhəlləsində
yerləşdiyi üçün onlar
bura tez-tez gəlirdilər.

Еще один вид на
Кинрюдзан откры-
вается с храма
Мацутияма Сётэн.
Этот храм распола-
гался неподалёку от
квартала Ёсивара, в
котором проживали
куртизанки, поэто-
му они были здесь
частыми посетитель-
ницами.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858 illər.
Saruvakamati rayonu və Saruvakamati məbədi, Matsutiyamadan görünüş (Matsutiyama Saruvakamati Saruvakamati 「真乳山猿若町金龍山」)
Seriya: **Edonun məşhur görüntüləri** (Edo meyse 「江戸名勝圖會」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1853 il.
25,5 x 36,5 sm, 14391 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858
Район Сарувакамати и храм Кинрюдзан, вид с Мацутияма (Мацутияма Сарувакамати Кинрюдзан 「真乳山猿若町金龍山」)
Серия: **Знаменитые виды Эдо** (Эдо мэйсё 「江戸名所」)
Дата выхода оригинального листа: 1853 г.
25,5 x 36,5 см, 14391 I

Qoxyakurakandzi monastırı (hərfiyyən: Beş yüz arxatın monastırı) buddizmin xüsusi istiqamətinə - Obaku-syu-ya¹² aid idi və Edonun digər monastırlardan fərqlənirdi. O, çin üslubunda tikilmiş, onun xidmətçiləri çin paltarları geyinir, ibadət də çin dilində keçirilirdi. Sadzaydo məbədinin adı (Spiralşəkilli məbəd) ona görə idi ki, ziyarətçilər xüsusi spiralşəkilli pilləkənlə hərəkət edir və bu hərəkət çox günlər sürən, bütün Yaponiyada səpələnmiş bodxisatve Kannona həsr olunmuş ziyarətə bərabərləşdirirdi. Məbədin meydanından Fudzi dağı görünür, bu da qıvrıqda öz əksinin tapıb. Edo dövrü zamanı qadınların Fudzi və digər müqəddəs dağlara ziyarətləri qadağan idi və onlar yalnız uzaqdan onu seyr edə bilərdilər.

Монастырь Гохякуракандзи (досл. «Монастырь пятисот архатов») принадлежал к особому направлению буддизма – Обаку-сю¹² – и отличался от других монастырей Эдо. Он был построен в китайском стиле, его служители носили китайскую одежду, а служба проводилась на китайском языке. Название храма Садзайдо (досл. «Спиральный храм») связано с тем, что паломники совершали его обход по особой спиральной лестнице, причем этот обход приравнивался к совершению многодневного паломничества к святыням, посвященным бодхисатве Каннон и разбросанным по всей Японии. С площадки храма открывался вид на гору Фудзи, что и изображено на данной гравюре. Паломничество женщин на гору Фудзи, как и на

другие священные горы, было запрещено в течение периода Эдо, поэтому женщинам оставалось любоваться ею издалека.

¹² Dzen-buddizm yapon məktəbi, Çin rahibləri və onların yapon tələbələr tərəfindən XVII əsrin ikinci yarısında Yaponiyada yaradılıb.

¹² японская школа дзен-буддизма, основанная в Японии во II пол. XVII в. китайскими монахами и их японскими учениками

Katsusika Hokusai 「葛飾 北斎」, 1760-1849 illər.
Beş yüz arxatın Sadzaydo məbədin salonu
 (Qoxyakurakandzi Sadzaydo 「五百らかん寺さゞあどう」)
 Seriya: **Fudzi dağının otuz altı görünüşü** (Fuqaku sandzyu rokkey 「富嶽三十六景」)
 Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1830-1833
 26 x 38,3 sm, 4864 l

Кацусика Хокусай 「葛飾 北斎」, 1760-1849
Зал Садзайдо Монастыря пятисот архатов (Гохякуракандзи Садзайдо 「五百らかん寺さゞあどう」)
 Серия: **Тридцать шесть видов горы Фудзи** (Фуакусандзю роккэй 「富嶽三十六景」)
 Дата выхода оригинального листа: 1830-1833
 26 x 38,3 см, 4864 l

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」,
1797-1858 illər.

Vərəqin adı: **Toranomon
qapısının yanında Aoi yamacı**
(*Toranomon-soto Aoidzaka*
「虎の門外あふひ坂」)

Seriya: **Edonun üz məşhur
görüntüsü** (*Edo meysö xəkkey*
「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1857 il.

33,4x21,9 sm, 17668 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」,
1797-1858

Склон Аои у ворот Тораномон
(*Тораномон-сото Аоидзака*
「虎の門外あふひ坂」)

Серия: **Сто знаменитых видов
Эдо** (*Эдо мэйсё хяккэй*
「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального ли-
ста: 1857 г.

33,4x21,9 см, 17668 I

Ön planda ancaq belləri bağlı iki zəvvar təsvir edilib. Fənər əlində. Yəqin ki onlar yaxında olan, dənizçilərə həsr olunmuş məbədə gedirlər. Arxa planda şəhərin bir dənə də kanal görsənir. Onun ətrafında xırda dükanlar görünür və orada isti əriştə - soba satılır

На первом плане изображены двое паломников, одетых в одни только набедренные повязки. В руках они держат фонари. Скорее всего, мужчины направляются в расположенный неподалеку храм, посвященный богу-покровителю мореплавателей. На заднем плане виднеется еще один канал города Эдо. Вдоль него стоят небольшие лавочки, в которых продается горячая лапша - соба.

Sibadaki Dzodzödzi monastırı Edonun ən iri budda mərkəzidir. Bura ən çox zəvvar gəlir və qrupunun birini ön planda görmək olur. Ardınca rahiblər gedir, ola bilsin onlar şəhərə sədəqə yığmağa yollanırlar. Vərəqin sol üst tərəfində nirvananaya çatmaq üç qat mərhələsini təmsil edən azadlıq Qapıları görünür.

Dzodzödzidə 3 mindən artıq rahib dərs keçir, onların sırasında xaricilər də var idi. O cümlədən burada ilk pravoslav missioner Nikolay Kasatkin (1836-1912), sonralar Nikolay Yaponskiy adı ilə təsdiq edilmiş dərs almışdır.

Монастырь Дзодзёдзи в Сиба – крупнейший буддийский центр Эдо. Сюда стекались многочисленные паломники, одну из таких групп можно увидеть на первом плане. Следом за ними идут монахи – возможно, они отправляются в город за сбором подаяния. В левой верхней части листа виднеются Врата Тройного освобождения, символизовавшие три стадии достижения нирваны.

В Дзодзёдзи проходили обучение более 3000 монахов, среди которых встречались даже иностранцы. В частности, именно здесь проходил обучение первый православный миссионер в Японии Николай Касаткин (1836-1912), впоследствии канонизированный под именем Николай Японский.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858 illər.

Siba Sinmeydə Dzodzödzi Monastırı (*Siba Sinmey Синмэй Dzodzödzi* 「芝神明増上寺」)

Seriya: **Edonun üz məşhur görüntüsü** (*Edo meysö xəkkey* 「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1858-ci il

34,5x22,8 sm,

1238 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858

Монастырь Дзодзёдзи в Сиба Синмэй (*Сиба Синмэй Дзодзёдзи* 「芝神明増上寺」)

Серия: **Сто знаменитых видов Эдо** (*Эдо мэйсё хяккэй* 「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального листа: 1858 г.

34,5x22,8 см,

1238 I

Utaqava Kunisada 「歌川国貞」, həmçinin **Toyekuni III**, 1786-1864 illər.

Siba Sinmeydə zəncəfil yarmarkası (*Siba sinmey söqaiti* 「芝神明生姜市」)

Seriya: **Edonun fəxri: 36 səhnə** (*Edo dziman sandzyu rokke* 「江戸自慢三十六興」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1864 г.
22,6 x 32,7 sm,
15411 I

Утагава Кунисада 「歌川国貞」, он же **Тоёкуни III**, 1786-1864

Имбирная ярмарка в Сива Синмэй (*Сива синмэй сёгаити* 「芝神明生姜市」)

Серия: **Гордость Эдо: 36 сцен** (*Эдо дзиман сандзю роккё* 「江戸自慢三十六興」)
Дата выхода оригинального листа: 1864 г.
22,6 x 32,7 см,
15411 I

Dzodzödzi monastırın yaxınlığında, ay təqvimin doqquziuncu ayında ənənəvi zəncəfil festivalı keçirilirdi. O, 11 gün davam edir və buna görə "daradara matsuri" (hərfiyən: Tənbəl festifal) adını almışdır. Bu müddətdə hər yerdə zəncəfil satırdılar. Ön planda ticarət cərgələrin qarşısında gəzişən qadınlar təsvir olunub. Torii qapısı ehtmallara görə Siba Daydzingu sintoist ibadətghına məxsusdur.

Неподалёку от монастыря Дзодзэдзи, в девятом месяце по лунному календарю, проходил традиционный имбирный фестиваль. Он длился одиннадцать дней, за что получил название «Дарадара мацури» (досл. «Ленивый фестиваль»). В течение этого времени повсюду продавали местный имбирь. На первом плане изображены покупательницы, прогуливающиеся вдоль торговых

рядов. Ворота тории, вероятнее всего, принадлежат синтоистскому святилищу Сива Дайдзингу.

Çiçəklənən ağaclara seyr etməklə festivallara getmək Edo sakinlərin ən gözəl əyləncəsi idi. Şəhərdə Çindən götürülmüş beş festival geniş qeyd olunurdu. Köhnə təqvimə əsasən yeni ili ay ayının birinci günü qeyd edirdilər

Yəqin ki diptixin yaxud triptixin hissəsi olan qıvayurada bəzənmiş ana və bala təsvir olunub. Ana əlində haqoitani – volanı oynatmaq üçün bəzədilmiş taxtanı tutur. Belə taxtanın ənənəvi şəkli şam ağacı – kadomatsu (hərfiyyən: girişdə şam ağacı), yəni Yeni ilin simvolu idi.

Edo dövründə volan oyunu ilə Yeni ili qarşılamaq geniş yayılmışdı.

Наряду с любованием цветущими деревьями посещение фестивалей было любимым развлечением в Эдо. В городе широко отмечались пять традиционных фестивалей, заимствованных из Китая. Согласно старому календарю, Новый год отмечали в первый день первого лунного месяца.

На гравюре, которая, скорее всего, являлась частью диптиха или триптиха, изображены празднично одетые женщина с ребенком. Мать держит в руках хагоита – расписную дощечку для игры в волан. Традиционным украшением такой дощечки было изображение

сосны – кадомацу (букв. «сосна у входа») – символ Нового года. Обычай отмечать игрой в волан первый день Нового года был широко распространен в Японии периода Эдо.

Utaqava Kuniyesi 「歌川国芳」, 1797-1861-ci illər.
Ay təqvimin birinci ayı (Mutsuki 「睦月」)
Seriya: **Beş festival** (Qosseku no uti 「五節句ノ内」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bilinmir
36,7x24,6 sm,
14313 I

Утагава Куниёси 「歌川国芳」, 1797-1861
Первый месяц лунного календаря (Муцуки 「睦月」)
Серия: **Пять фестивалей** (Госсеку но ути 「五節句ノ内」)
Дата выхода оригинального листа: не известна
36,7x24,6 см,
14313 I

Utaqava Kunisada II

「二代目歌川国貞」,
1823-1880-cı illər.

Yazın qayıdışı. Toyuq günü

yarmarka (*İtiyeraifuku tori-no mati*,
「一陽来復酉の市」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1860-cı il
33,8x24 sm., 34x24 sm,
17688 I, 17689 I

Bir qrup insan (ola bilsin aktyorlar)
Toyuq günü, Edoda məşhur olan
Torinomati yarmarkası festivalından
qayıdır. Bu yarmarka on birinci
ay ayının birinci Toyuq günündə
keçirilirdi. Kurtizankalar yaşayan
Yesivara məhəlləsinin yaxınlığındakı
Asakusa rayonunda Torinomati çox
məşhur idi.

Hazırkı qravayurada Torinomati təsvir
olmasının sübutu ondadır ki, orada
xüsusi suvenir – kumade (hərfiyyə: «ayı pəncəsi») əks etdirilir. Onun
mənası onda idi ki, həmin pəncə
ilə xoşbəxtlik və müvəffəqiyyət
“qamarlamaq” olurdu. Belə dırnağa
müxtəlif simvolları bərkidirdilər:
xoşbəxtlik gəmisini takarabune,
xoşbəxtlik səcdəgahı O-Fuku maskası,
simenava müqəddəs sintoist kəndirləri
və digərləri.

Утагава Кунисада II

「二代目歌川国貞」, 1823-1880

**Возвращение весны. Ярмарка
в день Курицы** (*Итиёрайфуку то-
ри-но мати* 「一陽来復酉の市」)

Дата выхода оригинального листа:
1860 г.
33,8x24 см., 34x24 см,
17688 I, 17689 I

Группа людей (возможно, актеров)
возвращается с популярного в Эдо
фестиваля Ториномати – Ярмар-
ки в день Курицы. Эта ярмарка
проходила в первый день Курицы
одинадцатого лунного меся-
ца. Наибольшей популярностью
пользовался Ториномати в районе
Асакуса, неподалеку от которого
находился квартал Ёсивара, где
проживали куртизанки.

О том, что на данной гравюре
изображен Ториномати, свиде-
тельствует особый сувенир этого
праздника – кумадэ (досл. «медве-
жья лапа»), которые были призва-
ны «загрести» счастье и успех. На
такие грабли прикрепляли различ-
ные символы: корабль счастья та-
карабунэ, маску О-Фуку – божества
счастья, священные синтоистские
веревки симэнава и другие симво-
лы богатства и долголетия.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」,
1797–1858 illər.

**Reqokubassi körpünün
yanında atəşfəşanlıq** (Reqoku
xanabi 「两国花火」)

Seriya: **Edonun yüz məşhur
görüntüsü** (*Edo meysö xəkkey*
「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1858-ci il.

36,9x25,2 sm,
13478 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」,
1797–1858

**Фейерверк у моста Рёгокуба-
си** (Рёгоку ханаби 「两国花火」)

Серия: **Сто знаменитых видов
Эдо** (*Мэйсё Эдо хяккэй*
「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального
листа: 1858 г.

36,9x25,2 см,
13478 I

Qravyurada bu günə kimi Yaponiyada ənənə şəkilində qalan Reqokubasi körpüsündə atəşfəşanlıq təsvir olunub. Hər ay ayının iyirmi səkkizinci günündə burada “Çayın açılışı” mərasimi keçirilir, bu zaman rəngbərəng atəşfəşanlıqlar nümayiş olurdu.

Mono mərasimi həm körpüdən, həm də qayıq tutaraq çaydan seyr etmək olardı. Ön planda ən bahalı, ön hissəsi fənərlərlə bəzədilmiş saraya bənzər qayığı görmək olur. Sonra kiçik qayığlar (həimçinin içki və yemək daşıyan qayığlar). Reqokubasiən məşhur əyləncə mərkəzi idi, orada çayxanalar, restoranlar var, qayıq tutmaq isə asan iş idi.

На гравюре изображен фейерверк на мосту Рёгокубаси, традиции которого сохраняются в Японии и в настоящее время. Каждый двадцать восьмой день пятого лунного месяца здесь проходила церемония «Открытие реки», во время которой демонстрировались красочные фейерверки. Представление можно было наблюдать непосредственно с самого моста, а можно было нанять лодочку. На первом плане видна самая дорогая лодка – лодка-дворец, нос которой венчают бумажные фонари, а также многочисленные лодочки поменьше (в том числе небольшие лодки-буфеты,

которые развозили питье и закуски). Рёгокубаси был популярнейшим центром развлечений, где располагались чайные дома и рестораны, а нанять лодку не составляло большого труда.

Utaqava Kuniyesi

「歌川国芳」,
1797-1861-ci illər.
Vərəqin adı bəlli deyil
Orijinal vərəqin çıxma
tarixi: bilinmir
33,8x24 sm.,
34x24 sm,
1553 I, 1590 I

Çox güman ki, hərəkət
Reqokubasinin
yaxınlığında baş
verir, qıvayurada isə
Sumidaqava çayını
görmək üçün tikilmiş
çay evi təsvir olunub.

Dörd kişini (ola bilsin
bunlar Kabuki teatrın
aktyorlarıdır, buna
tam qrimlənmiş əlində
yelpik tutan aktyor
işarə edir) qəşəng
geyinmiş qadın
əyləndirir: nəzarət
edir ki, bədələrdə
sake, qarşılarında isə
lazımı qədər yemək
olsun

Утагава Куниёси

「歌川国芳」,
1797-1861
Название листа не
известно
Дата выхода ориги-
нального листа: не
известна
33,8x24 см.,
34x24 см, 1553 I,
1590 I

Скорее всего, дей-
ствие разворачи-
вается неподалёку
от Рёгокубаси, а на
гравюре изображен
чайный дом с видом
на реку Сумидагава.
Четверых мужчин
(возможно, актеров
театра Кабуки, на
что указывает веер с
изображением акте-
ра в полном гриме)
развлекает нарядно
одетая женщина:
она следит, чтобы
чарки были полны
сакэ, а перед гостя-
ми лежало доста-
точное количество
закусок.

Utaqava Xirosiqe II Siqenobu
「歌川広重 2代目重宣」,
1826-1869 illər.

Bikuni körpüsü və bərk qar yağma (*Bikunibasi seytyu*
「びくにはし雪中」)

Seriya: **Edonun yüz məşhur görüntüsü** (*Edo meysö xəkkey*
「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1858 il.

36,9x25,2 sm, 1126 l

Утагава Хиросигэ II Сигэнобу 「歌川広重 2代目」,
1826-1869

Мост Бикуниси в снегопад
(*Бикунисиси сэйтю*
「びくにはし雪中」)

Серия: **Сто знаменитых видов Эдо** (*Мэйсё Эдо хяккэй*
「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального
листа: 1858 г.

36,9x25,2 см, 1126 l

Bikunibasi korpüsü şoqun sarayın xəndəyin zahirində bir az aralı, Edonun mərkəzində yerləşirdi. Adını (hərfiyyə: Rahibələr körpüsü) buralarda yaşayan rahibələrin paltarlarını geyinən (arxa planda), ərdəm qadınlara görə almışdır. Bikunibasi müxtəlif görüş evlərin və dükənlərin yığınağı idi. Sağda imo batatdan hazırlanmış və qızardılmış kömbələr satılır, yanında onları aparmaq üçün hazır araba durur. Ön planda böyük yazı “Yamakudzira” (hərfiyyə: Dağ balinası). Bu onu bildirir ki, burada vəhşi heyvanların, misal üçün qaban, seyran əti satılır. Edoda bundan başqa ayı, meymun, tanuki, susamuru hətta canavar, tülkü və gəlincik ətini dadmaq olardı.

Мост Бикунисиси находился в самом центре Эдо, неподалеку от внешнего рва замка сёгуна. Свое название (досл. “Мост монашенок”) он получил благодаря работающим в этом районе доступным женщинам, одевавшимся монахинями (на заднем плане). Бикунисиси был местом сосредоточения домов свиданий и различных лавок. Справа продают жареные колобки из батата имо, рядом с палаткой уже стоит тележка, готовая ее увезти.

На первом плане большая надпись “Ямакудзира” (досл. “Горный кит”), свидетельствующая о том, что в этом месте продается “мясо диких животных”, например кабана или оленя. Также в Эдо можно

было отведать мясо медведя, обезьяны, тануки, выдры и даже волка, лисы и ласки.

Kanda (hərfiyyən: Tanrıların çölləri) sənətçilər məhəlləsi olub. Burada dəmirçi, qalayçı, laklayıcı və boyaqçılar yerləşirdilər. Sonuncuların işi ornamenti göy boya ilə parçalara çəkmək idi. Taxta barmaqlıqlardan qurumaq üçün sallanan parçalar yay kimonosu yaxud gözləri tərdən qoruyan dəsmalları hazırlamaq olardı. Bu qırvuyra gizli reklamının yaxşı nümunəsi ola bilər – parçaların şəkillərində balıq iyeroqlifini (Uoya Eykiti seriyasının naşirini adında birinci iyeroqlif) və əlifbanın iki heca nişanı-“xi” və “ro” olan rəssamın üslublaşdırılmış möhürünü görmək olur.

Канда (досл. “Поля богов”) был кварталом ремесленников. Здесь селились кузнецы, лудильщики, лакировщики и красильщики. Работой последних было нанесение на ткани орнамента синей краской. Ткани, свисающие с деревянной решетки для просушки, могли быть использованы для изготовления летних кимоно или полотенца, защищавших глаза от пота. Эта гравюра является интересным примером скрытой рекламы – в рисунках на ткани можно увидеть иероглиф «рыба» (первый иероглиф в имени издателя серии Уоя Эйкити) и стилизованную печать самого худож-

ника, содержащую два знака слоговой азбуки – «хи» и «ро».

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」, 1797-1858 illər.

Kandada boyaqçılar məhəlləsi (Kanda konya tö 「神田紺屋町」)

Seriya: **Edonun yüz məşhur görüntüsü** (Edo meysō xəkkey 「名所江戸百景」)

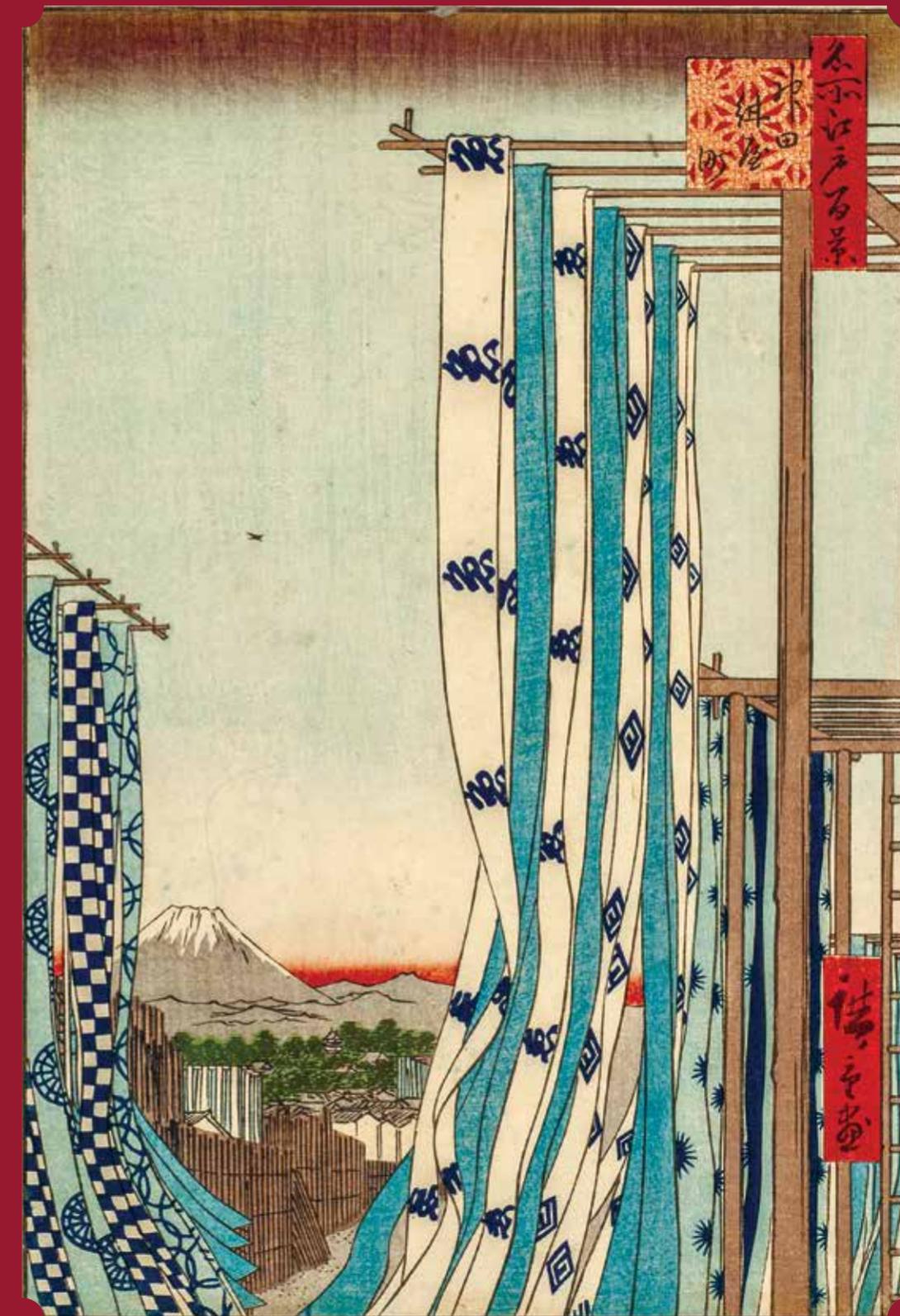
Orijinal vərəqin çıxma tarixi:1857
35,5 x 24 sm,
15491 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」, 1797-1858

Квартал красильщиков в Канда (Канда конья тө 「神田紺屋町」)

Серия: **Сто знаменитых видов Эдо** (Мэйсё Эдо хяккэй 「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального листа: 1857г.
35,5 x 24 см,
15491 I

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」,
1797-1858 illər.

**Bakurote məhəlləsində
Xatsune-no baba cıdır dairəsi**
(*Bakuro tö xatsune-no baba*
「馬喰町初音の馬場」)

Seriya: **Edonun yüz məşhur
görüntüsü** (*Edo meysö xəkkey*
「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1857 il
33,3 x 21,7 sm,
19844 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」,
1797-1858

**Скаковой круг Хацунэ-но баба
в квартале Бакуротэ** (*Бакуро тө
хацунэ-но баба*
「馬喰町初音の馬場」)

Серия: **Сто знаменитых видов
Эдо** (*Мэйсё Эдо хяккэй*
「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального ли-
ста: 1857 г.
33,3 x 21,7 см,
19844 I

Boyanmış parçaların qurumasına başqa yerlər də var idi. Xüsusilə Konyate məhəllənin boyaqçıları parçaların quruması üçün şüvülləri bir başa Edoda ən qədim olan Xatsune-no baba cıdır dairəsində qoymuşdular. Əvvəllər burada at yarmarkaları keçirilir, atlar satılırdı. Lakin zaman keçdikcə bura təyinat üzrə daha az işlənir, oranə ot basmışdır.

Arxa planda yanğına qarşı qüllə görünür və bir yanğın söndürən düz tamaşaçıya baxır. Qravyuranın müəllifi Utaqava Xirosiqe özü yanğın söndürən idi: bu vəzifə ona atından qalmış, sonra isə onu oğluna vermişdir. Edo tez-tez yanğınlardan əziyyət çəkirdi: sakinlər uzun, taxtadan tikilmiş evlərdə yaşayırdı (hər ailənin öz qarısı var idi, evin sahəsi 9 kvadrat metrə çatırdı). Alov böyük sürətlə bir binadan o birisinə keçir, ona görə yanğın söndürənin ixtisası çox qiymətli idi və tək onlara (samuraylardan savayı) silah gəzdirməyə icazə verilirdi.

Для просушки окрашенных тканей использовались и другие места в Эдо. В частности, квартал Конъятё поставили шесты для просушки тканей прямо на скаковой круг Хацунэ-но баба, который был старейшим в Эдо. Раньше здесь проводились конские ярмарки, велась оживленная торговля лошадьми. Однако с течением времени круг стал все реже использоваться по прямому назначению и зарос травой.

На заднем плане виднеется пожарная каланча, один пожарный смотрит прямо на зрителя. Автор гравюры, Утагава Хиросигэ, и сам был пожарным: эту должность он получил от отца и передал ее своему сыну. Эдо часто страдал от пожаров: горожане селились в длинных деревянных домах (у каждой семьи был отдельный вход, площадь жилища составляла около девяти квадратных

метров). Огонь быстро перекидывался с одного здания на другое, поэтому профессия пожарного была высоко ценима в обществе и им единственным (помимо самураев) разрешалось носить оружие.

Utaqava Xirosiqe 「歌川広重」,
1797-1858 illər.

Takatada cıdır dairəsi (*Takata-
no baba* 「高田の馬場」)

Seriya: **Edonun yüz məşhur
görüntüsü** (*Edo meysö xəkkei*
「名所江戸百景」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1857 il

37,2 x 25,3 sm,

12206 I

Утагава Хиросигэ 「歌川広重」,
1797-1858

Скаковой круг в Таката (*Така-
та-но баба* 「高田の馬場」)

Серия: **Сто знаменитых видов
Эдо** (*Мэйсё Эдо хяккэй*
「名所江戸百景」)

Дата выхода оригинального

листа: 1857 г.

37,2 x 25,3 см,

12206 I

Samurayların məşqi təsvir olunub: İki atlı biri birinin qarşısına çapır, sağ tərəfdə yarıya kimi çılpaq üç ox atan oxları hədəfə atırlar. Burada yabusame – at belindən bərkidilmiş hədəfə ox atmağı məşq edirlər (solda, ön planda).

Samuraylar üçün cıdır məşqlərin meydançası 1636-cı ildə yaradılmış və Edoda fəal işlədilirdi.

Изображена тренировка самураев: навстречу друг другу скачут двое всадников, справа трое лучников, обнаженных по пояс, стреляют по мишеням. Здесь тренируют ябусамэ – стрельбу из лука с седла по фиксированной мишени (слева, на первом плане).

Тренировочная скаковая площадка для самураев была основана в 1636 г. и активно использовалась в Эдо.

Fudzinomori ibadətga-
hı Kiotonun yaxınlığı-
dadır və hazırda bura-
da hər il külli miqdarda
tamaşaçı uığan atlı
akrobatik qaçışlar keçi-
rilir. Atlıların göstərdiyi
əlementlərin döyüş
texnikasına birbaşa
aidiyyəti var. Ən təsir
bağışlayan üsul atılan
oxdan yana çəkilmək-
dir. Diptixin hissəsi.

Святылище Фудзи-
номори находится
неподалёку от Киото
и в настоящее вре-
мя здесь ежегодно
проводятся конные
акробатические
заезды, собирающие
множество зрителей.
Элементы, демон-
стрируемые наездни-
ками, имеют прямое
отношение к технике
ведения боя. Наи-
более эффектными
считаются приемы
уклонения от вообра-
жаемых стрел. Часть
диптиха.

Utaqava Yesitsuya 「歌川芳艶」,
1822–1866 illər.

**Fudzinomori məbədin yanında
at yarışları** (*Fudzinomori
xasiriuma* 「藤之森走馬」)

Seriyanın adı: **Tokaydoda**
(*Tokaydo-no uti* 「東海道之内」)

Seriya başqa adlarla da tanınır:

1) **Tokaydonun məşhur yerlərin
görüntüləri** (*Tokaydo meyse
fukey* 「東海道名所風景」)

2) **Tokaydonun təntənəli
nümayişləri** (*Qeretsu Tokaydo*
「行列東海道」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1863
33,3 x 22,2 sm, 15759 I

Утагава Ёсицуя 「歌川芳艶」,
1822–1866

**Конные состязания у храма
Фудзиномори** (*Фудзиномори
хасириума* 「藤之森走馬」)

Название серии: **На Токайдо**
(*Токайдо-но ути* 「東海道之内」)

Серия известна также под сле-
дующими названиями:

1) **Виды знаменитых мест То-
кайдо** (*Токайдо мэйсё фукэй* 「東
海道名所風景」)

2) **Процессии Токайдо** (*Гёрэцу
Токайдо* 「行列東海道」)

Дата выхода оригинального
листа: 1863 г.

33,3 x 22,2 см, 15759 I

DÖYÜŞÇÜ VƏ QƏHRƏMANLAR

ВОИНЫ И ГЕРОИ

Məşhur tarixi şəxsiyyətlərin – musya-e təsvirləri olan qravyuralar Edonun sakinlərin və qonaqların arasında çox geniş yayılmış idi. Belə vərəqlərdə hərbi igidliklər haqqında tam məlumat olur və onlarda döyüşçülərin sifətləri nav təfsilatla təsvir olunurdu. Döyüş meydanında müxtəlif qəbilərdən olan döyüşçüləri geyiminə və dəbilqələrə görə asanlıqla seçmək olurdu və buna görə hərbi geyiminə diqqət yetirilirdi. Edo dövrü hərbi döyülərin olmaması ilə seçildiyinə görə, qravyurlarda ötən illərin qəhrəmanları təsvir olunurdu. Bundan başqa senzuraın tələblərinə görə müasir sərkərdələrin təsvir edilməsi qadağan idi.

Гравюры с изображением знаменитых исторических личностей мусья-э были очень популярны среди жителей и гостей Эдо. Такие листы имели подробные описания военных подвигов и изображали внешность воинов в мельчайших подробностях. На поле боя воинов разных кланов можно было легко различить по одежде и шлемам, поэтому военной экипировке уделяли особое внимание. Период Эдо отличался отсутствием военных столкновений, и в популярной гравюре в основном изображались герои минувших лет. Кроме того, изображения современных военачальников были запрещены по соображениям цензуры.

Qravyura silsiləsi XVI əsrdə feodallar arasında qarşıdurma zamanı mübarizə edən məşhur generallar, Kai vilayətindən Takeda Sinqena və Etiqo vilayətindən olan Uesuqi Kensinaya həsr olunub. Hər sərkərdənin yanında ənənəvi olaraq onun qəhrəmanlığı haqqında yazı var.

Vərəqdə 24 sərkərdədən biri olan, Uesuqi Kensinayanın tərəfdarı və dördən sadıq vassal-cangüdən Sadayuki Usami təsvir edilib.

Гравюры серии посвящены прославленным генералам, сражавшимся в XVI веке в армиях противоборствующих феодалов – Такэда Сингэна из провинции Каи и Уэсуги Кэнсина из провинции Этиго. Рядом с изображением каждого из полководцев по традиции помещено подобное описание его воинской доблести.

На листе запечатлен один из 24 полководцев, выступавших на стороне Уэсуги Кэнсина,

– Усами Садаюки, который входил в число четырех самых преданных вассалов-телохранителей Уэсуги.

Utaqava Kuniyesi

「歌川国芳」,

1797–1861-cı illər

Usami Suruqa-no kami

Sadayuki 「宇佐美駿河守定行」

Seriya: **Kay və Etiqo**

əyalətlərin qəhrəman

generalların tərcümeyi-

halları, Takeda qəbilənin

iyirmi dörd generalı

(*Koyetsu yuseden, Uyesuqi-ke*

nidzyuyen-se

「甲越勇將傳武田家廿四將」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1848–1849 illər.

35,3x25 sm,

15814 I

Утагава Куниёси

「歌川国芳」, 1797–1861

Усами Суруга-но kami Са-

даюки 「宇佐美駿河守定行」

Серия: **Биографии ге-**

роических генералов

провинций Каи и Этиго,

Двадцать четыре гене-

рала клана Уэсуги (*Коэцу*

юсёдэн, Уэсуги-кэ нид-

зюён-сё

「甲越勇將傳武田家廿四將」)

Дата выхода оригинального

листа: 1848–1849

35,3x25 см,

15814 I

Utaqava Kuniyesi 「歌川国芳」,
1797-1861-cı illər

Takeda Sinqen (*Takeda Dayzundayu-ken Sinano no Kami Minamoto no Ason Xarunobu Nyudo Tokuey-ken Xoseyin Daqsodze Qidzvan (Sinqen)*
Seriya: **Ölkəmizin hərbi qəhrəmanlığın güzgüsü** (*Xonte biyu kagami* 「本朝武優鏡」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1845 il.
36x24,2 sm, 4263 l

Утагава Куниёси 「歌川国芳」,
1797-1861

Такэда Сингэн (*Такэда Дайдзэндаю-кэн Синано но Ками Минамото но Асон Харунобу Ньюдо Токуэй-кэн Хосёин Дайсодзё Гидзан (Сингэн)*
Серия: **Зеркало воинской доблести нашей страны** (*Хонтё бую кагами* 「本朝武優鏡」)

Дата выхода оригинального листа: 1845 г.
36x24,2 см, 4263 l

Takeda Sinqen Kuniyesin başqa seriyasında təqdim olunub. O, anfas şəkilində təqdim olunub, təmtəraqlı geyimi onun bədənini böyük və zəhmli göstərir. Arxasında xüsusi rəfdə dəbilqə durur, ondan döyüşdə düşməni qorxumdan ötrü istifadə edirdi. Jnun tam qırılmış başı sübut edir ki, o budda rahibi olub (ölümdən sonra adı - Sinqen).

Такэда Сингэн представлен на гравюре, издававшейся в другой серии Куниёси. Он показан анфас, парадное облачение делает его фигуру внушительной и массивной. Позади воина на специальной подставке стоит шлем, который он использовал на поле боя, чтобы устрашать противников. Его обритая голова свидетельствует о том, что он был буддийским монахом (посмертное имя - Сингэн).

Kuniyesi hərdən döyüşçüləri tam gərginlik vəziyyətdə göstərərək, onların çox böyük fiziki qüvvəsini nümayiş edir. Bu qravyurda XVI əsrin şöhrətli döyüşçü Fuva Bansaku öz gücünü nümayiş edir: silahsız əllə daşdan olan aslanın başını sındırır.

Куние́си зачастую демонстрирует огромную физическую силу воинов, показывая их в момент полного напряжения сил. На этой гравюре прославленный воин XVI века Фува Бансаку демонстрирует свою силу: голой рукой он сбил голову каменного льва.

Utaqava Kuniyesi

「歌川国芳」,

1797-1861 illər

Fuva Bansaku 「不破伴作」

Seriya: **Ölkəmizin qılıncbaz**

tərcümeyi-halları (*Xontö*

kendo ryakuden

「本朝劔道略傳」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1845-1846 illər.

37x25,5 см,

15813 I

Утагава Куниёси

「歌川国芳」,

1797-1861

Фува Бансаку 「不破伴作」

Серия: **Биографии фехтовальщиков нашей страны**

(*Хонтё кэндэ рьякудэн*

「本朝劔道略傳」)

Дата выхода оригинального

листа:

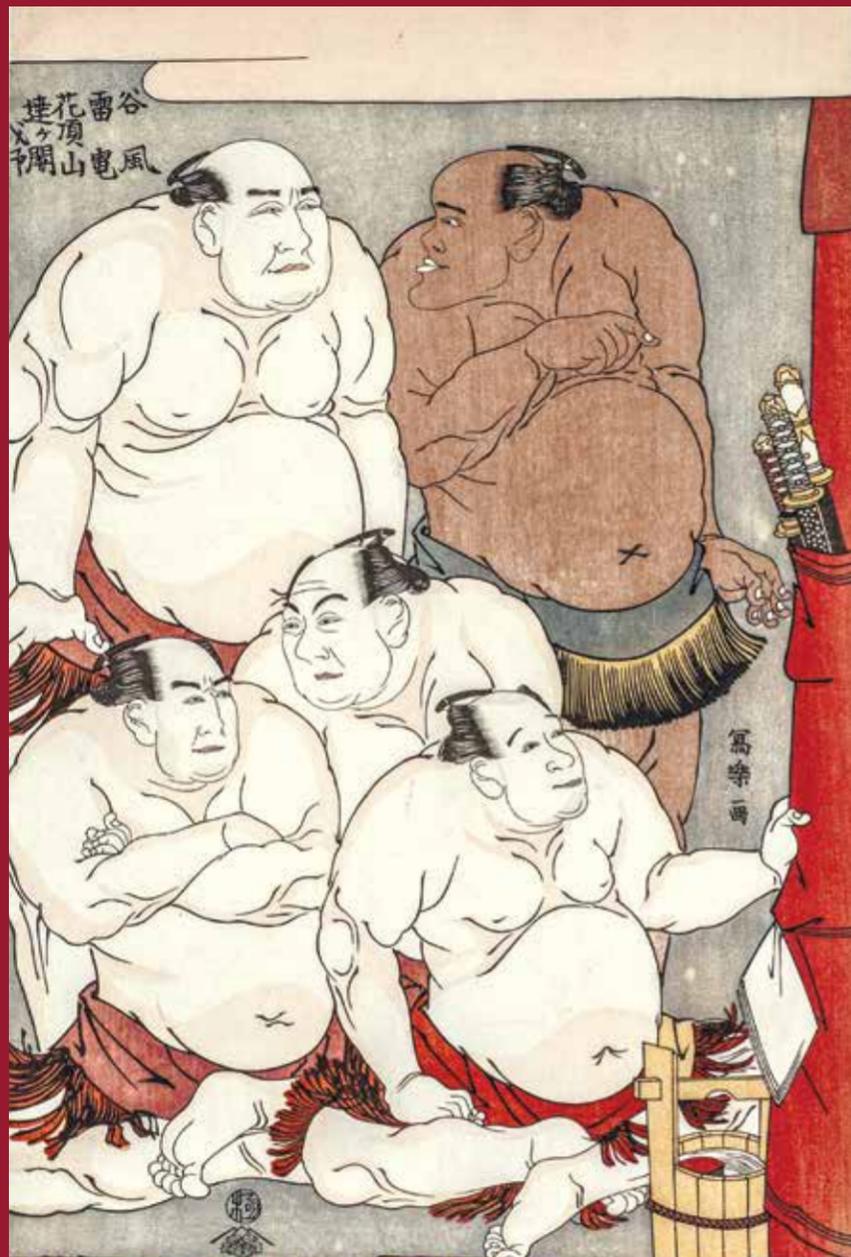
1845-1846

37x25,5 см,

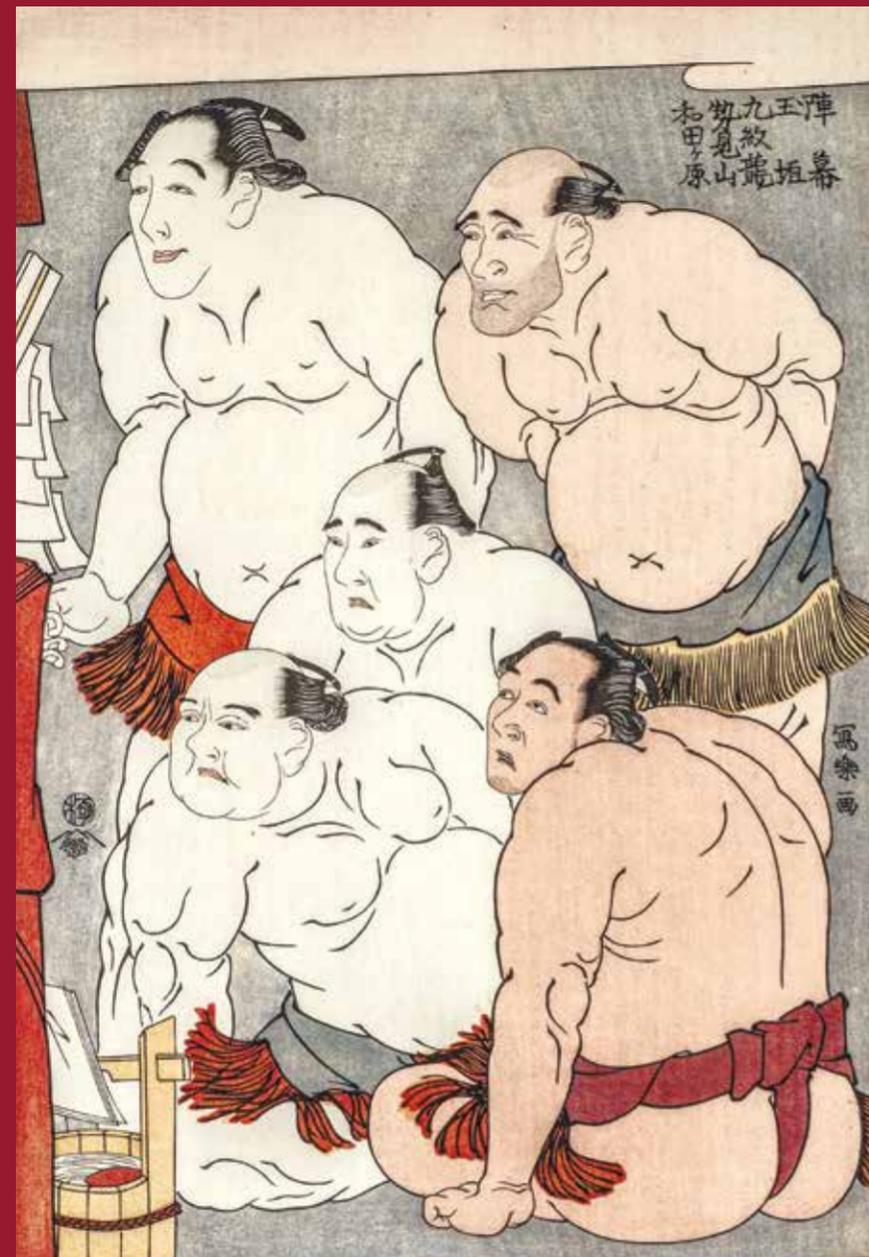
15813 I

Altı yaşlı Dayazodzan Bunqoro (mərkəzdə) “ringa çıxmaq” mərasimi yerinə yetirirdiyi zaman təsvir olunub (doxö-iri). Doxö – üstünə qum səpilməş döyüşmə üçün palçıq meydanı. Hər gün döyüşdən əvvəl meydana təntənəli surətdə güləşçilər çıxırdı. Şöhrətli sekitori güləşçiləri təəcüblə oğlana baxırlar. Öz yaşına uyğun boyu 120 sm olduğu halda onun çəkisi 81 kq təşkil edir. Onun ortaya çıxması hamını heyrətləndirdi.

Шестилетний Дайдодзан Бунгоро (в центре) изображен в момент церемонии «выхода на ринг» (дохё-ири). Дохё – глиняная площадка для схваток, посыпанная песком. Каждый день перед началом схваток на нее торжественно выходили борцы. Прославленные борцы сэкитори смотрят на мальчика с удивлением. В своем возрасте при росте 120 см. Дайдодзан весил 81 кг. Его появление произвело в Эдо настоящий фурор.

Tosyusay Syaraku

「東洲斎写楽, yaşayış müddəti məlum deyil iş vaxtı 1794 – 1795.

Daydodzan ringa çıxmaq mərasimi yerinə yetirir.

(Dayazodzan doxö-iri, 「大童山土俵入」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1794 il.

35,8 x 23,3 sm,

35,8 x 24 sm,

36 x 24,4 sm,

13459 I, 13460 I,

13461 I

Тосюсай Сяраку

「東洲斎写楽», годы жизни не известны, раб. 1794 – 1795.

Дайдодзан совершает церемонию выхода на ринг

(Дайдодзан дохё-ири 「大童山土俵入」)

Дата выхода оригинального листа:

1794 г.

35,8 x 23,3 см, 35,8

x 24 см, 36 x 24,4

см, 13459 I, 13460 I,

13461 I

Bu qravyyurda Dayazodzan yapon şahmatı syeqi üstündə olan masanı qaldıraraq öz qeyri-adi gücünü nümayiş edir.

Daydzodzan bir neçə il (1794-1797-ci illər) məşhur olub, lakin peşəkar güləşçi olmadı. Böyüyəndə yarışlara qatıldı, lakin müvəffəqiyyətə nail ola bilmədi və tamaşaçılar arasında ona qarşı maraq söndü.

На этой гравюре Дайдодзан демонстрирует свою недюжинную силу, поднимая столик с японскими шахматами сёги.

Дайдодзан оставался на пике славы в течение нескольких лет (1794-1797) и стал настоящей знаменитостью, однако так и не состоялся как профессиональный борец. Когда он стал достаточно взрослым, чтобы принимать участие в соревнованиях, успеха он не имел, и публика быстро потеряла к нему интерес.

Tosyusay Syaraku .「東洲斎写楽」
yaşayış müddəti məlum deyil
İş vaxtı 1794 - 1795.

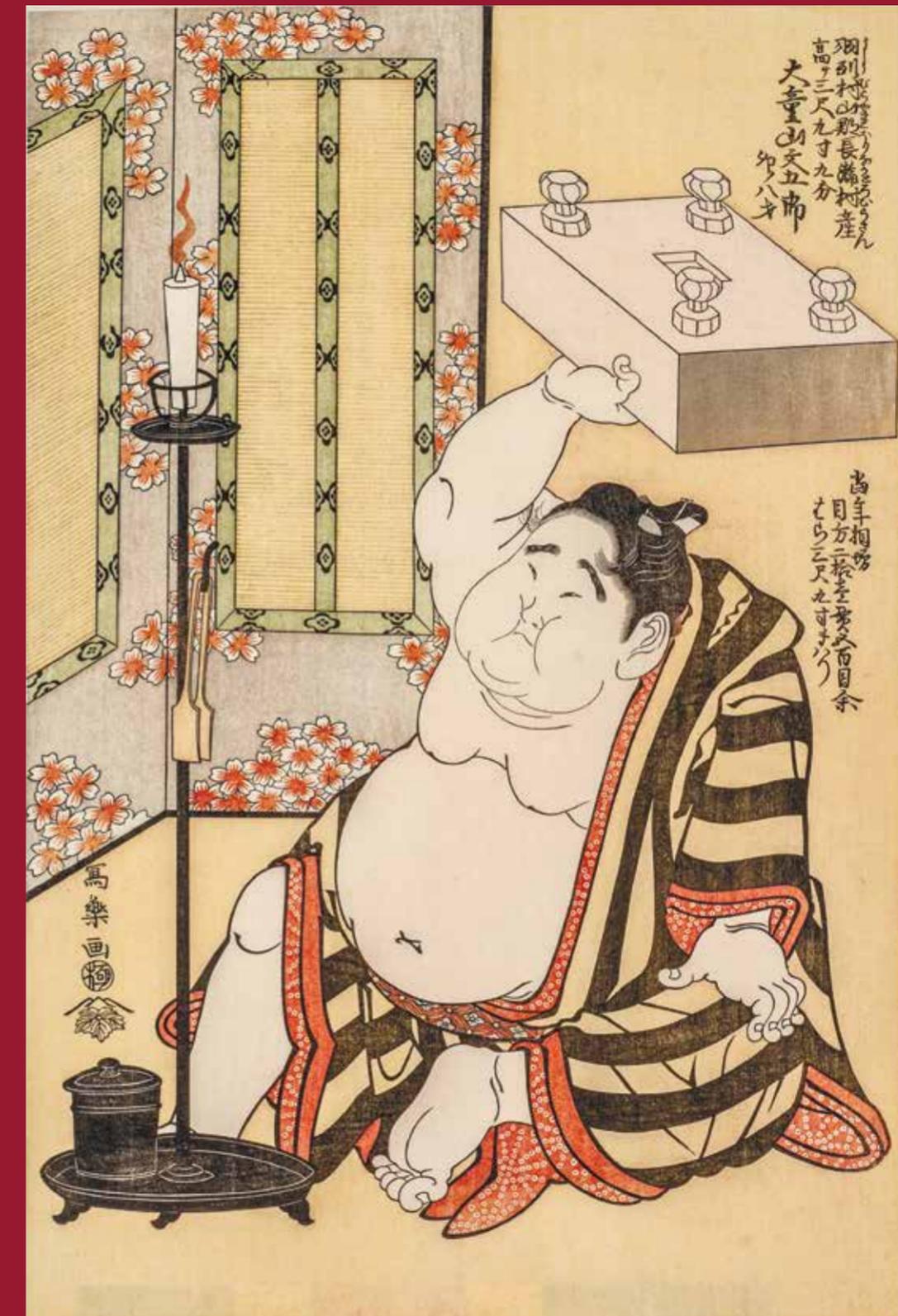
Dayazodzan Bunqoro
(「大童山文五郎」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1794-1797 illər.
39 x 25,5 см,
13462 I

Тосюсай Сяраку 「東洲斎写楽」,
годы жизни не известны,
раб. 1794 - 1795.

Дайдодзан Бунгоро
(「大童山文五郎」)

Дата выхода оригинального листа:
1794-1797
39 x 25,5 см,
13462 I

XVI-XVII əsrlərdə Kabuki teatrın başlığını qadınlardan ibarət truppalar qoydu. “Qadın Kabuki” adlanan teatr qısa müddətdə məşhurlaşdı, lakin 1629-cu ildə qanunların iştirakı ilə tamaşalar qadağan olundu. Bütün rolları kişilər oynamalı oldu və beləliklə məşhur onnaqatılar – yəni qadın rollarını ifa edən aktyorlar peyda olundu. Kabuki pyesləri tarixi şəxsiyyətlərdən, adi alverçi və sakinlər haqqındadır. Pyeslərdə musiqi və rəqslərdən geniş istifadə olunur. Aktyorların ampluaları mömcud idi: onlar qəhrəmanları, döyüşçüləri, hirsli qocaları, cavan qızları, uşaqları də s. oynaya bilərdilər.

Начало театру Кабуки в конце XVI-XVII вв. положили представления трупп, состоящих из женщин. Так называемый «женский Кабуки» быстро стал популярным, однако в 1629 г. представления с участием женщин были запрещены во избежание «падения нравов». Все роли стали исполнять мужчины, так появились знаменитые оннагата – актеры театра Кабуки, специализирующиеся на исполнении женских ролей. Пьесы театра Кабуки повествуют об исторических личностях, о жизни обычных торговцев и горожан. В представлениях широко используются музыка и танцы. Существовали определенные амплуа актеров: они делились на исполнителей ге-

роев, воинов, злых стариков, молодых женщин, куртизанок, детей и т.д.

Tosyusay Syaraku 「東洲齋写楽」
yaşayış müddəti məlum deyil
İş vaxtı 1794 - 1795.

**Tanimura Toradzo Vasidzuka
Xappeidzi rolunda (Tanimura
Toradzo no Vasidzuka
Xappeidzi**

「谷村虎蔵の鷲塚八平次」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1794 il.

39 x 26 sm,

13445 I

Тосюсай Сяраку 「東洲齋写楽」,
годы жизни не известны,
раб. 1794 - 1795.

**Танимура Торадзо в роли Ва-
сидзука Хаппэидзи (Танимура
Торадзо но Васидзука Хаппэид-
зи** 「谷村虎蔵の鷲塚八平次」)

Дата выхода оригинального

листа: 1794 г.

39 x 26 см,

13445 I

Tanimura Toradzo
adlı aktyor
(1767/68-1830 illər.)
xırda dələduzları
oynamaqla
məşhurlaşdı. Çox
məşhur olan “Koinebo
Tanimura tadzuna”
pyesində o, qızıl
pullarını oğurlamağı
fikirləşən mənfi rol
oynayıf.

Yapon qravvuranın bu
növü okubi-e - «böyük
başlar» adlanır
Syaraku, Utamaro
kimi müəlliflərə
xasdır.

Актер Танимура
Торадзо (1767/68-
1830) получил из-
вестность благодаря
исполнению ролей
мелких мошенников.
В популярной пьесе
«Коинёбо сомэвакэ
тадзуна» он играет
отрицательного пер-
сонажа, замыслив-
шего кражу золотых
монет.

Этот тип японской
гравюры носит
название окуби-э
- так называемые
«большие головы»
- и характерен для
творчества таких
авторов, как Сяраку
и Утамаро.

Qrımın Kabuki teatrında istifadəsi ciddi məhdudlaşdırılmışdır. Üzlərinə çəkilən xüsusu qrim qəhrəmanın emosional durumunu əks etdirmək üçün idi. Bütün aktyor ampluaları artıq yetkin idə və hərdən nəsilən nəsilə ötürülürdü.

Использование грима в театре Кабуки было строго регламентировано. Особый грим, который наносили на лица актеры, служил для передачи эмоционального состояния героя и указывал на соответствующую роль. Все актерские ампулы были уже сложившимися и зачастую передавались по наследству от отца к сыну.

Tosyusay Syaraku 「東洲齋写楽」
İş vaxtı 1794 - 1795.
yaşayış müddəti məlum deyil
Savamura Yedoqoro II Kavatsura Xoqenin, Bando Dzandzi Oninosadobo rounda
(「二代沢村淀五郎の川連法眼と坂東善次の鬼佐渡坊」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1794 il.
39,5 x 25,7 sm,
13451 I

Тосюсай Сяраку 「東洲齋写楽」,
годы жизни не известны, раб.
1794 - 1795.
Савамура Ёдогоро II в роли Кавацура Хогэн, Бандо Дзендзи в роли Ониносадобо
(「二代沢村淀五郎の川連法眼と坂東善次の鬼佐渡坊」)
Дата выхода оригинального листа:
1794 г.
39,5 x 25,7 см,
13451 I

Yenesaburo – ən məşhur onnaqama rollarının ifaçısıdır. Hazırda aktyor atasının qisasını almaq üçün kurtizanka olmuş qadını oynayır

Ёнэсабуру – один из самых знаменитых исполнителей роли оннагата. В данном случае актер исполняет роль женщины, ставшей куртизанкой, чтобы отомстить за смерть своего отца.

Tosyusay Syaraku 「東洲齋写楽」
yaşayış müddəti məlum deyil
Matsumoto Yenesaburo
Kevaidzaka-no Söse Sinbou
rolunda (Matsumoto Yenesaburo
noke va Kevaidzaka-no Söse , ditsu
va Sinbou

「松本米三郎のけはい坂の少将、実はしのぶ」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1794 il

39,6 x 27,4 sm,

13437 I

Тосюсай Сяраку

「東洲齋写楽」, годы жизни не известны, раб. 1794 – 1795.

Мацумото Ёнэсабуру в роли
Кэваидзака-но Сёсё (Синобу)

(Мацумото Ёнэсабуру нокэ ва
Кэваидзака-но сёсё, дзицу ва
Синобу

「松本米三郎のけはい坂の少将、実はしのぶ」)

Дата выхода оригинального листа: 1794 г.

39,6 x 27,4 см,

13437 I

Utaqava Toyekuni I

「歌川豊国」, 1769-1825

Yödziro - Nakamura

Utaemon, Osiyun - Seqava

Kamecaburo

(「与次郎 中村歌右衛門」「おしゆん 瀬川亀三郎」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1808 il.

Quruluş: **Darvazadan çıxan zaman meymunoynadanın rəqsi** (*Sarumavasi kadode-no xitofusi* 「猿曳門出諷」)

39 x 26 sm,

12203 I

Утагава Тоёкуни I

「歌川豊国」, 1769-1825

Ёдзиро - Накамура Утаэмон,

Осиюн - Сэгава Камэсабуро

(「与次郎 中村歌右衛門」「おしゆん 瀬川亀三郎」)

Дата выхода оригинального листа: 1808 г.

Постановка: **Танец обезьянщика при выходе из ворот**

(*Сарумаваси какодэ-но хитофуси* 「猿曳門出諷」)

39 x 26 см,

12203 I

Oymanın məzmunu paytaxt vilayətində yaşayan Osiyun adlı bir kasıb qız haqqında dram əsəri qoymuşdur. Atasının ölümündən sonra, xəstə və kor anasın dolandırmaq üçün, onun qardaşı Yödziro meymunları təlim etməklə evdən-evə gedəri, məhəllərdə tamaşa göstərir. Osiyun şəhərin bir əyləncəli məkanına işə düzəldirlər. Lakin o, tacirin oğluna asiq olur. Amma oğlan rəqibi ilə mübahisə zamanı onun öldürüb qaçır. Əyləncə məkanının sahibi bu hadisədə Osiyun günahkar bilib onu qovur. Qardaşı bacısın əyləndirmək məqsədilə, meymuna rəqs etmək əmri verir.

Təsvirin sağ hissəsində Yödziro diz çökərək əlində qamçı, əsərin qəhrəman isə mərkəzdə meymun hərəkətini izləyərək sanki şüursuzca həmin hərəkətləri təkrarlamaq istədiyi göstərilib. Osiyun rolunda - aktyor onnaqata zarif qadın təcəssümün mənimsəmiş Seqava Kamesaburo.

Сюжетом гравюры послужила пьеса о бедной девушке Осиюн из столичного предместья. После смерти отца, чтобы прокормить больную слепую мать, ее брат Ёдзиро стал дрессировать обезьян и давать по дворам представления, переходя от дома к дому. Осиюн пристроили в городское веселое заведение, но она полюбила сына торговца, который в стычке с соперником-злодеем убил его и скрылся. Хозяин заведения прогнал Осиюн, посчитав ее виновницей несчастья, и брат, желая успокоить и развеселить сестру, приказал обезьянке станцевать для нее.

Ёдзиро изображен справа на коленях с хлыстом в руке, а грустная героиня в центре композиции как будто бессознательно пытается повторять движения обезьянки. В роли Осиюн - актер амплуа оннагата Сэгава Камэсабуро, прекрасно владеющий искусством воплощения женской грации.

İştirak edənlərə nəzər salanda bilinir ki, bu "Kanadexon Tyusinqura" (Vassal xəzinəsinin sədaqəti) povestdən parçadı. Öz ağanın ölümünə görə qisas almış və sonradan özlərinə qəsd etmiş qırx yeddi sadıq vassalın bu tarixçəsi yapon teatr qavyurasında geniş vüsat almış və təkrarən ekranlaşdırmıdır

Судя по именам действующих лиц, изображена сцена из повести «Канадэ-хон Тюсингура» («Сокровищница вассальной верности»). История о сорока семи преданных вассалах, отмстивших за смерть своего господина и впоследствии покончивших с собой, получила широкое распространение в японской театральной гравюре и многократно экранизировалась.

Utaqava Kunisada II 「二代目歌川国貞」,
1823-1880 illər.
Vərəqin adı məlum deyil
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bilinmir
49,2x36,2 sm,
22180 I

Утагава Кунисада II 「二代目歌川国貞」,
1823-1880
Название листа не известно
Дата выхода оригинального листа: не известна
49,2x36,2 см,
22180 I

Utaqava Kuniyesi 「歌川国芳」,
1797-1861 illər.

İtikava Dandzyuro VIII
Natsume Sirosaburo
rolunda (sağda), **Nakamura**
Kannoske I **Tesita Kanta**
rolunda (sağda), adı məlum
olmayan aktyor **Tesita Kozo**
rolunda, **Bando Syuka I**
Dziraya rolunda, adı məlum
olmayan aktyor **Tesira**
Toraxati rolunda (solda)
「夏目四良三郎」八代目市川団
十, 「手下かん太」「手下孝蔵」「身
臣也実八鬼神於松」初代坂東し
うか「手下とら八」

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1851 il.

Quruluş: **Sinpan kosi-no**
siranami 「新板越白浪」,
Qendzi Moye Furisode
Xinaqata 「源氏模様娘雛形」
35,3x24, 35,4x24,5,
3810 l, 1548 l

Teatr tamaşaları parlaq və
gözəl idi, onlarda tez-tez
məşhur klassik əsərlərdən
sitatlar gətirilirdi. Həmin
tamaşa “Gendzi haqqında
povest” motivləri əsasında
İtimuradza teatrda gedirdi.

Утагава Кунієси 「歌川国芳」,
1797-1861

Итикава Дандзюро VIII в
роли **Нацумэ Сиросабуро**
(справа), **Накамура Канно-**
скэ I в роли **Тэсита Кан-**
та (справа), **неизвестный**
актер в роли **Тэсита Козо**,
Бандо Сюка I в роли **Дзи-**
рая, **неизвестный актер**
в роли **Тэсита Торахати**
(слева)

「夏目四良三郎」八代目市川団
十, 「手下かん太」「手下孝蔵」「身
臣也実八鬼神於松」初代坂東し
うか「手下とら八」

Дата выхода оригинального
листа: 1851 г.

Постановка: **Синпан коси-но**
сиранами 「新板越白浪」, **Гэн-**
дзи Моё Фурисодэ Хинага-
та 「源氏模様娘雛形」
35,3x24, 35,4x24,5,
3810 l, 1548 l

Театральные представления
были яркими и красочными,
часто в них цитировались
и переосмыслились широко
известные, классические
литературные произведения.
Данное представление по
мотивам «Повести о Гэндзи»
шло в театре Итимурадза.

Utaqava Kunisada 「歌川国貞」,
həmçinin **Toyekuni III**,
1786 - 1864 illər.
Seriya məlum deyil
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: XIX
əsrin ikinci yarısı.
34x24 sm,
19021 I

Утагава Кунисада 「歌川国貞」,
он же **Тоёкуни III**,
1786 - 1864
Название листа не известно
Серия не известна
Дата выхода оригинального
листа: вт. пол. XIX вв.
34x24 см,
19021 I

Aktyor Nakamura
Sikanın iştirakıla
teatr səhnəsi
「中村芝翫」

Изображена теа-
тральная сцена с
участием актёра
Накамура Сикан
「中村芝翫」

Utaqava Kunisada

「歌川国貞」 həmçinin
Toyekuni III,
1786 - 1864 illər.

Xaçuri Kitiemon, Yexixi
(「羽栗吉右衛門」, 「楊貴妃」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1852 il.

Quruluş: **Kinuquyekto
vakoku-no irifune**

(「金烏玉兔倭入船」)

35,1 x 24 sm, 35 x 24 sm,
1456 I, 1455 I

Teatr quruluşları təsvir
edərkən rəssamlar hər zaman
tanınmış aktyorları səhnəyə
yarlışıdırmirdilər: hərdən,
bu dəfə olduğu kimi, onlar
təsəvvür edilən mənzərənin
fonunda təsvir olunurdu.

Утагава Кунисада

「歌川国貞」, он же
Тоёкуни III,
1786 - 1864

Хагури Китиэмон, Ёкихи
(「羽栗吉右衛門」, 「楊貴妃」)

Дата выхода оригинального
листа: 1852 г.

Постановка: **Кинугёкуто
вакоку-но ирифунэ**

(「金烏玉兔倭入船」)

35,1 x 24 см, 35 x 24 см,
1456 I, 1455 I

Изображая театральные
постановки, художники не
всегда помещали знамени-
тых актеров непосредствен-
но на сцену: иногда, как в
этом случае, они изобража-
лись на фоне воображаемого
пейзажа.

Hekayə Soqa qardaşlarının qisasından bəhs edir. Aktyorun duruşu atasının qisasını almaq istəyən Soqanın qəzəbini aydın göstərir. Aktyor İtikavanın duruşu yapon teatrında mie adlanır və ənənəvidir.

Рассказ повествует о мести братьев Сога. Поза актера передает гнев, который испытывает Сога Горо, полируя наконечник стрелы о большой точильный камень и горя желанием отомстить за смерть отца. Актер Итикава Дандзюро стоит в позе, которая в театре Кабуки носит название мие и является традиционной.

Torii Kiyemitsu I 「鳥居清満」, 1735–1785

Aktyor İtikava Dandzyuro II (İtikava Ebidzo II) Soqa Qoro rolunda (*Koidzome Sumidaqavanın pyesi*) (*İtikava Dandzyuro no Soqa Qoro* 「市川團十郎の矢の根五郎」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1758 il
43,3 x 30 sm,
10752 I

Тории Киёмицу I 「鳥居清満」, 1735–1785

Актер Итикава Дандзюро II (Итикава Эбидзо II) в роли Сога Горо (пьеса Коидзомэ Сумидагава) (*Итикава Дандзюро но Сога Горо* 「市川團十郎の矢の根五郎」)
Дата выхода оригинального листа: 1758 г.
43,3 x 30 см,
10752 I

Utaqava Kunisada
「歌川国貞」 həmçinin
Toyekuni III,
1786 – 1864 illər.
İştirak edənlər: **İvami**
Dzyutaro 「岩見重太郎」
Orijinal vərəqin çıxma
tarixi: bəlli deyil
32,6x23,8 sm,
17671 I

Утагава Кунисада 「歌
川国貞」, он же **Тоёкуни**
III, 1786–1864
Действующие лица:
Ивами Дзютаро
「岩見重太郎」
Дата выхода оригиналь-
ного листа не известна
32,6x23,8 см,
17671 I

İvami Dzyutaro - XVI əsrdə yaşamış, hərbi diktator Toyotomi Xideyosi xidmət edən qorxmaz və fədakar döyüşçü. Ona mükəmməl qılınc oynatmaq, uğurla bir neçə düşməyə müqavimət göstərərək böyük toppuz ilə rəqibləri yəhərdən salmaq qabiliyyətinə aid edirdilər. Onun qəhrəmanlığı Kabuki teatrının çoxsaylı əsərlərində əks etdirilib.

Şəhər sakimlərin arasında Kabuki teatri ən yaxşı əyləncə idi. Edoda üç teatr var idi və quruluşlarda iştirak edən aktyorlar külli miqdarda qonorar almaqla dərhal məşhurlaşdılar. Buna baxmayaraq, onlar sosial iyerarxiyanın ən aşağı pilləsində qalırdılar.

Ивами Дзютаро – бесстрашный и отчаянный воин, который жил в XVI веке и состоял на службе у военного диктатора Тоётоми Хидэёси. Ему приписывали блестящее владение мечом, способность успешно противостоять сразу нескольким противникам и выбивать врагов из седла огромной палицей. Предания о его подвигах легли в основу многочисленных пьес для театра Кабуки.

Театр Кабуки был одним из наиболее популярных развлечений среди городских жителей. В Эдо находились сразу три театра, и актеры, задействованные в популярных постановках, становились настоящими

знаменитостями, получая баснословные гонорары, но, тем не менее, оставаясь на низшей ступени социальной иерархии.

Utagawa Kuniyosi

「歌川国芳」,

1797-1861 illər.

İştirak edənlər: **Yesimatsu**

Kame rolunda. Yodzaki

Kyusaku rolunda.

(*Yesimatsu-no kame.*

Yodzaki-no Kyusaku

「四ツ松の亀」, 「いほざきの久作」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1848 il.

36x25 sm,

17657 I

Утагава Куниёси

「歌川国芳」,

1797-1861

Действующие лица:

Ёсимацу в роли Камэ.

Иодзакэ в роли Кюсаку.

(*Ёсимацу-но камэ.*

Иодзакэ-но Кюсаку

「四ツ松の亀」, 「いほざきの久作」)

Дата выхода оригинального

листа: 1848 г.

36x25 см,

17657 I

Hərdən teatr

qrauyurları real həyat

səhnələrin təsvirindən

seçmək çətin olur.

Adi evə oxşayan bu

səhnədə həqiqətən

iki aktyor iştirak

edir, onların adları

personajın yanındakı

kartuşda göstərilib.

Иногда театральные

гравюры достаточно

сложно отличить от

изображения реаль-

ной жизни. В этой

сцене, похожей на

сцену в обычном

доме, на самом деле

задействованы двое

актеров, их имена

приведены в карту-

шах рядом с персо-

нажами.

Toyoharu Kunitika 「豊原国周」, 1835-1900 illər.
Triptixin adı bəlli deyil
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bəlli deyil
73 x 36 sm, 22465 I

Тоёхару Кунитика 「豊原国周」, 1835-1900
Название триптиха: не известно
Дата выхода оригинального листа: не известна
73 x 36 см, 22465 I

Personajların adına və yerləşməsinə görə burada "Payızgülü Ayında həqiqət qızıl ayın işığına çıxır" 「実成金菊月」 quruluşundan səhnədən söhbət gedir. Minoriyosi Koqane-no kikudzuki. Sirlı hadisələr, gözlənilməz süjetlər Edo sakinlərinin maraqlarına uyğun gəlirdi. Bu oymanın təməlin «Boşqab malikanəsi» əsəri qoymuşdur. Bir dəfə

şoqun malikanə sahibinə saxlamaq üçün 10 ədəd holland boyalı çini qab verir (arxa səhnədə). Bu qablara toxunmaq yalnız qulluqçu O-Kikuya (mərkəzdə) icazə verilirdi. «Boşqab malikanəsi» sahibinin adını Şoqun qarşısında bədnam çıxarmaq üçün qabın birin yaramaz Atsuyama Tetsudzan oğurlayır. Cinayət ortağı İvabuti ilə birlikdə, qulluqçu qızı quyu üzərində asaraq öldürməyə cəhd edirlər ki, sonra onun ölümün intihar kimi qələmə versinlər. Lakin, dərhal ölümündən sonra qızın ruhu plitələri saymaq üçün gəlir. İvabuti qaçmaqla canını qurtarır, Tetsudzan isə dəli olur

Судя по именам персонажей и расположению героев, изображена сцена из постановки «Истина выходит на свет золотой луны в Месяце Хризантем» 「実成金菊月」, Минориёси Коганэ-но кикудзуки. Мистические события и неожиданные сюжетные повороты были любимы жителями Эдо. В основу этой гравюры лег сюжет о «Тарелочной усадьбе», владельцу которой сёгун когда-то вручил на хранение 10 расписных голландских фарфоровых тарелок (на заднем плане). Прикасаться к этим тарелкам было разрешено лишь служанке О-Кику (в центре). Для того, чтобы опорочить имя владельца "Тарелочной усадьбы" перед сёгуном, одна из тарелок была украдена злодеем Ацуюма Тэцудзаном. Вместе с сообщником, Ивабути, они пытаются убить служанку, подвесив ее над колодезем и выдав ее смерть за самоубийство. Однако призрак девушки сразу же после смерти приходит пересчитывать тарелки. Ивабути удается спастись бегством, тогда как Тэцудзан сходит с ума.

ŞƏHƏR FOLKLORU

ГОРОДСКОЙ ФОЛЬКЛОР

Qeyri-adi hadisələr haqqında hekayələr, şəhər əfsanələri və xalq folklorü yapon qravyuraların sevimli mövzuları idi.

Рассказы о необычных событиях, городские легенды и народный фольклор были популярной темой японской гравюры.

Bu qravurada tanuki ay işığında üç kəndlini məcbur edir ki onlar özlərini daymönun təntənəli nümayişi hesab etsinlər. Tanuki – Yaponiyada həqiqətdə mövcud olan yənotvari itdir. Yapon folklorunda isə ona qeyri-təbiilik şamil olunur. Ümimiyyətlə isə tanuki çox sakit heyvandır və insanları aldatmağı xoşlayır.

На этой гравюре тануки под полной луной заставляет троих крестьян считать, что они составляют процессию знатного даймё. Тануки – японская енотовидная собака, существующая в реальной жизни. Однако в японском фольклоре ему приписываются сверхъестественные способности. В целом тануки – существо безобидное и обожает дурачить людей.

Utaqava Xirokaqe 「歌川広景」

İş vaxtı 1851-1856

Tomonura və Asakusada üç qəribə hadisə (*San. Asakusa*

Tomonura-no kikay

「三浅草反浦の奇怪」

Seriya: **Edonun məşhur**

yerlərin komik görüntüləri (Edo meyse doke dzukusi

「江戸名所道戯盡」

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1859 il.

35 x 23,2 sm,

15421 I

Утагава Хирокагэ 「歌川広景」

раб. 1851-1866

Три. Странные происшествия в Томоноура в Асакуса (*Сан.*

Асакуса Томоноура-но кикай

「三浅草反浦の奇怪」

Серия: **Комические виды знаменитых мест Эдо** (*Эдо мэйсё докэ дзукуси*

「江戸名所道戯盡」

Дата выхода оригинального листа: 1859 г.

35 x 23,2 см,

15421 I

Utaqava Kuniyesi

「歌川国芳」,
1797-1861 illər.

Kusatsu. Tavara Toda və qadın- əjdaha (Kusatsu.

Tavara Toda ryudzō
「草津田原藤太龍女」)

Seriya: **Tokaydonun
əlli üç cütü** (*Tokaydo
ugodzyusan tsui*
「東海道五十三対」)

Orijinal vərəqin çıxma
tarixi:

1845-1846 illər.
24,5x24,3 sm,
15838 I

Seriya və vərəqin adı naməlum vəziyyətdə kəsilmişdir, buna görə də qıvıyuran formatı qeyri-adidir. Tavara Toda və qadın-əjdahanın görüşü təsvir olunur. Qadın-əjdaha döyüşçüdən yalvarır ki, o, Mikami dağındakı qırxağağı öldürsün. Tora o işi insanın tüpürçəyi ilə isladılmış oxla yerinə yetirə bildi.

Утагава Куниёси

「歌川国芳」,
1797-1861

Кусацу. Тавара Тода и женщи- на-дракон

(*Кусацу. Тавара Тода
Рюдзё*
「草津田原藤太龍女」)

Серия: **Пятьдесят
три пары Токайдо**
(*Токайдо годзюсан
цуи* 「東海道五十三対」)

Дата выхода ори-
гинального листа:

1845-1846
24,5x24,3 см, 15838 I

Название серии и листа по неизвестной причине были срезаны, поэтому гравюра имеет необычный квадратный формат. Изображена сцена встречи Тавара Тода с женщиной-драконом, умоляющей воина убить чудовищную сороконожку с горы Миками. Тавара Тода проделал это с помощью стрелы, смоченной в человеческой слюне.

YAPON QRAVYURASINDA QADINLAR

ЖЕНЩИНЫ В ЯПОНСКОЙ ГРАВЮРЕ

İlk rəsmi, lisenziyalı əyləncə məhəlləsi – Yesivaranın açılması barədə qərar 1617-ci ildə qəbul olunub, evlərin qapıları müştərilərin üzünə 1626-cı ilin noyabr ayının 28-də açıldı. Yesivaranı şəhərin içində şəhər adlandırmaq olar. Məhəllənin ən şöhrətli kurtizankaları həqiqi məşhur idilər. Onların paltarları ən bahalı parçalardan tikilir, saçlara qızıl və gümüşdən baş sancaqları taxılırdı. Bu da Edonun ən varlı adamlarını cəlb edirdi. Yesivaranın Kabuki teatrı ilə sıx əlaqələri var idi: aktyorlar vaxtının çoxunu əyləncə məhəlləsində keçirir, kurtizankalar isə onlara havadarlıq edirdilər.

Yesivara məhəlləsinə təxti-rəvanda gəlmək ancaq həkimlərə icazə verirdi: digərləri ancaq ayaqla gələ bilərdi. Silah mütləq qarıda qoyulmalı idi və belə bir versiya var ki, bu içmiş samurayların münaqişələrindən qorumaq üçün yox, qadınları suyi-qəsdlərdən uzaq etmərdən ötrü idi. Adətən qızları Yesivara məhəlləsinə on il müddətinə satırdılar və

onlar bu müddətdə paltar və təhsilə xərcləndiyi vəsaitləri işləyib əvəzini çıxmalı idilər. Qadınlar məhəlləni ancaq otuz il tamam olandan sonra tərk edə, yaxud kimsə onların borclarını ödəyə bilərdi. Aşıqların cüt suyi-qəsdləri yayılmış idi, bu da çoxlu ədəbi əsərlərdə öz əksini tapıb. Yesivara məhəlləsi dəfələrlə yanıb: XIX əsrin sonunda burada 20 iri yanğın olub.

Rəssamlar yapon qravyyuralarında tək kurtizankaları yox, adi qızları da təsvir edirdilər. Gözəllərin təsvirləri olan qravyyurular bidzinqa adını daşıyır və Yapon incəsənətindən gəlmişdir.

Решение об открытии официального, лицензированного квартала удовольствий – Ёсивара – было принято в 1617 г., и 28 ноября 1626 г. двери домов распахнулись перед первыми клиентами. Ёсивара можно назвать городом в городе. Наиболее прославленные куртизанки квартала были настоящими знаменитостями. На изготовление их одежды шли самые дорогие материалы, они украшали прически шпильками из золота и серебра и привлекали внимание самых богатых людей Эдо. Ёсивара имеет тесную связь с театром Кабуки: актеры проводили большую часть своего времени в квартале удовольствий, в свою очередь, куртизанки им покровительствовали.

Посещать квартал Ёсивара в паланкине дозволялось только врачам: остальные посетители были обязаны приходить пешком. Оружие необходимо было оставлять на входе, причем есть версия, что это связано не столько с опасностью конфликтов среди самураев, сколько с желанием

защитить женщин от совершения самоубийства. Обычно девушек продавали в квартал Ёсивара на десять лет, и они были обязаны отработать все деньги, потраченные на их наряды и обучение. Женщины могли покинуть квартал Ёсивара только когда им исполнялось около тридцати, или же если находился человек, который готов был выплатить за них долги. Были распространены парные самоубийства влюбленных, что нашло отражение в многочисленных литературных произведениях на эту тему. Квартал Ёсивара неоднократно горел: к концу XIX в. здесь произошло больше 20 крупных пожаров.

Художники изображали в японской гравюре не только куртизанок, но и обычных девушек. Жанр гравюры с изображением красавиц носит название бидзинга: он перешел в гравюру из японской живописи.

129

128

Qravyurada üç tip qadın təsvir olunub: çay evindən, adi qadın və Yesivara məhəlləsindən. Onlar gözəlliyə və zərifliyinə görə müqayisə edirlər. Üçünün də real tərcümeyi-halları var. Tomimoto Toyexina (solda) Yesivara məhəlləsində işləyirdi. Nanivaya Kita (O-Kita) (mərkəzdə) Asakusada çay evində rəqs edirdi və rəssamlar onu təsvir etməyi xoşlayırdılar. Takasima Xisa (O-Xisa) (sağda) bir varlı alverçinin qızı idi.

Edoda mütamadi olaraq kitablar çap olunur və olarda qızlar müqaisə olunur həmçinin ən məşhur gəzəllərin reytingləri dərc olunurdu. Onun birinə görə (1793-cü il) O-Kita on altıncı yer, O-Xiosa isə bir pillə aşağı - 17-ci yer tuturdu.

На гравюре изображены три типа женщин: женщина из чайного дома, обычная женщина и женщина из квартала Ёсивара. Они сравниваются между собой по красоте и изяществу. Все эти женщины имеют реальные биографии. Так, Томитомо Тоёхина (слева) работала в квартале Ёсивара. Нанивая Кита (О-Кита, по центру) была танцовщицей в чайном доме в Асакуса, ее очень любили изображать японские художники. Такасима Хиса (О-Хиса, справа) была дочерью одного из крупнейших торговцев и унаследовала его дело.

В Эдо регулярно издавались книги, в которых девушки сравнивались между собой, в том числе

выходили рейтинги самых прославленных красавиц. Согласно одному из них (1793 г.), О-Кита занимала шестнадцатое место, а О-Хиса лишь немного уступала ей, будучи семнадцатой.

Kitaqava Utamaro 「喜多川歌麿」, 1753-1806 illər.
Öz zamanın üç gözəli: Tomimoto Toyexina, Nanivaya Kita, Takasima Xisa (Todzi san bidzin: Tomimoto Toyexinz, Nanivaya Kita, Takasima Xisa 「当時三美人 富本豊ひな 難波屋きた 高しまひさ」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1793-cü il.
38 x 23,8 см,
10753 I

Китагава Утамаро 「喜多川歌麿」, 1753-1806
Три красавицы своего времени: Томимото Тоёхина, Нанивая Кита, Такасима Хиса (Тодзи сан бидзин: Томимото Тоёхина, Нанивая Кита, Такасима Хиса 「当時三美人 富本豊ひな 難波屋きた 高しまひさ」)
Дата выхода оригинального листа: 1793 г.
38 x 23,8 см,
10753 I

Keysay Əysen

「溪齋英泉」,
1790-1848 illər.

Muqiyu (arpa çayı)

「むぎゆ」

Orijinal vərəqin çıxma
tarixi: bəlli deyil

24 x 18 sm,
4904 I

Кэйсай Эйсэн

「溪齋英泉」,
1790-1848

Мугию (ячменный чай)

「むぎゆ」

Дата выхода оригиналь-
ного листа не известна

24 x 18 см,
4904 I

Hər hal bu qravyrada misu-tyaya, yəni ibadətqah ya da məbədin yanındakı dükan təsvir olunub. Belə dükanlarda balaca skamyalar qoyulmuş və orada istirahət və sərinləmək olardı. Fənərin üstündə “Muqiyu” – arpa çayı yazılıb, yanında çayın ayrı-ayrı növlərinin saxlamaq üçün dolab durur.

Скорее всего, на данной гравюре изображена мису-тяя – маленькая лавочка, расположенная рядом со святилищем или храмом. В таких лавках ставили небольшие скамейки, где можно было отдохнуть и немного освежиться. Надпись на фонаре гласит «Мугию» – ячменный чай, рядом стоит шкафчик, в котором хранятся различные сорта чая.

Toriyi Kiyenaqa 「鳥居清長」,
1752-1815 illər.

Yedinci ay 「七月 夜の送り」
Seriya: **On iki cənub ayı (Minami dzyuni ko)** 「美南見十二候」

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1784-ci ilə yaxın.
38,2x26 sm,
1645 I

Тории Киёнага 「鳥居清長」,
1752-1815

Седьмой месяц 「七月 夜の送り」
Серия: **Двенадцать южных месяцев** (Минами дзюни ко
「美南見十二候」)

Дата выхода оригинального листа:
около 1784 г.
38,2x26 см,
1645 I

Cavan oğları müşayiət edən üç qızın sadə geyimləri və saç düzümü onları Yesivara məhəlləsindən olan kurtizankalardan ayırmağa imkan verir. Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, Edo da adi sakinlər bizə çatan qıvrıyalara nəzər salsaq sadə geyinirdilər. Onların kimonoları adətən xırda ornamentlə bəzədilir yaxud berrəngli olurdu. Rənglərə çatanda, sakinlər əsasən qəhvəyi, boz və mavi rənglərə üstünlük verirdilər.

Простые одежды и прически трех девушек, сопровождающих молодого человека, позволяют легко отличить их от куртизанок высокого класса из квартала Ёсивара. Исследователи отмечают, что обычные горожане в Эдо, судя по дошедшим до нас изображениям на гравюрах, одевались неброско. Их кимоно обычно были украшены мелким орнаментом или были однотонными. Что касается цветов, жители Эдо в основном предпочитали коричневый, серый и голубой.

Bu qravurada tanınmış kurtizankanın dişləri qaraldılıb. Yə-sivara məhəlləsindən olan kurtizankalara ərə getmiş qadınlada olduğu kimi dişləri qaraltmağa icazə verilirdi

Dişlərin qaraltma pro-sesi oxaquro adlanırdı, bunun üçün dəmir tozu, düyü nişastası, çay, sirkə və qaraldan qozdan hazırlanmış xüsusi tərkibdən isti-fadə olunurdu.

На этой гравюре у прославленной куртизанки Ханао-ги чернёные зубы. Куртизанкам из квартала Ёсивара было позволено чер-нить зубы на манер замужних женщин.

Процесс чернения зубов назывался охагуро, в его ходе использовался специальный состав из порошка железа, рисового крахмала, чая, уксуса и чер-нильного орешка.

Itirakutey Eysuy 「一楽亭栄水」,
1793-1801 illər.

Oqiya evindən Xanaoqi (Oqiyauti
Xanaoqi 「扇屋内花扇」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1790-ci illər.

39,7x25,7 sm,

1647 I

Итиракутэй Эйсуй 「一楽亭栄水」,
1793-1801

Ханаоги из дома Огия (Огияути
Ханаоги 「扇屋内花扇」)

Дата выхода оригинального ли-
ста: 1790-е

39,7x25,7 см,

1647 I

Qanağa bəyənmək üçün qadınlar uzun müddət şer sənəti, musiqi alətlərdə ifa etmək, kalliqrafiya və digər ustalıqlar üçün dərslər alır, şübhəsiz yazını, oxumağı da bacarırdılar. Bu qravyyuradakı qız kibyesi kitabını (sarı cildli kitablar belə adlanırdı), yəni Edo da yayılmış əyləncəli ədəbiyyatı oxuyur. Belə kitablar sadəcə dildə yazılırdı, onlarda çoxlu şəkil olduğu üçün bu kitabları müasir komikslərə bənzətmək olar. Qravyyura hazırlanan zaman Otiyenin cəmi on yeddi yaşı var idi.

Для того чтобы понравиться гостю, женщины проходили длительное обучение стихосложению, игре на музыкальных инструментах, каллиграфии и другим искусствам и, конечно же, умели читать и писать. Девушка на этой гравюре читает книгу кибёси (так называемые книги в желтых обложках) – тип развлекательной литературы, широко распространенный в Эдо. Такие книги были написаны простым языком и содержали множество иллюстраций, их можно назвать прообразом современных комиксов. На момент создания этой гравюры Отиэ было всего семнадцать лет.

Kitaqava Utamaro

「喜多川歌麿」
1753-1806 illər.

Arayasikidə Koiseya evindən Otiye, Kobitikö (Kobitikö Arayasiki Koiseya Otiye

「木挽町新やしき 小伊勢屋おちゑ」

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
bəlli deyil
38,8x26,5 sm,
11575 I

Китагава Утамаро

「喜多川歌麿」
1753-1806

Отиэ из дома Коисэя в Араясики, Кобикитё (Кобикитё Араясики Коисэя Отиэ

「木挽町新やしき 小伊勢屋おちゑ」
Дата выхода оригинального листа не известна
38,8x26,5 см,
11575 I

Ryuryuke Cincay

「柳々居辰斎」,
İş müddəti 1799-cu ildən
1823-cü ilə kimi.
Название не известно
Orijinal vərəqin çıxma
tarixi: bəlli deyil
24x18 sm,
4923 I

Рюрюкё Синсай

「柳々居辰斎」,
Время работы
с 1799 по 1823
Название не известно
Дата выхода оригиналь-
ного листа не известна
24x18 см,
4923 I

Masanın üstündə qadını qarşısında yazı üçün ləvazimatlar düzülüb, o, yazıdan ayrılıb xəyalpərəstliklə uzağa baxır. Bütün əşyalar, o cümlədən forması “dağ” ieroqlifin yazılmasını xatırladan çində hazırlanan fırçalar üçün dayaq, böyük zövqlə seçilib (山).

На столе перед женщиной разложены письменные принадлежности, она отвлеклась от написания письма и мечтательно смотрит вдаль. Все предметы интерьера подобраны с большим вкусом, включая подставку для кистей китайского происхождения, чья форма напоминает написание иероглифа «гора» (山).

Töbunsay Eysi

「鳥文斎栄之」,
1756-1829 illər.

Takeya evindən Konosato

(*Takeyauti ni Konosato*

「竹屋内この里」)

Seriyanın adı: **Altı güllü**

ölməz obrazlarında “Yaşıl

məhəllələrin” gözəlləri (*Seyro*

bidzin rokkasen 「青楼美人六花仙」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1794-1795 illər.

38,5 x 25,4,

6679 I

Тёбунсай Эйси 「喜多川歌麿」,

1756-1829

Коносато из дома Такэя

(*Такэяути ни Коносато*

「竹屋内この里」)

Название серии: **Красавицы**

«Зеленых кварталов» в об-

разах шести цветочных бес-

смертных (*Сэйро бидзин рок-*

касэн 「青楼美人六花仙」)

Дата выхода оригинального ли-

ста: 1794-1795

38,5 x 25,4,

6679 I

Konosatə çay mərasimi zamanə təsvir olunub, əlində ətirli maddələr yandırmaq üçün cihaz var.

Коносато изображена за чайной церемонией, в руках у нее небольшая курительница.

Yapon rəssamları qadınları dahi şair yaxud şairə obrazlarında təsvir edirdilər. Hazırda bu IX əsrin şairəsi Ono-no Komatinin müasir təfsiridir (əvəzetmə – mitate, bax səh. 159).

Японские художники часто изображали женщин в образах великих поэтов или поэтесс. В данном случае дана современная интерпретация («подстановка» – митатэ) знаменитой поэтессы IX века Оно-но Комати (см. стр. 159).

144

145

Utaqava Kunisada
「歌川国貞」, həmçinin
Toyekunu III,
1786-1864 illər.
Yağışı yalvaran
Komati (*Amaqoi Komati*
「雨乞小町」)
Seriyanın adı: **Yeddi**
Komaiya dəbdəbəli
parodiyalar (*Furyu*
mitate nana komati
「風流見立七小町」)
Orijinal vərəqin çıxma
tarixi:
1843-1847 illər.
24x18 sm,
4883 I

Утагава Кунисада
「歌川国貞」,
он же **Тоёкуни III,**
1786 - 1864
Комати, молящаяся о
дожде (*Амагои Кома-*
ти 「雨乞小町」)
Название серии: **Мод-**
ные пародии на семь
Комати (*Фурю митатэ*
нана комати
「風流見立七小町」)
Дата выхода ориги-
нального листа:
1843-1847
24x18 см,
4883 I

Kitagava Utamaro 「喜多川歌麿」,
1753-1806 illər.

**Əsilzadə qadının saray
arabasında təsviri** (*Qoseguruma
dzero-no dzu* 「御所車上臈之図」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1801 - 1804 illərə yaxın

37,3 x25,4 sm,

13297 I

Китагава Утамаро 「喜多川歌麿」,
1753-1806

**Изображение знатной дамы
в дворцовой повозке** (*Госёгуру-
ма дзёро-но дзу* 「御所車上臈之図」)

Дата выхода оригинального ли-
ста: около 1801 - 1804

37,3 x25,4 см,

13297 I

Əsilzadə qadının
getməsi təsvir
olunub. Ehtimal
var ki qravurada
şoqun sarayın çoxlu
kənizləri yaşayan
qapalı hissəsindən,
Ookydan mıxan qadın
təsvir olunub. Triptixin
mərkəz hissəsi

Представлен вы-
езд знатной дамы.
Скорее всего, на
гравюре изображена
женщина из Ооку
- закрытой части
дворца сёгуна, где
проживали много-
численные налож-
ницы. Центральная
часть триптиха.

Utaqava Kunisada

「歌川国貞」, həmçinin
Toyekunu III, 1786 - 1864,

Utaqava Xirosiqe II

Siqenobu

「歌川広重 2代目重宣」,
1826-1869 illər.

Yeni Yesivarada

Nakanomati məhəlləsində sakura (*Sin Yesivara*

Nakanomati-no sakura

「新よし原仲の町の桜」)

Seriya: **Edonun fəxri: 36**

səhnə (*Edo dziman candzyu*
rokkey 「江戸自慢三十六興」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:

1864-ci il.

35 x 24,3 sm,

15434 I

Утагава Кунисада

「歌川国貞」,

он же **Тоёкуни III**,

1786 - 1864 ,

Утагава Хиросигэ II Сигэ-

нобу 「歌川広重 2代目重宣」,

1826-1869

Сакура в квартале Нака-

номати в Новой Ёсиваре

(*Син Ёсивара Наканомати-но*

сакура 「新よし原仲の町の桜」)

Серия: **Гордость Эдо: 36**

сцен (*Эдо дзиман сандзю*

роккэй 「江戸自慢三十六興」)

Дата выхода оригинального

листа: 1864 г.

35 x 24,3 см,

15434 I

İş gecəsi bitəndən sonra kurtizanka evə qayıdır. Yesivaradan olan qadınlarını tez-tez sakura obrazı ilə tutuşdururdular, çünki onun gülləri tez tökülür və meyvə gətirmirdi.

Куртизанка возвращается в свой дом после окончания рабочей ночи. Образ женщин из Ёсивара часто сопоставлялся с сакурой, цветы которой быстро облетали на ветру и не приносили плодов.

Kayqetsudo məktəbi 「懷月堂派」,
XVIII əsr.
Vərəqin adı bəlli deyil
Orijinal vərəqin çıxma tarixi
bəlli deyil
35,7x22,2 sm,
15729 I

Школа Кайгэцудо 「懷月堂派」,
XVIII в.
Название листа не известно
Дата выхода оригинального листа
не известна
35,7x22,2 см,
15729 I

Kurtizankanı ilin
fəslinə uyğun
paltarlara geyinilmiş
cavan kamuro
qulluqçular müşaiyət
edir. Qızların birinin
əlində ağcaqayın
budağını görmək
olur. Ağcaqayın və
sakuraya baçıb həzz
almaq asudə vaxtını
keçirilməsinin bi
üsulu idi. Kamuro
gündəlik mürəkkəb
olmayan tapşırıqlarını
yerinə yetirir və
adətən yüksək
dərəcəli kurtizankaları
müşaiyət edirdilər.

Kayqetsudo məktəbi
rənglərə, ton
keçidlərin səlisliyi
və rəssamlığa
yaşınılığı ilə seçilirdi.
Bu məktəbin səmi
iyirmi iki qırvayurası
bəllidir, bəzilərinde
imza yoxdur, ona görə
Ando Kayqetsudonun
altı tələbəni ayırmaq
asan deyil.

Куртизанку сопро-
вождают молодые
прислужницы каму-
ро, одетые в наряды,
соответствующие
времени года и
дополняющие друг
друга по стилю.
В руках одной из
девочек можно уви-
деть веточку клёна.
Любование клёнами
наряду с любовани-
ем сакурой являлось
одним из способов
проведения досуга.
Камуро выполняли
несложные повсед-
невные поручения
и обычно сопро-
воджали куртизанок
достаточно высокого
ранга.

Школу Кайгэцудо
отличает особое
отношение к цвету,
плавность тональ-
ных переходов и
близость к живопи-
си. Известно всего
двадцать две гра-

вюры этой школы,
некоторые из них
не имеют подписей,
поэтому шесте-
рых учеников Андо
Кайгэцудо непросто
различить между
собой.

Bəzəkli kimono
geymiş qadın
pişiklə oynayan
kamuro qulliqçusuna
baxır. Qarşısındakı
məcməyidə tütün
qabı və tənbəki
çubuğu var. Qadınlar
tez-tez uzun tənbəki
çubuqları ilə təsvir
olunur, tütün çəkmək
yayılmış adət idi.
Tütün çəkmək
alətləri çox idi, onu
yandırmaq üçün
balaca mañqal da
mövcud idi.

Çin və Koreyadan
gətirilmiş pişiklər
X əsrə kimi çox
qiymətli idi, lakin
sonralar onlara adi
evlərdə də gəlmək
olurdu.

Женщина в узорча-
том кимоно наблю-
дает за тем, как ее
прислужница каму-
ро играет с кошкой.
На подносе перед
ней лежат кiset с
табаком и длинная
трубка. Женщины
часто изображались
с длинными труб-
ками в руках, ку-
рение было весьма
распространенной
привычкой. Также в
широком ходу были
курильные прибор-
ы, которые содер-
жали небольшие
жаровни для прику-
ривания.

Домашние кош-
ки, завезенные в
Японию из Китая и
Кореи, стоили край-
не дорого вплоть
до X в., однако в
последствии стали
часто встречаться и
в обычных домах.

Okumura Masanobu 「奥村政信」, 1686-1764 illər.
Gözəl qadın və pişiklə qız.
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bəlli deyil
24 x 18 sm,
4900 l

Окумура Масанобу 「奥村政信」, 1686-1764
Красавица и девочка с кошкой
Дата выхода оригинального листа: не известно
24 x 18 см,
4900 l

Utaqava Toyexaru

「歌川 豊春」,
1735-1814 illər.

Koto 「琴」 (vərəqdə
göstərlməyib)

Seriya: **Dörd məharət**

(*Kinkisyə qa*
「琴棋書画琴」(vərəqdə
adı yoxdur)

Orijinal vərəqin çıxma
tarixi: 1772-1775 illər.

24x18 sm,
4892 I

Утагава Тоёхару

「歌川 豊春」,
1735-1814

Koto 「琴」 (не указано
на листе)

Серия: **Четыре искус-**

ства (*Кинкисё га*
「琴棋書画琴」 (назва-
ние не указано на
листе)

Дата выхода ориги-
нального листа:

1772-1775
24x18 см,
4892 I

Üç qız ənənəvi yapon musiqi alətlərlə təsvir olunub: ikisi syamisenədə, biri isə kotoda çalır. Syamisen – üç simli barmaqla çalınan alətdir, onun rezonatorunu adətən pişik dərisilə örtürdülər. Kotonun on üç simi var idi, çalmaq üçün mizrabı var idi.

Три девушки изображены за традиционными японскими музыкальными инструментами: две из них играют на сямисэне, одна – на кото. Сямисэн – трехструнный щипковый инструмент, резонатор которого обычно обтягивали кошачьей кожей. Кото имел тринадцать струн и при игре на нем использовался медиатор.

Kitaqava Utamaro

「喜多川歌麿」,
1753-1806 illər.

Gözəllər mətbəxdə

(*Daydokoro bidzin*
「台所美人」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1794-1795-ci il.
38,8x26,5 sm,
39x26,4 sm,
11568 I, 11569 I

Utamaro birincilər sırasında qadınları adi işlər gördüyü zaman təsvir etməyə başlamışdır. Bu qravyurada səhnə belədir: qadının biri mañqalı yandırır, digəri tərəvəzləri təmizləyir.

156

157

Китагава Утамаро

「喜多川歌麿」,
1753-1806

Красавицы на кухне

(*Дайдокоро бидзин*
「台所美人」)

Дата выхода оригинального листа:
1794-1795 г.
38,8x26,5; 39x26,4 см,
11568 I, 11569 I

Утамаро одним из первых стал изображать женщин за обыденными занятиями. На этой гравюре представлена сцена на кухне: одна женщина раздувает жаровню, другая чистит овощи.

Qadınlar qıvuyuraları hazırlayır. Həqiqətdə isə qadınlar belə işlərlə məşqul olmurdular: bu təsviri şərti qəbul etmək olar.

«Əvəz etmə» - bu oyma mitate-e janrına məxsusdur. Bu çərçivədə kişilərin ənənəvi qadın rolunda və əksinə, eləcə də müasir qəhrəmanların keçmiş kontekstdə əks etdirilməsinə icazə verilirdi.

Женщины занимаются изготовлением гравюр. В действительности женщины не занимались подобным ремеслом: это изображение следует расценивать как условное. Данная гравюра относится к жанру митатэ-э – «подстановка». В его рамках допускалось изображение мужчин в ролях, традиционно отводимых женщинам, и наоборот, а также помещение современных героев в контекст далекого прошлого.

Kitaqava Utamaro

「喜多川歌麿」,
1753-1806 illər.

Çap taxtalarının oyması

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1800-ci ilə yaxın.
38,5 x 26 sm,
3939 I

Китагава Утамаро

「喜多川歌麿」,
1753-1806

Резьба печатных досок

Дата выхода оригинального
листа: около 1800 г.
38,5 x 26 см,
3939 I

Qarlı gündə iki qadın ictimai hamamdan qayıdırlar. Birinin çiynidən dəsmal atılıb. İctimai hamamlara getmək adi həyatın elementi idi. Hamamlara tatuirovkalı adamlara və qadın rollarını oynayan aktyorlara (onnaqata) girmək qadağan idi.

Две женщины возвращаются из общественной бани в снегопад. Через плечо одной из них переброшено полотенце. Посещение общественных бань было элементом повседневной жизни Эдо. В бани запрещалось заходить людям с татуировками и актерам, исполняющим в театрах роли женщин (оннагата).

Sudzuki Xarunobu
「鈴木春信」,
1725-1770

Hamamdan qayıdan qadınlar

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1764-72 illərə yaxın.
38,2x26 sm,
10994 I

Судзуки Харунобу
「鈴木春信」, 1725-1770

Женщины, возвращающиеся из бани

Дата выхода оригинального листа:
около 1764-72
38,2x26 см,
10994 I

Toriyi Kiyexiro

「鳥居清広」,

yaracılıq illəri 1737-1776.

Vərəqin adı bəlli deyil

Orijinal vərəqin çıxma tarixi bəlli

deyil

37,5x25,4 sm,

1641 I

Тории Киёхиро

「鳥居清広」,

раб. 1737-1776

Название листа не известно

Дата выхода оригинального

листа не известна

37,5x25,4 см,

1641 I

İki qadın xüsusi kəlbətinlə pedikür edirlər. Ola bilsin ba hadisə hamamda baş verir. Qadınların arxasında ənənəvi sıyıрма södzi arakəsmələri – yarışəffaf kağızla örtülmüş taxta çərçivələr görünür.

Две женщины делают педикюр специальными щипцами. Возможно, действие происходит в общественной бане. За спинами девушек изображены традиционные раздвижные перегородки сёдзи – деревянные рамы, обтянутые полупрозрачной бумагой, пропускающей рассеянный свет.

Utamaro tez-tez qadınları adi işlər gördüyü zaman təsvir etməyə başlamışdır. Bu qadının vəzifəsi bərbər xidmətlərini göstərməkdir.

Утамаро часто обращался к обыденным женским занятиям и одним из первых стал изображать женщин за работой. В профессиональные обязанности этой женщины входит оказание парикмахерских услуг.

Kitaqava Utamoro 「喜多川歌麿」,
1753–1806 illər.

Qadın məşğuliyyətin on iki növü
(*Fudzin nevaza dzyuniko*
「婦人手業拾二工」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
təxminən 1798-ci 1801-ci illər.
39x26 sm,
14343 I

Китагава Утамаро

「喜多川歌麿」, 1753–1806

Двенадцать видов женских занятий (*Фудзин тэваза дзюнико*
「婦人手業拾二工」)

Дата выхода оригинального листа: предположительно, между 1798 и 1801
39x26 см,
14343 I

Kurtizankalar xoşlayırdılar ki, onların üzü solğun olsun və buna görə çoxlu kirşan vururdular. Qadınlar nəinki üzlərini, həm də əllərini, ayaqlarını ağardır, boyun ardında isə, tük çıxan yerində balaca yeri əl dəyilməmiş saxlayırdılar. Bu qıvayurada qız makiyajın keyfiyyətini yoxlayır.

Куртизанки предпочитали, чтобы их лицо было бледным и наносили на себя большое количество пудры. Женщины отбеливали не только лицо, но также руки и ноги, а на затылке на уровне роста волос оставляли нетронутым небольшой участок кожи. Контраст между обычной кожей и отбеленной считался очень эротичным. На этой гравюре девушка проверяет, насколько аккуратно сделан ее макияж.

Utaqava Kunisada
「歌川国貞」, həmçinin
Toyekunu III,
1786-1864 illər
Vərəqin adı bəlli deyil
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: bəlli deyil
24,5x18,2 sm,
4912 I

Утагава Кунисада
「歌川国貞」, он же
Тоёкуни III,
1786-1864
Название листа не известно
Дата выхода оригинального листа не известно
24,5x18,2 см,
4912 I

Tsukioka Yōsitosi

「月岡芳年」,
1839-1892 illər.

Ağrıdır! Kansey dövrünün dzöro adətləri (*Inasau Kansey dzöro no fudzoku*

「いたさう 寛政年間女郎の風俗」)

Seriyanın adı: **Müasir adətlərin 32 sifəti** (*Fudzoku sandzyuniso*

「風俗三十二相」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi: 1888-ci li
24x18 sm,
4890 I

Цукиока Ёситоси

「月岡芳年」,
1839-1892

Больно! Обычаи дзёро эпохи Кансэй (*Итасау Кансэй нэн-кан дзёро но фудзоку* «*いたさう 寛政年間女郎の風俗*»)

Название серии: **32 лика современных обычаев** (*Фудзоку сандзюнисо* «*風俗三十二相*»)

Дата выхода оригинального листа: 1888
24x18 см,
4890 I

Qravyurada tatuirovkanın qoyulması prosesi təsvir olunub. Bəzən kurtizankalar sevimli müştəriyə sadıqliyini sübut etmək üçün öz əlinə onun adını yazdırırdı. Lakin adlar tez-tez dəyişə bilərdi, bu halda tatuirovkaları mütəxəssisin köməyi ilə ya silirdilər, ya da dəyişirdilər. Tatuirovka o qədər də qəribə deyildi: hərdən sadıqliyi sübut etməkdən ötrü qızlar saçlarını, dırnaq sümüyünü həyata barmağın birini də kəsirdilər.

Гравюра изображает процесс нанесения татуировки. Иногда куртизанка в доказательство верности любимому клиенту наносила на руку его имя. Впрочем, имена могли меняться по многу раз, и тогда татуировки сводили или видоизменяли при помощи специалистов. Нанесение татуировок было далеко не самым болезненным способом доказать верность клиенту: иногда девушки срезали ногтевую пластину или даже отрубали палец целиком.

Gecə yarısı zərif alt kimono əynində otaqdakı andon fonarını yandırır. Şirmadan atılmış paltar, yerdəki iki fincan sübut edir ki, qızın yanında müştəri olub.

Глубокой ночью куртизанка в изящном шелковом нижнем кимоно разжигает стоящий в её комнате фонарь андон. Перекинутая через ширму одежда и стоящие на полу приборы – две чашки – свидетельствуют о том, что у девушки был посетитель.

Utaqava Kunisada 「歌川国貞」,
həmçinin **Toyekunu III**,
1786 - 1864 illər

Müasir adətlər (*Xosi-no cimo tosey fudzoku* 「星の霜当世風俗」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1818-1820 illər.
38,5 x 25,5 sm,
6677 I

Утагава Кунисада 「歌川国貞」,
он же **Тоёкуни III**,
1786-1864

Современные обычаи (*Хоси-но симо тосэй фудзоку* 「星の霜当世風俗」)
Дата выхода оригинального листа: 1818 - 1820 г.
38,5 x 25,5 см,
6677 I

Kitao Masanobu 「北尾正演」,
həmçinin **Santo Köden**
「山東京伝」,
1761-1816 illər.
Seriyanın adı: **Yesivaranın
yeni gözəlləri öz
kalliqrafiyanın əksində**
(*Yesivara keysey sin bidzin
avase dzixitsu kaqami*
「吉原傾城新美人合自筆鏡」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1784-ci il.
Vərəqdə təsvir olunublar:
Tödzan (oturub) və
Xinadzuru 「雛鶴」 Tedziyanın
evindən 「丁子屋」
39x25,2 sm, 39,1x25 sm,
17666 I, 17665 I

Bu seriyanın yeddi diptixində
hər evdən iki qız olmaq
şərt ilə Yesivara məhəlləsinin
yeddi evinin kurtizankalarını
biri birinə əks etdirir. Tək
gözəlliyə görə yox, həmçinin
bədi istedadları nəzərə alınır:
hər vərəqdə qızın təsvirinin
yanında onun yapon yaxud çin
dilində yazılmış şer göstərilir.
Maraqlı odur ki, göstərilən
xəttlər realdır.

Китао Масанобу 「北尾正演」,
он же **Санто Кёдэн**
「山東京伝」, 1761-1816
Название серии: **Новые
красавицы Ёсивара в отра-
жении собственной калли-
графии**
(*Ёсивара кэйсэй син бидзин
авасэ дзихицу кагами*
「吉原傾城新美人合自筆鏡」)
Дата выхода оригинального
листа: 1784 г.
На данном листе изображе-
ны: **Тёдзан** (сидит) и **Хинад-
зуру** 「雛鶴」 из дома Тёдзия
「丁子屋」
39x25,2 см, 39,1x25 см,
17666 I, 17665 I

В семи диптихах этой серии
художник противопостав-
ляет друг другу куртизанок
из семи домов квартала
Ёсивара, по две девушки от
каждого дома. Куртизанки
сравниваются не только по
красоте, оцениваются также
их поэтические таланты: на
каждом листе наряду с изо-
бражением девушки приво-
дится стихотворение, напи-
санное ею на японском или
китайском языке. Интересно,
что это – реальные образцы
почерков девушек.

Kitao Masanobu 「北尾正演」,
həmçinin **Santo Köden**
「山東京伝」, 1761-1816 illər.
Seriyanın adı: **Yesivaranın yeni
gözəlləri öz kalliqrafiyanın
əksində** (*Yesivara keysey sin
bidzin avase dzixitsu kaqami*
「吉原傾城新美人合自筆鏡」)
Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1784-ci il.
Vərəqdə təsvir olunublar: **Xanaoqi**
「花扇」 və **Takiqava** 「滝川」 Oqiya
evindən 「扇屋」
39x25,2 sm, 39x25,2 sm
17725 I, 17724 I

Bu qravyrada yenə də hamının
sevimlişi kurtizanka Xanaoqa
təsvir olunub. Onun gözəlliyi və
kalliqrafiyası Takiqavanın istedadla
müqayisə edilir, qızların ikisi də
Oqiya evini təmsil edirlər.

Китао Масанобу 「北尾正演」,
он же **Санто Кёдэн** 「山東京伝」,
1761-1816
Название серии: **Новые краса-
вицы Ёсивара в отражении
собственной каллиграфии**
*Ёсивара кэйсэй син бидзин авасэ
дзихицу кагами*
「吉原傾城新美人合自筆鏡」
Дата выхода оригинального ли-
ста: 1784 г.
На данном листе изображены:
Ханаоги 「花扇」 и Такигава 「滝川」
из дома Огия 「扇屋」
39x25,2 см, 39x25,2 см,
17725 I, 17724 I

На этой гравюре вновь изобра-
жена столь любимая японскими
художниками куртизанка Хана-
оги. Её красота и каллиграфия
сопоставляется с талантами
Такигава, обе девушки представ-
ляют дом Огия.

175

174

Kitao Masanobu 「北尾正演」,
həmçinin **Santo Köden**
「山東京伝」, 1761-1816 illər.
Seriyanın adı: **Yesivaranın yeni
gözəlləri öz kalliqrafiyanın
əksində**

(*Yesivara keysey sin bidzin avase
dzixitsu kaqami*

「吉原傾城新美人合自筆鏡」)

Orijinal vərəqin çıxma tarixi:
1784-ci il.

Vərəqdə təsvir olunublar:

Komurasaki 「小紫 / 濃紫」
və **Xanamurasaki** 「花紫」

Tamaya evindən 「玉屋」

38,9x22,6 sm, 39x25,4 sm,
17721 I, 17720 I

Bütün kurtizankalar Yeni ilə
hazırlıq zamanı təqdim olunublar:
onlat oxuyur, çalır, manqalı
yandırır, müştərilər gətirdiyi
hədiyyələrə baxır, küçədə bahalı
paltarlarda gəzişirlər. Onların
paltarlarında və olduğu şəraitdə
Yeni ilnən bağlı xeyirxah motivlər
izlənilir, xüsusən şam və durna
təsvirləri. Durna xeyirxahlığı
simvilizə edir: yaponlar hesab
edirlər ki bu quş xoşxasiyyət
insanlar yaşayan yerlərdə məskən
salır.

Китао Масанобу 「北尾正演」,
он же **Санто Кёдэн** 「山東京伝」,
1761-1816

Название серии: **Новые краса-
вицы Ёсивара в отражении
собственной каллиграфии**

(*Ёсивара кэйсэй син бидзин
авасэ дзихицу кагами*

「吉原傾城新美人合自筆鏡」)

Дата выхода оригинального
листа: 1784 г.

На данном листе изображены:

Комурасаки 「小紫 / 濃紫」 и
Ханамурасаки 「花紫」 из дома

Тамая 「玉屋」

38,9x22,6 см, 39x25,4 см,
17721 I, 17720 I

Все куртизанки представле-
ны во время приготовления к
празднованию Нового года:
они играют, читают, разжигают
огонь в жаровне хибати,
рассматривают подарки своих
клиентов, прогуливаются по
улице в дорогих нарядах. В
их одежде и обстановке ясно
читаются благожелательные
мотивы, связанные с праздни-
ванием Нового года - в частно-
сти, изображения ветвей сосны
и журавлей. Журавль также
символизирует добродетель:
согласно убеждениям японцев,
эта птица селится только в тех
местах, где живут добрые серд-
цем люди.

KATALOQDA QEYD OLUNMUŞ YAPON QRAVYURASININ ƏSAS USTALARI

Kiyomitsu (1735–1785 illər) Toriya sülalənin üçüncü nəslindən rəssam. İlk məşhur işi 11 yaşında, 1746-cı ildə yaradıb. Teatr mövzusunda üstünlük verirdi. Son işləri 1781-ci illə qeydə alınır. Sonraları tələbə hazırlamaqla məşğul olub.

Kiyenaqa (1752–1815 illər) Edoda kitab alverçisinin ailəsində anadan olub Toriya məktəbində təhsil alıb və bu sülalənin dördüncü nəslin nümayəndəsi olub. 16 yaşında işləməyə başlayıb və 120 şəkili kitab buraxıb. Güzəl qadınların təsvirlərinə üstünlük verirdi. Ölənə kimi iş başında olub.

Kunimasa (1773–1810 illər) – Mutsu əyalətində anadan olub. Edoya köçərək boya fabrikində işləyib, sonra Kabuki teatrları ilə maraqlanıb, Toyokuniyə qoşularaq onun ilk tələbələrindən olub. İlk əsərləri 22 yaşında 1795-ci ildə yaratmağa başlayıb, onun ən çox sevdiyi janr portret okubi-e olur. Yaradıcılığın sonunda Kunimasa rəssamlığı kənar qoyub teatr Kabuki üçün maska hazırlamaqla məşğul idi.

Kunisada (1786–1865 illər), həmçinin Utaqava Toyokuni III, 40 ilə kimi Utaqava məktəbinin apırcı rəssamı idi. Təxminən 1801-ci ildə Toyokunini tələbəsi oldu. Onun son illəri ən məsuldar və maraqlı sayılır – 1852-ci ildən başlayaraq portret bazarında üstünlük təşkil edən müəllif idi. Onun son işləri texnika və kompozisiyasının mürəkkəbliyiylə fərqlənirdi.

Masanobu (1761–1816 illər) – rəssam və illüstrator, nəşir və kitabların müəllifi. 1686-cı ildə anadan olub, şer sənətini öyrənib (ə.d.bi ləqəbi Santo Keden), lakin rəssam kimi məşhurlaşdı. Öz-özünə öyrənmiş rəssam idi. Uki-e Avropa perspektivindən ilk dəfə istifadə edənlərdən biri olub. Benizuri-e iki və üçrəngli çapın yaradılmasını onun ayağına yazırlar. 1764-cü ildə 79 yaşında vəfat edib.

Syaraku (1794-1795 işləyib) - klassik yapon ukiyo-e teatr janrının aparıcı rəssamlarından biridir. Tosyusaya Syarakunun həyatı haqqında az məlumdur. On ay ərzində o, nəşriyyatçı Tsutaya Dzyusaburo ilə 140-dan çox oyma nəşr edib, sonra isə qəflətən yoxa çıxıb. Güman edilir ki, Syaraku No teatrının Saito Dzyurobey adlı aktyor idi.

Toyokuni I (1769–1825 illər) – Edoda kukla ustası ailəsində anadan olub. Utaqava məktəbinin banisi Toyoxarunun ən məşhur tələbəsi olub. İlk işini 1786-cı ildə yaradıb. Müəllimi kimi qərb üslubunda işləyir, Avropa perspektivindən istifadə edir. 30 illik yaradıcılıq müddətində 400 artıq kitab (həmçinin erotik mahiyyətli) yaradıb, onun müvəffəqiyyəti Edo dövrünün sonunda Utamaro məktəbini daha mənalı və məhsuldar etmişdir. Artyorların təsvirlərində onla ən yaxşı mütəxəssis sayılırdılar. O, son gününə kimi məhsuldar işləyib, özündən sonra çoxlu məşhur tələbə, həmçinin Kunisada və Kuniyosi kimiləri qoyub getmişdi.

Toyoxaru (1735–1814 illər) – Yaponiyanın qərbində anadan olub, sonra rəssamlığı öyrənmək üçün

Kiotoya,28 yaşında isə təhsili davam etdirmək üçün Edoya köçüb. Ytaqava (Utaqava məktəbi) sülalənin əsasını qoyub. Yaradıcılığın ən fəal dövrü 1768-ci ildə başlayır. Toyoxaru Avropa perspektivindən istifadə edirdi. On nəşirlə işləyir, yaradıcılığın sonunda Kabuki teatrı üçün elan və proqram hazırlamaqla məşğul olur. 80 yaşında vəfat edib.

Toyoxiro (1773–1828 illər) - 1782-ci ildə Toyoxarunun tələbəsi olur, Toyokunilə birlikdə oxuyurdu. Lakin o, aktyor və teatr səhnələri təsvir edir, Toyoxiro mənzərə və gözəl qadınları təsvir edərək öz tələbəsi Xirosiqenin yaradıcılığına əsas yaratmışdır. Hərdən o, başqa müəlliflərlə iş görür, lakin məşhur ola bilməyib və həmişə Toyokuni, sonra isə tələbəsi Xirosiqenin kölgəsində olub.

Utamaro (1753–1806 illər) – rəssam və şair, yapon qravyrasının ən əhəmiyyətli müəlliflərdən sayılır, hiss incəliklərinin əks etdirə bilən tanınmış portret ustası. Onun qravyraları Çin və Avropaya aparılırdı. Öz qravyralarında mika tozu, sədəf və qızıl kirşandan istifadə edib. 1804-cü ildə satirik triptixin çapından sonra sensorla münaqişədən sonra 50 günlük ev dustaqlığına (əli qandallı) məhkum edilmişdir. Xokusayla birlikdə Avropada məşhurlaşan ilk rəssamlardandır.

Xarunobu (1725–1770 illər) Anadan gəldiyi yer məlum deyil. Rəssamlıqla otuz yaşından sonra məşğul olmağa başlayıb. Çoxrəngli qravyraların ilk müəllifidir. Şəkili təqvimlərini dəbə saldı (ilk nəşrlər qədim şairləri təsvir edirdi). Təqvimlər dəbdən çıxanda mitate-e (parodiya qravyrası) işləməyə başladı. Məşhurluğun zirvəsində 45 yaşında vəfat edib.

Xirisoqe (1797–1858 illər) - yangın söndürənin ailəsində doğulub, rəssamlığa 9 yaşından alışıb. 1809-cu ildə valideynlərin vəfatından sonra ailənin başçısı olur. Toyoxiro ustanın yanında dərs alıb, mənzərə janrında ilk əsərləri 1830-cu illərdə çıxır. Onun ən məşhur seriyası – “Tokaydo stansiyaların 53 görüntüsü”. Əsərlərin çoxu o zaman üçün zəngin, 20 min tirajla çıxırdı. Xirisoqe vəbadan vəfat edib.

Xokusay (1760?–1849 illər) – demək olar ki, o, ən məşhur yapon rəssamıdır. Tez-tez adları və ləqəbləri dəyişir, məsələn 1797-ci ildə Xokusay oldu, 1805-ci ildə isə özünə Katsusika soyadı əlavə etdi. 40 minə kimi orijinal qravyura, rəsm və kitab üçün şəkillər yaradıb. Hələ yaşadığı müddətdə məşhurlaşmışdı. Onun ən məşhur işləri – “Fudzinin otuz altı görüntüsü” və “Manqa”. 90 yaşında vəfat edib, yapon qrafiklərinin sırasında ən uzun – 70-illik sənətkar karyerası var idi.

Eysi (1756–1829 illər) Audzivara qəbiləyə məxsus yüksək səviyyəli samurayın ailəsində doğulub. 16 yaşında atasını itirib, 1781-ci ildə şoqunun sarayında vəzifə alıb. Eysini rəssamlıqla məşğul olmağın səbəbləri məlum deyil. 1745-ci ildən 1801-ci ilə kimi fəal işləyib və bu müddətdə onun ətrafında kiçik tələbə dairəsi yaradı. Lakin məktəb yaratmadı.

178

179

ОСНОВНЫЕ МАСТЕРА ЯПОНСКОЙ ГРАВЮРЫ, ПРЕДСТАВЛЕННЫЕ В КАТАЛОГЕ

Киёмицу (1735–1785) художник из третьего поколения школы Тории. Первая известная работа была создана им в 11 лет, в 1746 г. Наибольшее предпочтение отдавал теме театра. Последние работы датированы 1781 г., после чего много занимался обучением учеников.

Киёнага (1752–1815) родился в семье книготорговца в Эдо, учился в школе Тории и стал представителем четвертого поколения этой династии. Он начал работать в возрасте 16 лет и издал более 120 иллюстрированных книг. Отдавал предпочтение изображению красавиц. Работал до самой смерти.

Кунимаса (1773–1810) – родился в провинции Муцу. Переехав в Эдо, вначале работал на красильной фабрике, но после увлекся театром Кабуки, присоединился к Тоёкуни и стал одним из его первых учеников. Свои первые работы он начал создавать в 1795 году в возрасте 22 лет, его любимым жанром становится портрет окуби-э. В конце своего творческого пути Кунимаса отошел от рисования и занялся созданием масок с изображением актеров.

Кунисада (1786–1865), он же Утагава Тоекуни III, почти сорок лет оставался ведущим художником школы Утагава. Примерно в 1801 году он стал учеником Тоёкуни. Самыми продуктивными и интересными считаются его поздние годы – начиная с 1852 г., когда он стал доминирующим автором на рынке портретов. Его последние работы отличаются сложностью техники и композиции.

Масанобу (1761–1816) – художник и иллюстратор, издатель и автор книг. Родился в 1686 г., учился стихосложению (литературный псевдоним Санто Кёдэн), но прославился как художник. Был самоучкой. Масанобу одним из первых начал использовать в своих работах европейский принцип перспективы уки-э. Также ему приписывают создание двух- и трехцветной печати – бэнизури-э. Умер в 1764 году в возрасте 79 лет.

Сяраку (работал в 1794–1795) – один из ведущих художников театрального жанра в японской классической гравюре укиё-э. О жизни Тосюся Сяраку известно немного. В течение десяти месяцев он работал с издателем Цутая Дзюсабуро, опубликовав более 140 гравюр, а затем внезапно исчез. Есть предположения, что Сяраку являлся актером театра Но по имени Сайто Дзюробэй.

Тоёкуни I (1769–1825) родился в семье кукольного мастера в Эдо. Самый знаменитый ученик Тоёхару, основателя школы Утагава. Первую работу создал в 1786 году. Как и учитель, работал в западной манере, используя европейскую перспективу. За тридцать лет творчества создал более 400 книг (в том числе эротического содержания), его успех сделал школу Утамаро наиболее значимой и продуктивной в конце периода Эдо, а в жанре изображения актеров они приобрели репутацию лучших специалистов. Он плодотворно работал до самой смерти и оставил после себя много знаменитых учеников - в том числе Кунисада и Куниеси.

Тоёхару (1735–1814) родился на западе Японии, переехал в Киото, чтобы учиться живописи, а в 28 лет, чтобы продолжить свое образование, перебрался в Эдо. Стал основателем династии Утагава (школа Утагава). Наиболее активный период творчества начинается в 1768 г. Тоёхару использовал

европейскую перспективу. Работал более чем с десятью издателями, в конце творческого пути стал заниматься созданием афиш и программ для театра Кабуки. Умер в 80 лет.

Тоёхиро (1773–1828), в 1782 году становится учеником Тоёхару. Он учился вместе с Тоёкуни, но если тот изображал актеров и театральные сцены, Тоёхиро сосредоточился на изображении красавиц и пейзажей, создав основы для творчества своего ученика – Хиросигэ. Иногда он работал с другими авторами, однако не достиг высот популярности и оставался в тени Тоёкуни, а затем своего ученика – Хиросигэ.

Утамаро (1753–1806) – поэт и художник, считается одним из наиболее значимых авторов японской гравюры, выдающийся мастер портретов, в которых умел передать тончайшие нюансы эмоционального состояния. Его гравюры уже при жизни художника вывозились в Китай и Европу. Он использовал в своих гравюрах слюдяной порошок, перламутр и золотую пудру. В 1804 году был приговорен к 50-дневному домашнему аресту (в наручниках) из-за конфликта с цензором после издания сатирического триптиха. Наряду с Хокусаяем стал первым японским художником, который получил известность на Западе.

Харунобу (1725–1770). Место рождения точно не известно. Начал заниматься живописью после тридцати. Первым стал делать многоцветные гравюры. Положил начало моды на иллюстрированные календари (первые выпуски изображали поэтов древности). После того календари стали выходить из моды, переключился на митатэ-э (пародийные гравюры). Умер в возрасте 45 лет на пике популярности.

Хиросигэ (1797–1858) родился в семье пожарника, начал рисовать в 9 лет. В 1809 году становится главой семьи после смерти родителей. Учился у мастера Тоёхиро, первые работы в жанре пейзажа появляются у него в 1830-х. Его самая знаменитая серия – «53 вида станций Токайдо». Многие из его работ выходили огромными по тем временам тиражам в 20 тыс экз. Хиросигэ скончался от холеры.

Хокусай (1760?–1849) – пожалуй, самый известный японский художник. Он часто менял имена и псевдонимы, так, например, Хокусаяем он стал только в 1797 году, а в 1805 добавил себе фамилию Кацусика. Он создал около сорока тысяч оригинальных гравюр, рисунков и книжных иллюстраций. Хокусай прославился еще при жизни. Среди наиболее знаменитых работ – «Тридцать шесть видов Фудзи» и «Манга». Умер в возрасте 90 лет, имея самую продолжительную, 70-летнюю, карьеру среди графиков Японии.

Эйси (1756–1829) родился в семье высокопоставленного самурая, принадлежащего клану Фудзивара. В 16 лет он потерял отца, а в 1781 получил должность при дворе сёгуна. Доподлинно неизвестны причины, которые побудили Эйси начать рисовать. Он активно работал с 1745 по 1801, после чего вокруг него собрался небольшой круг учеников, но школы как таковой он не создал.

180

181

TÖVSIYƏ EDİLƏN ƏDƏBİYYAT

Rus dilində

Voronova B.Q., Katsusika Xokusay: qrafika. V 2 t. – M, 1975.

Voronova B.Q. Yapon qravyrası. V 2 t. M., 2009.

Uspenskiy M.V. Kuniyösi və onun zamanı. SPb., 1997.

Uspenskiy M.V. Edonun yüz görüntüsü. Parkstoun, 1997.

İngilis dilində

Forrer M. Hiroshige: Prints and Drawings. Prestel, 2011.

Forrer M. Hokusai. Prestel, 2010.

Frederick H. Ukiyo-e: The Art of the Japanese Print.

Goncourt E. Hokusai. Parkstone Press International, 2009.

Guth C. Art of Edo Japan. The Artist and the City, 1615—1868. Yale University Press, 1996.

Marks A. Japanese Woodblock Prints: Artists, Publishers and Masterworks: 1680 – 1900.

The Hotei Encyclopedia of Japanese Woodblock Prints. 2 vol. Hotei Publishing, 2005.

Vaporis C. Tour of Duty: Samurai, Military Service in Edo, and the Culture of Early Modern Japan. University of Hawaii Press, 2008.

İnternet resursları

XVIII–XIX əsrlərin yapon qravyruları. <http://www.japaneseprints.ru>

On-line Dictionary of Japanese Architectural and Art Historical Terminology. <http://www.aisf.or.jp/~jaanus>

Japanese Art Open Database. <http://www.jaodb.com>

Yapon dilində

O:ta ad. Ukiyö muzeyin rəsmi saytı (Ukiyö-e O:ta kinen bidzyutsukan 浮世絵 太田記念美術館). <http://www.ukiyoe-ota-muse.jp>

Tdo-Tokio muzeyin rəsmi saytı (Edo Tokö: xakubtsukan 江戸東京博物館). <http://www.edo-tokyo-museum.or.jp>

Vaseda universitetinin nəzdində Tsubouti ad. teatr muzeyin rəsmi saytı (Vaseda dayqaku Tsubouti-vakase kinen enqeki xakubtsukan 早稲田大学坪内博士記念演劇博物館). <http://web.waseda.jp/enpaku>

Ritsumeykan universitetinin rəsmi saytı (Ritsumeykan dayqaku 立命館大学). <http://www.ritsumeijp>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

На русском языке

Воронова Б.Г. Кацусика Хокусай : графика. В 2 т. – М, 1975.

Воронова Б.Г. Японская гравюра. В 2т. М, 2009

Успенский М.В. Куниёси и его время. СПб., 1997

Успенский М.В. Сто видов Эдо. Паркстоун, 1997.

На английском языке

Forrer M. Hiroshige: Prints and Drawings. Prestel, 2011.

Forrer M. Hokusai. Prestel, 2010.

Frederick H. Ukiyo-e: The Art of the Japanese Print.

Goncourt E. Hokusai. Parkstone Press International, 2009.

Guth C. Art of Edo Japan. The Artist and the City, 1615—1868. Yale University Press, 1996.

Marks A. Japanese Woodblock Prints: Artists, Publishers and Masterworks: 1680 – 1900.

The Hotei Encyclopedia of Japanese Woodblock Prints. 2 vol. Hotei Publishing, 2005.

Vaporis C. Tour of Duty: Samurai, Military Service in Edo, and the Culture of Early Modern Japan. University of Hawaii Press, 2008.

Ресурсы Интернет

Японская гравюра XVIII–XIX веков. <http://www.japaneseprints.ru>

On-line Dictionary of Japanese Architectural and Art Historical Terminology. <http://www.aisf.or.jp/~jaanus>

Japanese Art Open Database. <http://www.jaodb.com>

На японском языке

Оф. сайт Музея Укиё-э им. О:та (Укиё-э О:та кинэн бидзюцукан 浮世絵 太田記念美術館) <http://www.ukiyoe-ota-muse.jp>

Оф. сайт Музея Эдо-Токио (Эдо Токё: хакубу-цукан 江戸東京博物館). <http://www.edo-tokyo-museum.or.jp>

Оф. сайт Театрального музея им. Цубоути при Университете Васэда (Васэда дайгаку Цубоути-вакасэ кинэн энгэки хакубуцукан 早稲田大学坪内博士記念演劇博物館). <http://web.waseda.jp/enpaku>

Оф. сайт Университета Ритсумэйкан (Ритсумэйкан дайгаку 立命館大学). <http://www.ritsumeijp>

